

ISSN 1829-1155

Հիմնադր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՅԻՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՄԱՆ
ԳԱՏԱԾԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ

Գագիկ Նարոտյան
Էսմե Արտիսյան
Վարդա Տոփանյան
Էսկերի Պողոսյան
Աստղիտ Նալբանդյան

Խմբագրության հասցեն
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

2(64)
2012

© 2012 ԱՐԴԱԿԱՐԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱԾԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (997-1009)

* ՍԳՈ- 997. ՀՀ ՄԱՐԴՈՒՄ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԶԱՎԱԶԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐԱԶԻ 1087.1-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 14-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻՆ, 27-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ, 2-ՐԴ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻՆ ԵՎ 43-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	4
* ՍԳՈ- 998. ԶԱՎԱԶԱՅԻ ՆԵՐԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 82-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ «Թ» ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	40
* ՍԳՈ- 999. 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՄԵՐԻ 1-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՅՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ԾՐԱԳՐԻ ԼՐԱՅՈՒՅԻՉ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ» ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	48
* ՍԳՈ-1000. ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 78-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	53
* ՍԳՈ-1001. 1981 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆՎԱՐԻ 28-ԻՆ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՍԱՏԱՑՎԱԾ ՄՇԱԿՄԱՆ ԴԵՊՈՒՄ ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅՈՒՄ (ԿԻՅ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅԱՄԲ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	63
* ՍԳՈ-1002. 2001 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՄԵՐԻ 8-ԻՆ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՍԱՏԱՑՎԱԾ ՄՇԱԿՄԱՆ ԴԵՊՈՒՄ ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅԻ ՎԵՐԱՀՄԿԻՉ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԵՎ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՀՈՍՔԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԼՐԱՅՈՒՅԻՉ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	66
* ՍԳՈ-1003. 1999 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 15-ԻՆ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ՝ «ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՍԱՏԱՑՎԱԾ ՄՇԱԿՄԱՆ ԴԵՊՈՒՄ ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅԻ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	69
* ՍԳՈ-1004. «ԵՐԵՎԱՆՇԻՆ» ԲԲԸ-Ի ԳԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԱՎԱԶԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 208-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԱՎԱԶԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 873-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	73
* ՍԳՈ-1005. 1965 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՄԵՐԻ 15-ԻՆ ՀԱՎԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՐՏԵՐԿՐՈՒՄ ԶԱՎԱԶԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ՓԱՏԱԾՎԹԵՐԻ ՀԱՆՁՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅԻՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	83

* ՍԳՈ-1006. 1970 թվականի ՄԱՐՏԻ 18-ին ՀԱՊԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՈՒԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԱՐՏԵՐԿՐՈՒՄ ԱՊԱՅՈՒՅՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ ԵՎ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	86
* ՍԳՈ-1007. «ՕԼԻՄՊ» ԱՐՏԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՀԱՐԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 28-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	89
* ՍԳՈ-1008. ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԱՄՄԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 59-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 9-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ «ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՐՏՄԱՆ ՊԱՀԻՑ» ԳՐՈՒՅԹԻ ԵՎ 201-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	101
* ՍԳՈ-1009. ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՇԱՎԱՐՇ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԵՎ ԱՅԼՈՑ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 198-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	113

II. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ	130
* ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ԳԻՏՈՐԳՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ	135
* V ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ	136
* ՍՓՅՈՒՌՔԱՅ ՀԳՐՈՂՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ	138
* ԻՐԱՆԻ ԳԵՄՊԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՅՑԸ	139

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՍԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 1087.1-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝
ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 14-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻՆ, 27-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ
1-ԻՆ, 2-ՐԴ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻՆ ԵՎ 43-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻՆ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

15 նոյեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպան Կ. Անդրեասյանի, ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Գ. Պետրոսյանի եւ Ն. Ադամյանի,

գործով որպես պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածին, 27-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 3-րդ մասերին եւ 43-րդ հոդվածին համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 13.10.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը, օրենսդրության այլ ակտեր, վիճարկվող խնդրի իրավակարգավորման վերաբերյալ միջազգային արդարադատական եւ իրավական պրակտիկան, Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունները, ինչպես նաեւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հունիսի 28-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող «Պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման կարգը եւ պայմանները» վերտառությամբ 1087.1-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորել են վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտություն կատարած անձի դեմ:

2. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է:

Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ հրապարակային արտահայտությունը տվյալ իրավիճակում եւ իր բովանդակությամբ կարող է չհամարվել վիրավորանք, եթե այն հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արատների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:

3. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը եւ արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

4. Զրպարտության վերաբերյալ գործերով անհրաժեշտ փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր, մինչդեռ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում գրպարտություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում.

2) դա տվյալ իրավիճակում եւ իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, եւ եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը եւ հիմնավորվածությունը, ինչպես նաեւ հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները.

3) այն բխում է գրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

6. Անձն ազատվում է վիրավորանքի կամ գրպարտության համար պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, ինչպես նաեւ այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որեւէ ստեղծագործության բովանդակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, եւ դա տարածելիս հղում է կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին):

7. Վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետեւյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել: Ներողություն խնդրելու ձեւը սահմանում է դատարանը.

2) եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը: Հրապարակման եղանակը եւ ծավալը սահմանում է դատարանը.

3) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչեւ 1000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

8. Ջրպարտության դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետեւյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) եթե գրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության

այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել զրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները եւ (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը: Հերքման ձեւը եւ պատասխանը հաստատում է դատարանը՝ ղեկավարվելով «Ձանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

2) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչեւ 2000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

9. Եթե վիրավորելիս կամ զրպարտելիս հղում չի կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկատվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրատվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխհատուցման պարտավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ զրպարտությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվական գործունեություն իրականացնողը:

10. Անձը չի կարող օգտվել սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներից, եթե նա մինչեւ դատարան դիմելը «Ձանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում եւ (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, եւ լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

11. Սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով սահմանված փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը հաշվի է առնում կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները, ներառյալ՝

1) վիրավորանքի կամ զրպարտության եղանակը եւ տարածման շրջանակը:

2) վիրավորողի կամ զրպարտողի գույքային դրությունը:

Սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ զրպարտության հետեւանքով պատճառված գույքային վնասը:

12. Սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներն իրականացնելու հետ անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտած անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ զրպարտության հետեւանքով իրեն պատճառված գույքային վնասները, ներառյալ՝ ողջամիտ դատական ծախսերը եւ խախտված իրավունքների վերականգնման համար իր կատարած ողջամիտ ծախսերը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

13. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամսվա ընթացքում»:

2. Գիմող կողմը գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածի նորմերն առաջացնում են իրավական անորոշություն եւ պայմաններ ստեղծում վիճարկվող հոդվածի կամայական եւ տարածական մեկնաբանման ու կիրառման համար, չեն բացահայտում «գրպարտություն», «վիրավորանք», «հրապարակային», «գերակա հանրային շահ», «հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն» եւ մի շարք այլ բառակապակցությունների բովանդակությունը, ինչն իր հերթին վտանգում է իրավունքների սահմանափակման սահմանադրական սկզբունքների իրացումը, հակասության մեջ է դնում այդ հոդվածը ՀՀ Սահմանադրության հետ՝ խախտելով ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի եւ 27-րդ հոդվածի (1-ին, 2-րդ եւ 3-րդ մասեր) նորմերը: Բացի դրանից, վիճարկվող նորմերից բխում է, որ որպեսզի կատարված արտահայտությունը համարվի «վիրավորանք», իսկ փաստացի տվյալները ներկայացնելը՝ «գրպարտություն», արտահայտությունը պետք է կատարվի հրապարակային, իրականությանը չհամապատասխանող փաստացի տվյալները նույնպես պետք է ներկայացվեն հրապարակային: Այսինքն՝ անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող ոչ հրապարակային կատարված արտահայտությունը, ինչպես նաեւ անձի վերաբերյալ իրականությանը չհամապատասխանող եւ նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող փաստացի տվյալները ոչ հրապարակային ներկայացնելը դիտվում են որպես որեւէ հետեւանք չառաջացնող արարքներ: Հետեւաբար, ըստ դիմող կողմի՝ վիճարկվող հոդվածն անհավասար դրության մեջ է դնում այն անձանց, ում պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորվել են հրապարակային, եւ այն անձանց, ում պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորվել են ոչ հրապարակային՝ դրանով իսկ խտրականություն սահմանելով նրանց նկատմամբ իրավական վերաբերմունքի մեջ, ինչպես նաեւ գրկելով անձին իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը ոչ հրապարակային արատավորելու դեպքերում իրավական պաշտպանության հնարավորությունից, եւ այս հիմքերով խախտում է ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի նորմերը:

Գիմող կողմը գտնում է նաեւ, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածում տրված վիրավորանքի եւ գրպարտության հասկա-

ցությունների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված է նաև նույն հոդվածում ամրագրված՝ վիրավորանքի եւ գրպարտության դեպքերում, ի թիվս այլ միջոցների, անձի՝ դատական կարգով փոխհատուցում եւ վիրավորանքի կամ գրպարտության հետեւանքով իրեն պատճառված գույքային վնասները պահանջելու իրավունքը: Դիմող կողմը կարծում է, որ վիճարկվող հոդվածում բավարար հստակությամբ չեն բացահայտվում փոխհատուցման նպատակը եւ փոխհատուցում կիրառելու սկզբունքները: Փոխհատուցում պահանջելու նպատակը պետք է սահմանափակվի վիրավորանքի կամ գրպարտության հետեւանքով անձի հեղինակությանը պատճառված վնասի հատուցման անհրաժեշտությամբ: Փոխհատուցումը, որը հետապնդում է ցանկացած այլ նպատակ, սահմանափակում է ազատորեն արտահայտվելու իրավունքը, ինչը չի կարող դիտարկվել անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում: Ըստ դիմողի՝ դատարանի կողմից սահմանվող փոխհատուցման գումարը պետք է համաչափ լինի անձի հեղինակությանը պատճառված վնասին, փոխհատուցման գումարի նկատմամբ դատական հսկողության շրջանակները համարժեք եւ արդյունավետ երաշխիքներ պետք է նախատեսեն անհամաչափորեն մեծ գումարների դեմ, եւ փոխհատուցում վճարելու պահանջը, անկախ դրա չափերից, հանդիսանում է միջամտություն խոսքի ազատության իրավունքի նկատմամբ: Այն պետք է կիրառվի միայն այն դեպքերում, երբ պաշտպանության մյուս միջոցներով հնարավոր չէ վերականգնել անձի հեղինակությանը պատճառված վնասը: Փոխհատուցումը պետք է համաչափ լինի անձի հեղինակությանը պատճառված վնասին: Այն չպետք է օգտագործվի որպես ազատ խոսքը կաշկանդելու դատական լծակ: Միայն այս սկզբունքները հստակորեն ամրագրելով՝ հնարավոր է վերացնել վիճարկվող հոդվածի դրույթների հնարավոր կամայական մեկնաբանությունը եւ ապահովել դրանց համաչափ ու միատեսակ կիրառությունը:

3. Պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածը նորմատիվ տեսանկյունից չի հավակնում հակասահմանադրական բնորոշմանը: Այն բավարարում է միջազգային, եվրոպական չափանիշները, մասնավորապես՝ «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածը ֆիզիկական անձանց հնարավորություն է տալիս քաղաքացիական դատավարության ընթացակարգերով հասնել իրենց պատվի եւ արժանապատվության, խախտված իրավունքի վերականգնման եւ (կամ) իր պատասխանի հրապարակման, ինչպես նաև դրամական հատուցման եղանակով»: Նմանապես իրավաբանական անձինք՝ նշված ընթացակարգերով եւ եղանակներով կկարողանան պաշտպանել իրենց գործարար համբավը գրպարտչական արտահայտություններից:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Անձի արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը պաշտպանվում է ոչ միայն ֆիզիկական անձի, այլև զանգվածային լրատվական միջոցների կեղծ կամ վիրավորական արտահայտություններից: Ըստ պատասխանող կողմի՝ վիճարկվող հոդվածը, սահմանելով քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն գրպարտության եւ վիրավորանքի համար, ուղղված չէ ՀՀ-ում գուտ կարծիքն ազատ արտահայտելու կամ խոսքի ազատության սահմանափակմանը, այն առաջնահերթ ուղղված է յուրաքանչյուր անձի արժանապատվությունը պաշտպանելուն, որն իբրեւ բացարձակ արժեք պահանջում է ոչ միայն արտաքին ազատություն ցանկացած տեսակի ֆիզիկական բռնությունից, այլ նաեւ որպես յուրաքանչյուրի եզակի ներքին էություն՝ նաեւ ազատություն բարոյական բռնությունից, որը չի կարող երաշխավորվել ամենաթողության պարագայում:

Պատասխանող կողմը նաեւ գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածի վերը ներկայացված նպատակի մասին է վկայում այն փաստը, որ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն է նախատեսվում միայն այնպիսի հրապարակային արտահայտությունների համար, որոնք նպատակաուղղված են արատավորելու անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը վիրավորանքի դեպքում եւ այնպիսի փաստացի տվյալներ հրապարակայնորեն ներկայացնելու համար, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը եւ միաժամանակ արատավորում են անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ օրենսդիրը հիմք ընդունելով լրագրողական աշխատանքների առանձնահատկությունը՝ հանրային հնչեղություն ունեցող դեպքերի վերաբերյալ հայտարարություններ կատարելու ազատությունը, լուրեր հրապարակելու հրատապությունը, եթե հակառակ դեպքում դա կարող է նվազեցնել ներկայացվող տեղեկատվության հրատապությունը, հնարավորություն է տալիս ազատել պատասխանատվությունից, անգամ ոչ ճշմարիտ տեղեկատվության համար, եթե դա չի հետապնդել ակնհայտորեն չարամիտ նպատակ, անձը ձեռնարկել է բոլոր միջոցները այդ տեղեկությունների ճշմարտությունը եւ հիմնավորվածությունը պարզելու համար: Պատասխանող կողմի կարծիքով, վիճարկվող հոդվածը՝ ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի համատեքստում, չի նախատեսում խտրականություն:

Պատասխանող կողմը նաեւ գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումը բացառում է փոխհատուցում պահանջել այլ նպատակներով: Դրամական փոխհատուցումը պատվի, արժանապատվության կամ գործարար համբավի պաշտպանության գլխավոր ձեռք չէ: Այդ եղանակով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը պաշտպանելու անհնարինության դեպքում է միայն դատարանն ի-

րավասու կիրառելու օրենքով նախատեսված պաշտպանության մյուս միջոցները: Ընդ որում, դատարանին իրավունք է վերապահված, հաշվի առնելով կոնկրետ եւ հստակ հանգամանքները, առավել մեղմ պատասխանատվություն նախատեսել հրապարակային արտահայտություններ կամ ոչ ճշմարիտ փաստացի տեղեկություններ տարածող անձանց նկատմամբ:

Անդրադառնալով վիճարկվող հոդվածում «հրապարակային», «գերակա հանրային շահ», «հավասարակշռված» եւ «բարեխղճորեն» բառակապակցությունների բովանդակությանը, պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդ հասկացությունները հանրաձանթ են եւ չեն կարող տարատեսակ ընկալվել դատարանի կողմից: Տվյալ հասկացությունների բովանդակությունը պետք է դիտարկել տվյալ նորմի համատեքստում:

4. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել.

- խոսքի ազատության եւ կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքի՝ որպես ժողովրդավարության կարեւոր նախապայմանի իրացման երաշխավորումը՝ ՀՀ Սահմանադրության 14 եւ 27-րդ հոդվածների իրավակարգավորման, ինչպես նաեւ 43-րդ եւ 47-րդ (1-ին մաս) հոդվածների համատեքստում այդ իրավունքի հնարավոր ու իրավաչափ սահմանափակումների շրջանակներում, ելնելով նաեւ միջազգային իրավական համընդհանուր սկզբունքներից ու նորմերից,
- անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորող գործողությունների (վիրավորանքի կամ զրպարտության) սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, ելնելով վեճի առարկա հոդվածի դրույթների իրավական տրամաբանությունից, ինչպես նաեւ միջազգային իրավական պրակտիկայում առկա դրանց ընկալումներից,
- վիճարկվող նորմերի իրավակարգավորման շրջանակներում անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող գործողությունների արդյունքում պատճառված անմիջական վնասի դիմաց դատական կարգով համաչափ փոխհատուցում ստանալու իրավունքի երաշխավորման սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ սույն գործով վեճի առարկա հոդվածի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման եւ սահմանադրականության գնահատման համար սկզբունքային նշանակություն ունեն նաեւ.

- ՀՀ միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում օրենսդրական զարգացումների հիմնական միտումների բացահայտումը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- քննվող իրավակարգավորման բնույթի ու իրավական բովանդակության հստակեցումը՝ ՀՀ Սահմանադրության արժեքանական մոտեցումների տեսանկյունից,
- իրավակարգավորման նպատակի, միջոցի ու իրավանորմի կիրառման հետեւանքների իրավաչափ հավասարակշռվածության բացահայտումը:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը 2007թ. հոկտեմբերի 4-ին ընդունեց թիվ 1577(2007) բանաձեւը գրպարտության ապաքրեականացման վերաբերյալ: Շեշտելով, որ գրպարտությանն առնչվող օրենքներն այլ անձանց իրավունքների եւ բարի համբավի պաշտպանության իրավաչափ նպատակ են հետապնդում՝ Վեհաժողովը, այնուամենայնիվ, պետություններին առաջարկեց այս օրենքները կիրառել մեծագույն զսպվածությամբ, **քանի որ դրանք կարող են լրջորեն վտանգել արտահայտվելու ազատությունը:**

Վեհաժողովը նաեւ հստակ մոտեցում որդեգրեց, այն է՝ գրպարտության համար ազատագրվումը **պետք է անհապաղ չեղյալ հայտարարվի:** Կոչ արվեց անդամ պետություններին՝

- անհապաղ վերացնել գրպարտության համար որպես պատժատեսակ սահմանված ազատագրվումը,
- սահմանել **ողջամիտ առավելագույն սահման** գրպարտության գործերով վնասի փոխհատուցման գումարի չափի առումով, այնպես, որպեսզի **պատասխանատու մամուլի կենսունակությունը չվտանգվի.**
- ապահովել համապատասխան իրավական երաշխիքներ իրական վնասին ոչ համաչափ փոխհատուցում սահմանելու դեմ:

Հիշյալ բանաձեւում ընդգծվեց նաեւ, որ հանրային շահից բխող հայտարարությունները, եթե նույնիսկ ապացուցվում է դրանց ոչ ճշմարիտ լինելը, չպետք է լինեն պատժելի, եթե դրանք կատարվել են առանց դրանց ոչ հավաստի լինելու փաստի իմացության, առանց վնաս պատճառելու դիտավորության եւ դրանց ճշմարտացիության ստուգման համար համապատասխան ջանքեր են գործադրվել:

Այս բանաձեւի ընդունումից հետո Եվրախորհրդի անդամ շուրջ մեկ տասնյակ երկրներ, այդ թվում՝ Հայաստանը, նախաձեռնեցին համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ՝ վիրավորանքի ու գրպարտության ապաքրեականացման ուղղությամբ (2010թ. մայիսի 18-ի ՀՕ-98-Ն օրենքով ուժը կորցրած ճանաչվեցին ՀՀ քր. օրենսգրքի 135-րդ եւ 136-րդ հոդվածները, իսկ նույն օրն ընդունված ՀՕ-97-Ն օրենքով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը լրացվեց նաեւ վեճի առարկա 1087.1-րդ հոդվածով):

Իր հերթին Եվրախորհրդի նախարարների կոմիտեն մի շարք հանձնարարականներ է ընդունել խնդրո առարկա հիմնախնդրի իրավական կարգավորման եւ շահերի ու իրավունքների ողջամիտ հավասարակշռման վերաբերյալ: Մասնավորապես, ԵԽ Նախարարների կոմիտեի Rec(2003)13 հանձնարարականում ճանաչվում է **ուղղման կամ պատասխան ներկայացնելու իրավունքը**՝ հաշվի առնելով, որ ոչ ճիշտ տեղեկատվությունը կարող է, օրինակ, վնաս հասցնել անմեղության կանխավարկածին:

ԵԽ Նախարարների կոմիտեն, մի կողմից, հաշվի է առել, որ արտահայտվելու ազատության իրավունքը ներառում է տեղեկատվություն եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու իրավունքը՝ առանց հանրային իշխանությունների միջամտության եւ անկախ սահմաններից, ինչպես դա սահմանված է Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով, մյուս կողմից՝ նկատի է ունեցել, որ այդ ազատության իրականացումը ներառում է պարտականություն եւ պատասխանատվություն, մասնավորապես՝ կապված այլ անձանց իրավունքների կամ բարի համբավի հետ: Ուստի ԵԽ Նախարարների կոմիտեն գտնում է, որ ցանկալի է ապահովել անհատին պաշտպանության համապատասխան միջոցներով.

- ընդդեմ նրա վերաբերյալ ոչ հավաստի տեղեկատվություն պարունակող հրապարակման,
- ընդդեմ նրա մասնավոր կյանքին միջամտող կամ նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ բարի համբավն արատավորող տեղեկատվության՝ ներառյալ փաստերը եւ կարծիքները, անկախ այն հանգամանքից՝ այդպիսի տեղեկատվության տարածումը տեղի է ունեցել տպագիր մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության կամ պարբերական բնույթ ունեցող զանգվածային լրատվության այլ միջոցներով:

Բացի դրանից, ԵԽ Նախարարների կոմիտեի՝ «Մամուլի առնչությամբ անհատի պատասխանի իրավունքի մասին» դեռեւս 1974թ. հուլիսի 2-ին ընդունված թիվ(74) 26 բանաձեւով անդամ պետություններին առաջարկվել է, որ անձի՝ մամուլի հետ կապված կարգավիճակը պետք է նվազագույնը համապատասխանի հետեւյալ սկզբունքներին.

- անձի վերաբերյալ զանգվածային լրատվության որեւէ միջոցում հրապարակված տեղեկատվության առնչությամբ համապատասխան անհատը պետք է ունենա իր հետ կապված ոչ ճշմարիտ փաստերի ուղղման արդյունավետ հնարավորություն, առանց անհարկի ձգձգումների, որոնց ուղղման հարցում նա ունի իրավաչափ շահ, եւ այսպիսի ուղղումները պետք է հնարավորության դեպքում կատարվեն նույն միջոցով,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- անհատը պետք է ունենա արդյունավետ պաշտպանության իրավունք՝ իր հետ կապված այն փաստերի եւ կարծիքների դեմ, որոնք.

ա/ միջամտություն են նրա մասնավոր կյանքին, բացառությամբ, երբ դա արդարացված է **գերակա հանրային շահով**, երբ անձը հստակորեն կամ լռելյայն համաձայնել է հրապարակմանը կամ երբ հրապարակումը տեղի է ունեցել ընդհանուր առմամբ ընդունված պրակտիկայի պայմաններում եւ չի հակասում օրենքին,

բ/ արատավորվել է նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ բարի համբավը, եթե տեղեկատվությունը չի հրապարակվել տվյալ անձի հստակորեն արտահայտված կամ լռելյայն համաձայնությամբ կամ արդարացված չէ գերակա հանրային շահով եւ հանդիսանում է արդար քննադատություն՝ հիմնված ճշմարիտ փաստերի վրա:

Իրենց հերթին, Եվրախորհրդի տարբեր կառույցներ բազմիցս են շեշտել քննության առարկա խնդրի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին հետեւելու անհրաժեշտությունը: Այդ դատարանը «վիրավորանքին» եւ «գրպարտությանն» առնչվող գործերով հստակ իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել, մասնավորապես, «գրպարտության» մասին օրենքների որոշակիության, «գրպարտության» համար պատասխանատվության համաչափության, փաստերի ճշմարտացիության ապացուցման պարտականությունից ազատելու հիմքերի կամ «ողջամիտ հրատարակման» պաշտպանության հայեցակարգային մոտեցման, կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի պահանջների կատարումը երաշխավորելու վերաբերյալ:

2004թ. դեկտեմբերի 21-ի՝ Բուսույոկն ընդդեմ Մոլդովայի (Busuioc v. Moldova) վճռում, մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը գտավ, որ «օրենքով նախատեսված» արտահայտության պահանջներից մեկն այն է, որ համապատասխան միջոցը պետք է լինի կանխատեսելի: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», քանի դեռ ձեւակերպված չէ բավարար հստակությամբ, որպեսզի անձին հնարավորություն տա կարգավորելու իր վարքագիծը. անձը պետք է կարողանա տվյալ հանգամանքներում ողջամիտ կերպով կանխատեսել իր տվյալ գործողության հետեւանքները: Այդ հետեւանքները չեն կարող կանխատեսելի լինել բացարձակ որոշակիությամբ: Թեեւ օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, եւ օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին: Հետեւաբար, շատ օրենքներ **անխուսափելիորեն ձեւակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են եւ որոնց մեկնաբանությունը եւ կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է:** Միաժամանակ, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ գրպարտությանն առնչվող օրենքները՝ պատվի եւ արժանա-

պատվության իրենց շեշտադրմամբ, **անխուսափելիորեն ներառում են անորոշության որոշակի աստիճան:** Այնուամենայնիվ, դա չի գրկում նրանց իրենց «իրավական բնույթից»՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի նպատակների համար: Ներպետական մարմինների խնդիրն է կիրառել եւ մեկնաբանել ներպետական օրենքները:

Գնահատողական դատողությունների եւ փաստերի տարանջատման անհրաժեշտության առնչությամբ Եվրոպական դատարանն իր մի շարք վճիռներում առաջադրել է այն պահանջը, որ **հստակ տարբերակում պետք է կատարել փաստական տվյալների եւ գնահատողական դատողությունների միջեւ:** Այս հանգամանքը հատուկ կարեւորվել է նաեւ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից՝ այս հարցի առնչությամբ մի շարք երկրների օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ փորձագիտական եզրակացություններ ներկայացնելիս: Մասնավորապես, քննության առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի նախագիծը՝ հանձնաժողովն իր՝ 2009թ. հունիսի 23-ի CDL-AD(2009)037 միջանկյալ զեկույցում կարծիք է հայտնել, որ հոդվածում օգտագործված «վիրավորանք» եւ «գրպարտություն» եզրույթները հայաստանյան դատարանները պրակտիկայում կիրառելիս պետք է հաշվի առնեն Եվրոպական դատարանի՝ արտահայտվելու ազատությանը վերաբերող նախադեպային իրավունքը, մասնավորապես, դրանում ձեւակերպված այն պահանջը, որ պետք է տարբերակում կատարվի գնահատողական դատողությունների եւ փաստերի միջեւ:

Նշված նկատառումից ելնելով էր, որ հանձնաժողովն առաջարկեց հոդվածի նախագծում, Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին համապատասխան, ավելի հստակ եւ ճշգրիտ տարանջատել խնդրո առարկա երկու եզրույթները՝ վիրավորանքը եւ գրպարտությունը, ինչպես նաեւ հստակեցնել դրանցից բխող սպացուցման բեռը: Այս առաջարկության հիման վրա հոդվածի նախագծում կատարվեցին որոշ փոփոխություններ:

Այսպիսով, ՀՀ սահմանադրական դատարանը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայում ձեւավորված վերոհիշյալ մոտեցումներից է նաեւ ելնում՝ գնահատելու համար դիմող կողմի փաստարկները վիճարկվող նորմերի **իրավական անորոշության** առնչությամբ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների առանձնահատկություններով (գնահատման ենթակա հանգամանքների բազմազանությամբ) է պայմանավորված հայեցողական որոշակի այն ազատությունը, որն օրենսդիրը տրամադրել է դատարաններին՝ վիճարկվող հոդվածի նորմերի կիրառմամբ որոշումներ կայացնելիս: Սահմանադրական դատարանը նաեւ գտ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նում է, որ դատական հայեցողությունը՝ մանավանդ այնպիսի դեպքերում, երբ քննության առարկա է ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով երաշխավորված խոսքի ազատության սահմանափակման հարցը, **պետք է առաջնորդվի ոչ միայն օրենքի նորմերն իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան մեկնաբանությամբ կիրառելու պահանջով, այլև միջազգային պրակտիկայով, եւ հատկապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով:**

Քննության առարկա հիմնախնդրի վերաբերյալ հիշյալ եւ մի շարք այլ միջազգային իրավական փաստաթղթերի (այդ թվում նաեւ՝ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից 2011թ. հուլիսի 11-29-ին Ժնևում ընդունված թիվ 34 ընդհանուր մեկնաբանությունը, «ARTICLE 19» կազմակերպության կողմից մշակված մտտեցումները եւ այլն) վերլուծությունը վկայում է, որ, մասնավորապես, համաձայն եվրոպական իրավական ներկա զարգացումների՝

- մամուլի դեմ անձի պատվի եւ արժանապատվության պաշտպանության նպատակով հարուցված հայցերի դեպքում առկա է արտահայտվելու ազատության իրավունքի եւ անձի արժանապատվության բախում, եւ լուծումները պետք է գտնվեն դրանց հավասարակշռման տիրույթում,
- մամուլի միջոցներով անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելը **համարվում է իրավախախտում, սակայն ոչ քրեորեն պատժելի արարք,**
- այդ իրավախախտումը ենթադրում է համարժեք փոխհատուցում, որն անհրաժեշտ է անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը վերականգնելու համար,
- այդ փոխհատուցումը չպետք է շփոթել պատճառած գույքային վնասի հետ,
- այդ փոխհատուցումը չպետք է դիտել որպես լրատվամիջոցի դեմ կիրառվող տույժ կամ տուգանք, հակառակ դեպքում կիմաստագրկվի զրպարտություն երեւույթի ապաքրեականացումը,
- զրպարտության վերաբերյալ գործերով պատասխանողը պետք է կրի միայն իր հրապարակած փաստերի ճշմարտացիության ապացուցման պարտականությունը,
- պետք է ապահովվի ու երաշխավորվի «ողջամիտ հրապարակման» պաշտպանությունը,
- հաշվի առնելով ժողովրդավարական հասարակությունում հանրությանը հուզող խնդիրների վերաբերյալ տեղեկատվություն տարածելու հարցում մամուլի առանցքային դերը՝ առավել լայն պաշտպանություն պետք է ապահովվի այն հրապարակումների համար,

որոնք մաս են կազմում հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող հարցի շուրջ ծավալվող բանավեճի:

Վերոհիշյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գրպարտության ապաքրեականացման վերաբերյալ թե՛ մեր երկրում է, թե՛ եվրոպական մի շարք այլ երկրներում վերջին տարիներին կատարված օրենսդրական փոփոխությունների ու նոր իրավակարգավորման հիմնական տրամաբանությունը հենվում է ոչ թե մեղավորության կանխավարկածի վրա (նախատեսել պատիժ՝ արարքի համար), այլ անմեղության կանխավարկածի վրա (երաշխավորել անձի անմեղությունը՝ վերականգնելով նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը): Երբ անձի պատվի եւ արժանապատվության արատավորումը հետեւանք է դիտավորության, չարամտորեն իրականացված գործողության, ունի շարունակական բնույթ ու առնչվում է լրատվամիջոցին, ապա խնդիրը տեղափոխվում է նաեւ իրավահարաբերությունների կարգավորման այլ հարթություն, եւ հարցը կարող է քննության առարկա դառնալ ընդհուպ «Չանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների կատարման տեսանկյունից: Միջազգային իրավական մոտեցումները ելնում են այն կանխավարկածից, որ լրատվության կարեւորագույն առաքելություններից են՝ ասել միայն ճշմարտությունը եւ բարեխղճորեն ստուգել փաստերը: Անհավատարմությունն այս առաքելությանը, կեղծ փաստերով շահադիտական կամ կանխամտածված այլ նպատակներով անձին անվանարկելը, նրա՝ անմեղության կանխավարկածին վնաս հասցնելը կամ անձնական կյանքին միջամտելը պետք է համարժեք իրավական գնահատական ստանան: Իր հերթին, երաշխավորված ու պաշտպանված պետք է լինի խոսքի եւ արտահայտվելու ազատության իրավունքը, եւ պատասխանատու մամուլի կենսունակությունը չպետք է վտանգվի:

6. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, մի կողմից, տեղեկատվություն տարածելու եւ խոսքի ազատության, մյուս կողմից՝ անձի՝ իր հեղինակության նկատմամբ հարգանքի իրավունքի միջեւ փոխհարաբերությունը պետք է քննության առնվի ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածով սահմանված՝ մարդու արժանապատվության հարգման ու պաշտպանության եւ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով սահմանված՝ ժողովրդավարական պետությունում քաղաքական բազմակարծության անքակտելի տարր հանդիսացող՝ խոսքի եւ տեղեկատվության ազատության իրավունքի հետ հարաբերակցության լույսի ներքո:

Բացի դրանից, քննության առարկա հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաեւ սահմանադրական մի շարք այլ հիմնարար սկզբունքների երաշխավորման անհրաժեշտությունը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նր: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պետությունն ապահովում է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան:

Պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

Համաձայն Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի՝ «Մարդու արժանապատվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակտելի հիմք, հարգվում եւ պաշտպանվում է պետության կողմից»: Իսկ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի հարգվի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքը»:

Միաժամանակ, Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն:

Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ տեղեկություններ եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից:

Լրատվամիջոցների եւ տեղեկատվական այլ միջոցների ազատությունը երաշխավորվում է»:

ՀՀ Սահմանադրության հիշյալ հոդվածների, ինչպես նաեւ 43-րդ եւ 47-րդ (1-ին մաս) հոդվածների համադրված վերլուծությունից հետեւում է, որ մարդու արժանապատվությունից՝ ներառյալ պատիվը, բարի համբավը եւ մասնավոր կյանքը, բխող իրավունքները եւ ազատությունները, որպես բացարձակ իրավունք գործնականում կարող են արդարացնել արտահայտվելու ազատության սահմանափակումը միայն **իրավաչափ շրջանակներում**: Այդ մոտեցումն է դրված նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10.2-րդ, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 17 եւ 19.3-րդ, Մարդու իրավունքների հանրնդհանուր հռչակագրի 12-րդ հոդվածների հիմքում:

Այս հիմնախնդրին լայնորեն անդրադարձել է նաեւ սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկան: Օրինակ՝ Լեհաստանի սահմանադրական տրիբունալն իր՝ 30.10.2006թ. որոշման մեջ արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «Լրատվամիջոցների եւ սոցիալական հաղորդակցության այլ միջոցների ազատությունը չի կարող ըստ

էության պատճառ հանդիսանալ սահմանադրական այլ իրավունքները եւ ազատությունները սահմանափակելու համար: Իրավունքների եւ ազատությունների սահմանափակումները, որոնք կարող են հանգեցնել մարդու արժանապատվության նսեմացմանը, անթույլատրելի են: Որքան մոտ է կոնկրետ իրավունքը կամ ազատությունը մարդու արժանապատվության էությանը, այնքան այն ավելի խիստ պետք է պաշտպանվի հանրային իշխանությունների կողմից: Միեւնույն ժամանակ, պետության սահմանադրական համակարգի սկզբունքները պետք է այնպես իրացվեն, որ խուսափեն մարդու արժանապատվությունը վիրավորելուց»:

Ուշադրության է արժանի նաեւ այս հիմնախնդրի առնչությամբ Սլովենիայի սահմանադրական դատարանի 10.09.2009թ. որոշման մեջ արտահայտված հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «Համեմատելով արտահայտվելու ազատությունը՝ մի կողմից, եւ անձնական արժանապատվության իրավունքը՝ մյուս կողմից, դատարանները նշված իրավունքների միջեւ հարաբերությունները չեն կարգավորել այնպես, որ արտահայտվելու իրավունքն անհամաչափորեն սահմանափակվի: Իրենց աշխատանքն իրականացնելիս լրագրողներն օգտվում են արտահայտվելու ազատության իրավունքի պաշտպանության լայն շրջանակից, ինչը պայմանավորված է հասարակության մեջ նրանց ունեցած դերով: Եթե, այնուամենայնիվ, լրագրողները դուրս գան իրենց կողմից ներկայացվող բանավեճի կամ խնդրի շրջանակներից այնպիսի հայտարարությունների միջոցով, որոնք ներխուժում են տուժող կողմի անձնական իրավունքների մեջ այն ծավալով, որ էլ հնարավոր չէ փաստարկել, որ իրենք իրենց ներդրումն են կատարում հասարակության համար կարեւոր հարցերի բաց հանրային քննարկմանը, նրանք չեն կարող պնդել, որ հասարակության մեջ իրենց ունեցած դերը նշանակում է, որ արտահայտվելու իրենց իրավունքը գերակայում է տուժող կողմի անձնական իրավունքներին միջամտելու նկատմամբ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ լրագրողների արտահայտվելու ազատությունը պաշտպանվում է, եթե նրանք գործում են իրենց «առաքելության» շրջանակներում»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներով նույնպես անդրադարձել է մարդու արժանապատվության՝ որպես բարձրագույն արժեք ընկալելու սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման խնդրին (ՄԴՈ-834, ՄԴՈ-913 եւ այլն), ընդգծելով, որ այդ իրավունքն առաջնային նշանակություն ունի մարդու եւ քաղաքացու հիմնական բոլոր իրավունքների ու ազատությունների ազատ, անարգել եւ երաշխավորված իրականացման համար, որը նաեւ ենթադրում է ինչպես սահմանադրորեն թույլատրելի շրջանակներում անձի կողմից որոշակի գործողությունների կատարում եւ կամաարտահայտության դրսեւորում,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

այնպես էլ դրանք պաշտպանելու՝ պետության համարժեք պարտականություն: Միաժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը դեռևս իր ՄԳՈ-278 որոշման մեջ փաստելով, որ Մարդու իրավունքների եւ հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի կոնվենցիան, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին 1966 թվականի միջազգային դաշնագիրը եւ միջազգային մյուս համապատասխան փաստաթղթերը, յուրաքանչյուրի՝ ազատորեն արտահայտվելու, այդ թվում սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու ազատությունն ամրագրելով, դրա իրականացման կարևոր երաշխիք են դիտում պետական մարմինների միջամտության բացառումը, արձանագրել է, որ օրենքով նախատեսվող հնարավոր սահմանափակումները պետք է լինեն համաչափ եւ բխեն ինչպես միջազգային իրավունքի, այնպես էլ ազգային օրենսդրության ժողովրդավարական սկզբունքների էությունից, չպետք է լինեն այնպիսին, որոնք վտանգեն մարդու իրավունքների հիմնական բովանդակությունը:

Բերված մոտեցումների, ինչպես նաև եվրոպական երկրների տարբեր այլ դատարանների իրավական դիրքորոշումների համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ.

ա/ սահմանադրական դատարանները խնդրին առաջին հերթին մոտենում են իրավունքների սահմանափակման թույլատրելիության տեսանկյունից: Այս առումով ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածը, ի տարբերություն 27-րդ հոդվածի, Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի հիմքով ենթակա չէ սահմանափակման,

բ/ կարևորելով խոսքի ու արտահայտվելու ազատության իրավունքի երաշխավորումը ժողովրդավարական հասարակության համար, այն չի կարող անհամաչափորեն սահմանափակվել՝ վտանգելով սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ ու գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու ազատությունը,

գ/ արտահայտվելու ազատության իրավունքը՝ այնքանով, որքանով կապված է պարտավորությունների եւ պատասխանատվության հետ՝ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի իմաստով, կարող է պայմանավորվել օրենքով նախատեսված սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք, ի մասնավորի, անհրաժեշտ են այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու համար,

դ/ գործնական խնդիրն առավելապես ոչ թե օրենքով իրավաչափ սահմանափակումների կամ պատասխանատվության միջոցների նախատեսման մեջ է, այլ վերաբերում է դրանց համաչափության ապահովմանն ու դատական պրակտիկայում դրա երաշխավորմանը՝ որպես պետության

անմիջական պարտականություն: Վերջինս պետք է հենվի այն ելակետա-
յին սկզբունքի վրա, որ հանրային շահի գերակայության տեսանկյունից
լրատվամիջոցի կանխարգելիչ ու հակակշռող նշանակությունն ավելին է,
քան նյութական միջոցներով սխալն ուղղելու անհրաժեշտությունը: Այս
հանգամանքը կոնկրետ իր արտացոլումն է գտել վեճի առարկա հոդվածի
2-րդ մասի 2-րդ պարբերության եւ 5-րդ մասի 2-րդ կետի իրավակարգա-
վորման շրջանակներում եւ պետք է համարժեք ձեւով հաշվի առնվի դա-
տական պրակտիկայում:

Սահմանադրաիրավական այս հիմնարար դրույթները քննության
առարկա իրավահարաբերությունների շրջանակներում ունեն ելակետա-
յին ու բացարձակ նշանակություն ոչ միայն օրինաստեղծի, այլեւ իրավա-
կիրառողի ու այդ հարաբերությունների մասնակիցների համար: Այդ
դրույթների համադրված վերլուծությունից հետեւում է, որ ՀՀ քաղաքացի-
ական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակնե-
րում դրանք հիմնականում արտացոլված են համակարգային օրգանա-
կան կապի մեջ եւ ապահովում են իրավաչափ հավասարակշռություն իրա-
վունքի ու դրա պաշտպանության երաշխիքների, հանրային ու անհատա-
կան շահերի, իրավական ու բարոյական չափորոշիչների միջեւ: Օրենքը
սահմանադրական ճիշտ չափորոշիչներ է դրել տվյալ հիմնախնդրի իրա-
վական կանոնակարգման հիմքում: **Դրանց համարժեք ընկալումը, իրա-
վաչափ կիրառումը, յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում իրավական ճշմար-
տության համակարգային բացահայտումը դատական պրակտիկայի
խնդիրն է:**

Սույն գործով վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը գնա-
հատելիս սահմանադրական դատարանը ելնում է նաեւ այն իրողությու-
նից, որ Հայաստանի Հանրապետությունում անձի պատիվը, արժանա-
պատվությունը կամ գործարար համբավն այլ անձանց արատավորող
գործողություններից պաշտպանվում է բացառապես քաղաքացիաիրավա-
կան կարգավորման միջոցով: Այդ բնագավառի հարաբերությունները
կարգավորվում են ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ սույն գոր-
ծով վիճարկվող հոդվածով, այլեւ տեղեկատվության ազատության, զանգ-
վածային լրատվության իրավակարգավորման բնագավառի օրենսդրու-
թյան ակտերով («Տեղեկատվության ազատության մասին» 2003թ. սեպ-
տեմբերի 23-ին, «Ձանգվածային լրատվության մասին» 2003թ. դեկտեմբե-
րի 13-ին ընդունված օրենքներով եւ այլն):

Միաժամանակ, քննության առարկա դարձնելով վերոհիշյալ ազատու-
թյունների եւ օրենքով պաշտպանվող այլ շահերի միջեւ հավասարակշռու-
թյան խնդիրը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հիշյալ ազա-
տությունները միշտ պետք է գերակայեն այն դեպքում, երբ տեղեկատվու-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թյան բացահայտումն անհիմն չի եղել, հետապնդել է իրավաչափ նպատակ եւ տվյալ տեղեկատվությունը վերաբերում է հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող պետական գործերի եւ անձանց:

7. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործի քննության համար ելակետային նշանակություն ունի «գրպարտություն» եւ «վիրավորանք» հասկացությունների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտումը:

Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպությունը դեռեւս 2005 թվականին անդրադառնալով այդ հասկացությունների մեկնաբանմանը, առանձնացրել է երեք արտահայտություն՝ անվանարկում(defamation), գրավոր արտահայտություն, որը վնասում է անձին(libel), ինչպես նաեւ հայտարարություն կամ գործողություն, որ ասվել կամ արվել է այլ անձի **վիրավորելու նպատակով**(insult): Անվանարկումը լինելով երեւոյթի ընդհանրական բնութագրում՝ իրավական հստակության տեսանկյունից պահանջում է որոշակիացնել դրա դրսեւորումները՝ անցողիկ կամ մնայուն բնույթը, արտահայտման ձեւը, դիտավորության ու կեղծ փաստի առկայությունը եւ այլն, ինչը կարեւոր է փոխհատուցման կանոնակարգման առումով:

Միջազգային իրավական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այս հարցում ՀՀ օրենսդրական փոփոխություններն ընթացել են գոյություն ունեցող հնարավոր ամբողջական ձեւակերպումներ ամրագրելու տրամաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 3-րդ մասից հետեւում է, որ «**գրպարտությունն» անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը եւ արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը**: Այս ձեւակերպումից բխում է, որ գրպարտությանը բնորոշ հատկանիշներն են.

- ա/ խոսքը վերաբերում է **փաստացի տվյալներին**,
- բ/ դրանք **չեն համապատասխանում իրականությանը**,
- գ/ **ներկայացվել են հրապարակայնորեն**,

դ/ **արատավորում են** անձի պատիվը, արժանապատվությունը, գործարար համբավը,

ե/ դրանք **չեն վերաբերում միայն լրատվամիջոցներով ներկայացված փաստացի տվյալներին**:

Հստակ է, որ խոսքը վերաբերում է փաստի, որոշակի կոնկրետ տվյալների, որոնք չեն կարող լինել վերացական, ենթադրական, այլ ունեն կոնկրետ առարկայական դրսեւորում: Նման փաստացի տվյալների բացակա-

յության դեպքում քննության առարկա հողվածի իմաստով «գրպարտությունը»՝ որպես այդպիսին, գոյություն չունի:

Տարբեր երկրների իրավական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ այդ հասկացության բնորոշ գծերից է նաեւ **դիտավորությամբ, գիտակցաբար** ոչ հավաստի ու անձի արժանապատվությունը վիրավորող փաստի (կամ փաստական տվյալների) տարածումը: Սա ավելի է որոշակիացնում տվյալ հասկացությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի դրույթների համակարգային վերլուծությունը վկայում է, որ նման տրամաբանություն դրված է նաեւ այս հոդվածի իրավակարգավորման հիմքում: Մասնավորապես, վիճարկվող հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետով սահմանված է, որ այդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը **չի համարվում գրպարտություն**, եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն **ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը եւ հիմնավորվածությունը**, ինչպես նաեւ հավասարակշռված ու բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները: Այլ կերպ՝ **առկա չէ դիտավորության կանխավարկածը**:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ խնդրո առարկա հողվածի նշված դրույթն արտացոլում է միջազգային պրակտիկայում ձեւավորված՝ «ողջամիտ հրապարակումների» պաշտպանության սկզբունքը, որի համաձայն՝ անձն ազատվում է գրպարտություն համարվող տեղեկատվություն տարածելու համար պատասխանատվությունից, եթե գործել է բարեխղճորեն՝ **առանց տուժողի հեղինակությանն ու պատվին վնաս պատճառելու դիտավորության**:

Նույն տրամաբանության վրա է կառուցված նաեւ 1087.1-րդ հոդվածի 10-րդ մասը, որն անձին ընդհուպ **զրկում է** նյութական փոխհատուցում պահանջելու հնարավորությունից, եթե նա մինչեւ դատարան դիմելը «Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում եւ (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, եւ լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

Քննության առարկա հողվածի 2-րդ մասում վիրավորանքը բնորոշվում է որպես «... խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտություն»:

Միջազգային իրավական պրակտիկայում «վիրավորանք» եւ «գրպարտություն» որակումների հիմնական տարբերությունն այն է, որ գրպարտության պարագայում խոսքը վերաբերում է **դիտավորությամբ** կեղծ, իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի, փաստացի տվյալների

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րի տարածման միջոցով անձի արժանապատվությունն արատավորելուն, նրան հանցանքի կամ զանցանքի մեջ իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի հիման վրա մեղադրելուն, իսկ վիրավորանքը **ենթադրում է անձի՝ դիտավորությամբ, կանխամտածված նվաստացում**: Այս տրամաբանությունն է դրված նաև քննության առարկա հողվածում հասկացությունների բնորոշման հիմքում:

Վիրավորանքի առկա սահմանումը չի կարող ենթադրել, որ անձի համբավին վնաս պատճառող ցանկացած բացասական կարծիք **կամ որոշակի փաստական հիմք ունեցող գնահատող դատողություն** պաշտպանված չէ օրենքով: Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով պաշտպանվում է բացասական կարծիքի արտահայտումը՝ այնքանով, որքանով այն հիմնված է հաստատված կամ ընդունված փաստերի վրա եւ արված է արդար մտադրություններով: **Ընդ որում, գնահատող դատողություն արտահայտելու համար ապացույցներ չեն պահանջվում**: Զննադատությունը, որն ուղղված է անձի գործունեությանը քաղաքականության, բիզնեսի, գիտության, արվեստի կամ այլ հանրային բնագավառներում, ինչպես նաև հանրային պաշտոնի, հասարակական դիրքի առնչությամբ եւ ակնհայտորեն չի գերազանցում իրավաչափության սահմանները, չի կարող համարվել վիրավորանք վեճի առարկա հողվածի իմաստով:

Զննության առարկա հողվածի 2-րդ մասի իրավական բովանդակությունից բխում է, որ արտահայտությունը չի կարող որպես վիրավորանք որակվել, եթե այն ունի որոշակի փաստական հիմք: Այսինքն, ոչ թե պետք է վիրավորանք համարել գնահատողական դատողությունը, այլ անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն **արատավորելու նպատակով** կատարված հրապարակային արտահայտությունը: Այստեղ կարելի է նաև «արատավորելու նպատակով» արտահայտության իրավական իմաստի ճիշտ ընկալումը: Տվյալ համատեքստում այն **ենթադրում է դիտավորություն, կանխամտածված գործողություն, ոտնձգություն** անձի արժանապատվության նկատմամբ: Մինչդեռ գնահատողական դատողությունը փաստական հանգամանքների վերլուծության արդյունքում արվող հետետություն է, ինչը լրագրողի ոչ միայն իրավունքը, այլև՝ պարտականությունն է:

8. Ըստ դիմող կողմի՝ վիճարկվող նորմերում բացահայտված չէ «հրապարակային» եզրույթի բովանդակությունը, եւ որոշված չեն «ոչ հրապարակային» ձեռով անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող գործողություններից բխող հնարավոր իրավական հետեւանքները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր գործով

արարքի հրապարակայնության փաստի, հանգամանքների պարզումն իրավակիրառական պրակտիկայի խնդիր է: Այն չի կարող ընկալվել խիստ տարածական, քանի որ վիճարկվող հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերում օրենսդիրը հստակեցրել է անձին «վիրավորանք» հասցնելու եւ (կամ) «գրպարտելու», այսինքն՝ որոշակի նպատակային գործողություններ կատարելու նորմատիվ-նկարագրական հատկանիշները, որոնցից միանշանակ բխում է, որ այդ գործողությունները պետք է կատարվեն իրականությանը չհամապատասխանող **փաստացի տվյալները**, կամ «խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու» նպատակ հետապնդող արտահայտությունը **հրապարակայնորեն**, այդ թվում՝ նաեւ լրատվության միջոցով ներկայացնելով: Ակնհայտ է, որ վեճի առարկա հոդվածի իրավակարգավորումը վերաբերում է միայն **հանրության առջեւ, առնվազն երրորդ անձի ներկայությամբ անձին հանիրավի անվանարկելու հետեւանքների հաղթահարմանը**: Իր կարելոթյամբ հանդերձ, վիճարկվող հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներից դուրս է մասնավոր-իրավական բնույթի հարաբերությունների կարգավորումը: Այդուհանդերձ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դա ոչ թե օրենսգրքի տվյալ հոդվածի, այլ ընդհանուր իրավակարգավորման բաց է, եւ այն հաղթահարելու համար ՀՀ Ազգային ժողովն իր իրավագործության շրջանակներում առանձին քննարկման առարկա պետք է դարձնի ոչ հրապարակային վիրավորանքից պաշտպանության իրավական կանոնակարգման խնդիրը:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածի վերոհիշյալ նորմերի սահմանադրականության գնահատման տեսանկյունից, դրանք իրենց ընդհանուր իրավակարգավորիչ բովանդակությանն ու նշանակությանը համապատասխան հետապնդում են ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածում երաշխավորված՝ ազատ խոսքի իրավունքի իրացման ողջամիտ սահմանափակման նպատակ՝ այն շրջանակներում, որոնք բխում են ՀՀ Սահմանադրության 43 եւ 47-րդ հոդվածների պահանջներից: Սակայն իրավակիրառման խնդիրն է յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում այս կամ այն գործողությունը որպես «գրպարտություն» կամ «վիրավորանք» որակել նորմատիվ-նկարագրական այն հատկանիշների շրջանակներում, որոնք սահմանված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի վերոհիշյալ նորմերում եւ բխում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի պահանջներից:

Վեճի առարկա հոդվածի նորմերի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման եւ իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց միատեսակ ընկալման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ սահմանադ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րական դատարանը կարելի է ոչ միայն «գրպարտությունը» եւ (կամ) «վիրավորանքը» իրենց նորմատիվ նկարագրությանը համապատասխան մեկնաբանելը, այլեւ այդպիսի գործողությունների կատարման **միջոցների եւ ձևերի** ճշմարտացի՝ իրենց իրավական դրսեւորմանը համապատասխանող գնահատումը: Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ եւ 6-րդ մասերի համաձայն՝ **փաստական** (կամ՝ փաստացի) **տվյալները**, դրանք **ներկայացնելու ձևերը** (հրապարակային կամ ոչ հրապարակային) եւ դրանց հիմնավորվածությունը գնահատելն անձի պատվի, արժանապատվության կամ գործարար համբավի պաշտպանության յուրաքանչյուր գործով ունի իրավական առանձնահատուկ կարելիություն՝ որոշելու համար, թե որոշակի գործողությունների արդյունքում խախտվե՞լ են, արդյոք, ՀՀ Սահմանադրության 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջները, եւ անհրաժե՞շտ է, արդյոք, ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում կիրառել վիճարկվող հոդվածում պատասխանատվություն նախատեսող նորմերը:

Այս առումով, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում կրկին ընդգծել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր պրակտիկայում **հստակ տարբերակում է կատարել փաստական տվյալների եւ գնահատողական դատողությունների միջև**: Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի միանշանակ պահանջն է, որ գրպարտությանն առնչվող իրավակարգավորումը **պետք է հստակ տարանջատում կատարի գնահատողական դատողության եւ փաստերի միջև**, որպեսզի բացառվի Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածին հակասող որոշումների ընդունումը:

Ելնելով վիճարկվող նորմերում արարքի, որպես «գրպարտություն» եւ (կամ) «վիրավորանք» որակելու (գնահատելու) վերաբերյալ վերոհիշյալ միջազգային իրավական չափորոշիչների բովանդակությունից եւ դրանց ճշգրիտ կիրառման անհրաժեշտությունից, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավակիրառական պրակտիկայում դատարաններն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող գործողությունների փաստը քննելու յուրաքանչյուր գործով չպետք է կիրառեն նորմատիվ մեկնաբանության հայեցողական այնպիսի ազատություն, որի արդյունքում միակերպ չտարանջատվի **փաստը** (փաստացի տվյալը) եւ **գնահատողական դատողությունը**, հակառակ դեպքում չի կարող արդար, հիմնավոր եւ սահմանադրականության տեսանկյունից իրավական համարվել վիճարկվող հոդվածի նորմերի կիրառմամբ ազատ խոսքի ամեն մի սահմանափակում:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ չնայած ՀՀ Սահմանադ-

րության 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի նորմատիվ պահանջից բխող պաշտպանության իրավունքն անվերապահ կիրառելի է բոլոր, այդ թվում հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց նկատմամբ, այնուամենայնիվ, այդ անձինք, ինչպես նաև ՀՀ դատարանները պետք է ընդունեն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց անձնական իրավունքներն օբյեկտիվորեն ենթարկվում են խախտվելու ավելի մեծ ռիսկի, քան մասնավոր անձանց իրավունքները: Եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը նվազ սահմանափակումներ է նախատեսում քաղաքական խոսքի եւ հանրային հետաքրքրության հարցերի շուրջ բանավեճի առնչությամբ: **Հասարակական եւ քաղաքական (հանրային) գործիչների դեմ ուղղված քննադատության սահմաններն առավել լայն են**, քան մասնավոր անձանց դեպքում: Ի տարբերություն վերջինների՝ հասարակական եւ քաղաքական գործիչների գործունեությունն ավելի հրապարակային է, ուստի ավելի մեծ հանդուրժողականություն է պահանջում: Դա բխում է նաև ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ հոդվածների սահմանադրաիրավական ընդհանուր բովանդակությունից, քանի որ ժողովրդաիշխանությունն իրականացվում է նաև հանրային ծառայության միջոցով, եւ այդ ծառայությունը կրող անձանց հանրային եւ մասնավոր վարքագիծն օբյեկտիվորեն կարող է հասարակական քննարկման առարկա դառնալ:

Սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայի ուսումնասիրությունը նույնպես վկայում է, որ հանրային գործիչների առնչությամբ «գրպարտություն» պարունակող նյութի հրապարակումը չի կարող դիտարկվել որպես ողջամիտ կամ իրավաչափ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ.

1. ապացուցվում է, որ առկա էին ողջամիտ հիմքեր՝ վստահելու տեղեկատվության իսկությանը,

2. ապացուցվում է, որ ձեռնարկվել են տեղեկատվության իսկությունն ստուգելու նպատակով բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ներկայացվել են տեղեկատվության ստուգման հնարավորության ամբողջական սահմանները,

3. գրպարտություն պարունակող նյութը հրապարակող անձը հիմք ուներ վստահելու տեղեկատվության իսկությանը:

Նման նյութի հրապարակումը չի կարող որակվել որպես ողջամիտ կամ իրավաչափ, եթե նման տեղեկատվություն տարածողը չի ստուգել դրա իսկությունը՝ շահագրգիռ անձին հարցում կատարելու միջոցով, եւ խուսափել է հրապարակել այդ անձի դիրքորոշումը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա անհնարին է եղել կամ ակնհայտ է, որ դրա անհրաժեշտությունը չկա:

Հետևաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տեղեկատ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վության հրապարակման դրդապատճառների ուսումնասիրությունը մեծ կարեւորություն ունի յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով տեղեկատվության հրապարակման իրավաչափության եւ համապատասխան արարքի (գործողության) իրավաբանական որակման հարցը գնահատելիս: Չի կարող իրավաչափ համարվել այն գործողությունը, որն ի սկզբանե նպատակ է հետապնդել վնաս պատճառել անձին, կամ երբ տեղեկություններ տարածողն անփութություն է դրսեւորել՝ չստուգելով դրանց իսկությունը:

Վիճարկվող հոդվածի սահմանադրականության գնահատման տեսանկյունից կարեւոր է նաեւ դրանում կարգավորվող հարաբերությունների շրջանակներում բացահայտել անձի իրավական **պատասխանատվությունը բացառող հանգամանքների**, ինչպես նաեւ այդպիսի պայմանների բացակայության դեպքում՝ հնարավոր **իրավական հետեւանքների** որոշակիությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 5-րդ եւ 6-րդ մասերում սահմանված են այդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում քաղաքացիաիրավական պատասխանատվությունը բացառող հանգամանքները: Դրանց իրավական բովանդակության վերլուծությունից բխում է, որ օրենսդիրը «գրպարտություն» կամ «վիրավորանք» չի համարում այն փաստացի տվյալները, որոնք.

- տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտություններում կամ ապացույցներում,
- պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, եւ եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը եւ հիմնավորվածությունը, ինչպես նաեւ հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները,
- այն բխում է գրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

Միաժամանակ, վերոհիշյալ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ անձն ազատվում է պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվամիջոցով տարածած տեղեկատվության, այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթի, հեղինակային որեւէ այլ ստեղծագործության բովանդակված տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են:

Վերոհիշյալ իրավապայմանների բովանդակային վերլուծությունը վկայում է, որ անձին գրպարտելու եւ (կամ) վիրավորելու հիմքով պատաս-

խանաավությունը բացառվում է՝ ելնելով տվյալ գործի եւ փաստերի ներկայացման հանգամանքներից: Դրանք իրենց բնույթով սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցում, սակայն իրավակիրառական պրակտիկայում ենթակա են հանգամանալի ուսումնասիրման եւ որպես այդպիսիք՝ գնահատման:

Անդրադառնալով «գերակա հանրային շահ», ինչպես նաեւ տվյալների «հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն ներկայացում» եզրույթների իրավական որոշակիության խնդրին՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում, կախված գործի հանգամանքներից, պետք է որոշվի, թե արդյոք **հասարակության տեղեկացված լինելու շահը** գերակա է եղել տեղեկություն հայտնած անձի վրա դրված պարտականության ու պատասխանատվության համեմատ: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայի համաձայն՝ այսպիսի դեպքերում ազգային իշխանությունների հայեցողության շրջանակը սահմանափակված է ժողովրդավարական հասարակության շահով, որը կայանում է նրանում, որ մամուլին թույլատրվի կատարել «հասարակական վերահսկող օղակի» (“watchdog”) իր գործառույթը եւ տեղեկատվություն տարածել հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող լուրջ հարցերի վերաբերյալ: Ըստ այդ դատարանի դիրքորոշման՝ իրավակիրառական պրակտիկայում առաջին հերթին պետք է գնահատվի այնպիսի «անհետաձգելի հասարակական պահանջի» առկայության փաստը, որն ունակ է արդարացնել այդ միջամտությունը **հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն**՝ առանց չարամիտ, անձին անվանարկող դիտավորության:

9. Վիրավորանքի կամ զրպարտության համար պատասխանատվությունը՝ անկախ դրա բնույթից ու չափից, **հանդիսանում է միջամտություն անձի արտահայտվելու ազատությանը**: Նման ձեռով արտահայտվելու ազատությանը միջամտության եւ այդ միջամտությամբ հետապնդվող իրավաչափ նպատակի (տվյալ դեպքում՝ անձի պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանելու նպատակի) միջեւ արդարացի հավասարակշռությունը պայմանավորող գործոն է, ի թիվս այլնի, վիրավորանքի կամ զրպարտության համար սահմանվող պատասխանատվության համաչափությունն անձի պատվին ու արժանապատվությանը պատճառված վնասին: Այս առնչությամբ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը պահանջում է, որպեսզի վիրավորանքի կամ զրպարտության համար սահմանվող փոխհատուցումը համաչափության ողջամիտ հարաբերակցություն ունենա անձի հեղինակությանը պատճառված վնասի հետ: **Արատավորող արտահայտության համար նյութական փոխհատուցումը**

պետք է սահմանափակվի գրպարտության ենթարկված անձին պատճառված գույքային վնասից: Ցանկացած այլ նպատակով վնասի փոխհատուցումն օգտագործելն անթույլատրելիորեն սահմանափակող ազդեցություն կունենա ազատորեն արտահայտվելու իրավունքի վրա, ինչը չի կարող գնահատվել որպես հիմնավորված անհրաժեշտություն ժողովրդավարական հասարակությունում:

Վիրավորանքի կամ գրպարտության համար սահմանվող փոխհատուցման չափի եւ անձի համբավին ու արժանապատվությանը պատճառված վնասի միջեւ համաչափության պահանջը հավասարապես ուղղված է եւ՝ օրենսդրին, եւ՝ իրավակիրառողին: Օրենսդրին այս պահանջն առաջադրում է համաչափության ապահովմանն ուղղված համապատասխան օրենսդրական երաշխիքներ սահմանելու խնդիր: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վիճարկվող հոդվածում նշված խնդրի լուծմանն են ուղղված առանձին դրույթներ: Մասնավորապես, օրենսդիրը բռնորոշվին այլ իրավահարաբերության հարթություն է տեղափոխել գրպարտության կամ վիրավորանքի հետեւանքով պատճառված **գույքային վնասի** խնդիրը եւ դատարաններին իմպերատիվ պահանջ է ներկայացնում՝ **այն հաշվի չառնել վիճարկվող հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ մասերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս (մաս 11):** Իրավակարգավորման հստակ տրամաբանությունն է, որ, մի կողմից, մարդու պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու դիմաց փոխհատուցումն իրավակիրառական պրակտիկայում չպետք է շփոթել գույքային վնասի հետ, մյուս կողմից՝ այդ փոխհատուցումը **չպետք է դիտել որպես տույժի կամ տուգանքի ձեւով սահմանվող պատիժ:** Հակառակ պարագայում, ինչպես նշվեց, կիմաստագրկվի գրպարտության ապաքրեականացման ամբողջ գաղափարը:

Օրենսդիրը վիճարկվող հոդվածի 11-րդ մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերով իրավակիրառողից պահանջում է նաեւ փոխհատուցման չափը սահմանելիս հաշվի առնել **վիրավորանքի կամ գրպարտության եղանակը եւ տարածման շրջանակը, ինչպես նաեւ վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունը:** Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ գույքային դրությունը հաշվի առնելու պահանջը, մասնավորապես, ենթադրում է.

- հաշվի առնել պատասխանողի եկամուտների չափը,
- թույլ չտալ պատասխանողի համար անհամաչափ ծանր նյութական բեռ, որը բացասական վճռորոշ ֆինանսական ազդեցություն կունենա վերջինիս գործունեության համար:

Այդ նպատակով է, որ օրենսդրի կողմից ոչ թե փոխհատուցման որելե որոշակի չափ է սահմանվել, այլ նախատեսվել է **մինչեւ** որոշակի մեծու-

թյուն, որպեսզի գործի հանգամանքներից ելնելով դատարանը կոնկրետացնի փոխհատուցում կիրառելու ենթակա չափը:

Այսպիսով, անձի պատվին, արժանապատվությանը եւ գործարար համբավին պատճառված վնասի դիմաց քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն նախատեսելիս օրենսդիրը հստակ տարանջատել է «փոխհատուցման» եւ «գույքային վնասի» ինստիտուտները: Այն ունի սկզբունքային նշանակություն վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման տեսանկյունից՝ ելնելով նաեւ դիմող կողմի համապատասխան փաստարկներից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող 1087.1-րդ հոդվածում փոխհատուցման եւ գույքային վնասի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորող նորմերի համակարգային վերլուծությունից հետեւում է, որ

- **փոխհատուցման** պահանջն անձի՝ իր պատիվը, արժանապատվությունը եւ գործարար համբավն արատավորող գործողություններից դատական կարգով պաշտպանվելու՝ օրենքով նախատեսված միջոց է,
- **գույքային վնասը**՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության հետեւանքով անձի կրած նյութական բնույթի գրկանքներն են, կորուստը, այդ թվում՝ դատական ծախսերը, խախտված իրավունքների վերականգնման համար կատարված ողջամիտ ծախսերը, որոնք համապատասխան փաստերով դատարանում ենթակա են հիմնավորման եւ վերականգնման,
- **փոխհատուցման չափը** որոշում է դատարանը՝ ելնելով կոնկրետ գործի առանձնահատկություններից, այդ թվում՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության եղանակից եւ տարածման շրջանակից, ինչպես նաեւ վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունից,
- **փոխհատուցման**, ինչպես եւ՝ **գույքային վնասի** հատուցման հարց դատարանը քննում է բացառապես այն անձի պահանջով, ում պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորվել է,
- **փոխհատուցման** չափը որոշելիս դատարանը հաշվի չի առնում վիրավորանքի կամ գրպարտության հետեւանքով անձին պատճառված գույքային վնասը:

Այսպիսով, տարբեր են փոխհատուցման եւ գույքային վնասի հետ կապված հարաբերությունների իրավակարգավորման առարկան, սկզբունքներն ու նպատակները: Դրանք որոշակի են եւ իրենց իրավական բովանդակությամբ հետապնդում են իրավաչափ եւ սահմանադրորեն արդարացի նպատակներ՝ պաշտպանելու ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ, 27-րդ եւ 47-րդ հոդվածներով երաշխավորված՝ անձի իրավունքներն ու ազատությունները ոչ իրավաչափ ոտնձգություններից եւ վերականգնելու դրանք:

Սահմանադրական դատարանը փոխհատուցման չափի համաչափությունն ապահովելու կարետր երաշխիք է համարում նաև վիճարկվող հոդվածում փոխհատուցման նվազագույն չափի օրենսդրական ամրագրման բացակայության եւ առավելագույն չափի ամրագրման առկայության հանգամանքը: Առանձնապես կարեւորվում է նաև այն հանգամանքը, որ վիճարկվող հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ մասերը, ի լրումն փոխհատուցման նյութական ձեւի, նախատեսում են նաև փոխհատուցման ոչ նյութական ձեւեր:

Ինչ վերաբերում է փոխհատուցման՝ վիճարկվող հոդվածով սահմանված առավելագույն չափին, ապա սահմանադրական դատարանն ընդգծելով, որ կոնկրետ չափի սահմանումն օրենսդրի հայեցողության շրջանակներում է, միաժամանակ հաշվի առնելով Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի՝ Ջրպարտության ապաքրեականացման վերաբերյալ 2007թ. հոկտեմբերի 4-ի թիվ 1577(2007) բանաձեւի առաջարկը՝ սահմանել ողջամիտ առավելագույն սահման գրպարտության գործերով վնասի փոխհատուցման գումարի չափի առումով, այնպես, որպեսզի չվտանգվի **պատասխանատու մամուլի** կենսունակությունը, **նպատակահարմար է համարում օրենսդրի կողմից քննարկելու առավելագույն սահմանի վերանայումը՝ նվազեցման միտումով, որպեսզի այն գործնականում բացառի արտահայտվելու ազատության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակումը:** Նման եզրահանգումը պայմանավորված է ոչ միայն իրավակիրառական պրակտիկայում տեղ գտած միտումներով, այլև այն իրողությամբ, որ Հայաստանում փոխհատուցման վերին սահմանի եւ բնակչության մեկ շնչին ընկնող համախառն ներքին արդյունքի հարաբերակցությունն ավելի մեծ է, քան Եվրախորհրդի անդամ որոշ երկրներում, որոնք որդեգրեցին վիրավորանքի եւ գրպարտության ապաքրեականացման մոտեցումը: Ի դեպ, այդ երկրներում նույնպես, պրակտիկ փորձից ելնելով, օրենսդրական նոր հստակեցումներն օրակարգի հարց են դարձել: Մասնավորապես, Բուլղարիայում փորձ է արվում փոխհատուցման չափը հարաբերակցության մեջ դնել եկամուտների որոշակի սանդղակի հետ: Օրենսգրքի վեճի առարկա հոդվածի հետագա բարելավումները պետք է կարեւորեն նաև դատական հայեցողության շրջանակներում փոխհատուցման չափը որոշող չափանիշների հնարավոր առավել հստակեցման անհրաժեշտությունը, նորմատիվ պահանջ առաջադրեն ոչ գույքային վնասի համար փոխհատուցման պահանջի չափը հիմնավորող փաստարկներ ներկայացնելուն, հաշվի առնեն այս հիմնահարցի իրավակարգավորման վերաբերյալ միջազգային զարգացումների արդի միտումները:

Անդրադառնալով վիճարկվող հոդվածով կարգավորվող հարաբերությունների շրջանակներում անձին իրավական պատասխանատվության ենթարկելու եւ դրա իրավական հետեւանքների սահմանադրաիրավական

որոշակիությանը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոթվարկյալ հանգամանքներն իրենց բնույթով հետապնդում են ողջամիտ եւ սահմանադրաիրավական նպատակ, քանի որ կոչված են երաշխավորելու.

- պատասխանատվության անխուսափելիությունը խոսքի ազատության անիրավաչափ չարաշահման դրսեւորումների դեպքում,
- դատական քննության շրջանակներում պարտավորեցնում են հաշվի առնել իրավաբանորեն գնահատման ենթակա արարքի կատարման հանգամանքները, եղանակը, մեղավոր անձի գույքային դրությունը, ինչպես նաեւ այդ արարքի արդյունքում հասցված վնասի բնույթն ու չափը:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածի 11-րդ մասի դրույթների կիրառման խնդրում գործը քննող դատարանի հայեցողության շրջանակները բացարձակ չեն եւ սահմանափակված են հետեւյալ նախապայմաններով.

- եթե անձը զրպարտվել կամ նրան վիրավորանք է հասցվել զանգվածային լրատվության միջոցի օգտագործմամբ, ապա խնդրի իրավական լուծումը պետք է երաշխավորվի խոսքի ազատության իրավունքի իրավաչափ իրացման սահմաններում,
- զրպարտության կամ վիրավորանքի համար սահմանված վնասի փոխհատուցումը պետք է լինի ողջամտորեն համաչափ՝ անձի պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին հասցված վնասի համեմատ,
- կոնկրետ վիրավորողի կամ զրպարտողի գույքային դրությունից ելնելով դատական կարգով նյութական փոխհատուցման չափի սահմանման դեպքում պետք է հաշվի առնվի այն հանգամանքը, որ իր մեծությամբ այն չհանգեցնի մեղավոր անձի սնանկության կամ էականորեն չխաթարի նրա բնականոն գործունեությունը:

10. ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քննության առարկա հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության ճիշտ ընկալման ու դրանում ամրագրված նորմերի՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը եւ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններին համահունչ կիրառումն ապահովելու նպատակով ՀՀ դատական պրակտիկայում պետք է առաջնորդվել նաեւ ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջով, համաձայն որի՝ «Որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճռաբեկ դատարանի կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբան

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նությունները) պարտադիր են դատարանի համար նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վերջինս ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ դրանք կիրառելի չեն տվյալ փաստական հանգամանքների նկատմամբ»:

Այս հարցում սկզբունքային նշանակություն ունեն նաեւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի պահանջներից բխող ՀՀ միջազգային պարտավորությունները՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավագործության ճանաչման վերաբերյալ:

Նկատի ունենալով վերոնշյալը եւ կրկին կարեւորելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ծանրակշիռ պրակտիկան քննության առարկա հիմնախնդրի առնչությամբ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն սկզբունքային է համարում այդ դատարանի, մասնավորապես, ներքոհիշյալ նախադեպային դիրքորոշումները, որոնք իրավակիրառական պրակտիկայում հետետողականորեն հաշվի առնելու դեպքում կապահովվի վեճի առարկա հոդվածի դրույթների կիրառումը՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան: Դրանք են.

- «Արտահայտվելու ազատությունը ժողովրդավարական հասարակության էական հիմքն է. համաձայն 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ այն կիրառելի է ոչ միայն այն «տեղեկատվության» կամ «գաղափարների» նկատմամբ, որոնք ընդունվում են բարեհաճությամբ կամ համարվում են անվտանգ եւ չեզոք, այլ նաեւ նրանց, որոնք վիրավորում են, ցնցում կամ անհանգստություն պատճառում: Արտահայտվելու ազատությունը ենթակա է որոշակի բացառությունների, որոնք, սակայն, պետք է նեղ մեկնաբանություն ստանան, եւ ցանկացած սահմանափակման անհրաժեշտություն պետք է համոզիչ կերպով հիմնավորվի» (Thorgier Thorgeirson v. Iceland, 1992թ. մայիսի 28-ի վճիռ, կետ 63):

- «...թեեւ զանգվածային լրատվամիջոցները չպետք է անցնեն այն սահմանները, որոնք դրվում են ի շահ մասնավոր անձանց հեղինակության պաշտպանության, նրանց վրա է դրված հասարակական հետաքրքրության հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվություն եւ գաղափարներ տարածելու պարտականությունը: Մամուլը ոչ միայն ունի տեղեկատվություն եւ գաղափարներ տարածելու խնդիր, այլ նաեւ հասարակությունն ունի դրանք ստանալու իրավունք: Հետեւաբար, որոշելու համար, թե արդյոք միջամտությունը հիմնվել է այնպիսի բավարար հիմքերի վրա, որոնք միջամտությունը դարձրել են «անհրաժեշտ», հարկ է հաշվի առնել գործի հանրային նշանակու-

թյան հանգամանքը» (**Bladet Tromso and Stensaas v. Norway, 1999թ. մայիսի 20-ի վճիռ, կետ 62**):

- «Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը, այնուամենայնիվ, չի երաշխավորում ամբողջովին անսահմանափակ արտահայտվելու ազատություն նույնիսկ մամուլի այն հրապարակումների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են լուրջ հանրային հետաքրքրության խնդրի: Ըստ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ այս իրավունքի իրացումը ենթադրում է «պարտավորություններ եւ պատասխանատվություն», որոնք կիրառելի են նաեւ մամուլի նկատմամբ: Արտահայտվելու ազատությունն իրացնելիս «պարտավորությունները եւ պատասխանատվությունը» ենթադրում են, որ ընդհանուր հետաքրքրության խնդիրների մասին տեղեկություններ հայտնելու կապակցությամբ լրագրողներին 10-րդ հոդվածով տրամադրվող պաշտպանությունը ենթակա է այն նախապայմանին, որ լրագրողները գործում են բարեխղճորեն՝ տրամադրելու համար ճշգրիտ եւ վստահելի տեղեկատվություն՝ լրագրողական էթիկայի նորմերին համապատասխան» (նույն գործով, կետ 65):
- Անհրաժեշտ է ուշադիր տարբերակում կատարել փաստերի եւ գնահատողական դատողությունների միջեւ: Փաստերի գոյությունը կարող է հիմնավորվել, ապացուցվել, մինչդեռ գնահատողական դատողությունների ճշմարտացիությունը ենթակա չէ ապացուցման (**Lingens v. Austria, 1986թ. հուլիսի 8-ի վճիռ, կետ 46**): Անհնարին է իրականացնել գնահատողական դատողությունն ապացուցելու պահանջը, եւ վերջինս ինքնին խախտում է արտահայտվելու ազատությունը: Այնուամենայնիվ, նույնիսկ այն դեպքում, երբ տվյալ հայտարարությունը հանդիսանում է գնահատողական դատողություն, միջամտության համաչափությունը կարող է կախված լինել նրանից, թե արդյոք առկա է բավարար փաստական հիմք տվյալ հայտարարության համար, քանզի նույնիսկ գնահատողական դատողությունն առանց փաստական հիմքի կարող է չափազանցված լինել (**Busuioc v. Moldova, 2004թ. դեկտեմբերի 21-ի վճիռ, կետ 61**):
- Փաստերի քննադատական գնահատականը... չի կարող բարոյական վնասի փոխհատուցման պահանջի բավարարման հիմք հանդիսանալ: Սակայն, եթե անձի բարի համբավը ոտնահարվում է, եթե նույնիսկ արատավորող հայտարարությունը գնահատողական դատողություն է, դատարանը կարող է սահմանել ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում (**Ukrainian Media Group v. Ukraine, 2005թ. մարտի 29-ի վճիռ, կետ 61**):
- «...Համաձայն Կոնվենցիայի՝ զրպարտության համար սահմանված

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

փոխհատուցումը պետք է համամասնության ողջամիտ հարաբերակցություն ունենա անձի հեղինակությանը պատճառված վնասի հետ (Steel and Morris v. United Kingdom, 2005թ. փետրվարի 15-ի վճիռ, կետ 96):

- «Ջրպարտչական արտահայտությունների ճշմարտացիությունն ապացուցելու բեռը պատասխանողի վրա դնելն սկզբունքորեն անհամատեղելի չէ 10-րդ հոդվածի հետ: ...հատուկ հիմքեր են անհրաժեշտ լրատվամիջոցին, որպեսզի նա ազատվի փաստական տվյալների ստուգման պարտականությունից» (Steel and Morris v. United Kingdom, 2005թ. փետրվարի 15-ի վճիռ, կետ 93):

11. ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 14, 27, 43 եւ 47-րդ (1-ին մաս) հոդվածների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հիշյալ եւ մի շարք այլ վճիռների հիման վրա ձեւավորված նախադեպային իրավունքի, այս ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 եւ 1087.1-րդ հոդվածների, «Ջանգվածային լրատվության մասին» եւ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքների նորմերի համադրված վերլուծությունից հետեւում է. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 եւ 1087.1-րդ հոդվածների դրույթների՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան կիրառումը երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է իրավակիրառական պրակտիկայում հաշվի առնել միջազգային իրավական հետեւյալ սկզբունքային մոտեցումները.

- նկատի ունենալով, որ զրպարտությանն առնչվող գործերով առաջանում է արտահայտվելու ազատության իրավունքի նկատմամբ սահմանափակում կիրառելը գնահատելու խնդիր, իրավակիրառողները պարտավոր են հաշվի առնել, որ **արտահայտվելու ազատության իրավունքի ցանկացած սահմանափակում պետք է սահմանված լինի օրենքով, ծառայի իրավաչափ շահ պաշտպանելու նպատակին եւ լինի անհրաժեշտ տվյալ շահն ապահովելու համար,**
- վեճի առարկա հոդվածի իմաստով անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն այլ անձանց արտավորող գործողություններից պաշտպանվում է բացառապես քաղաքացիաիրավական կարգավորման միջոցով, եւ «անձ» արտահայտությունը վերաբերելի չէ իշխանության մարմիններին որպես իրավաբանական անձ,
- «զրպարտություն» եւ «վիրավորանք» եզրույթները պետք է դիտարկել դիտավորության, անձին անվանարկելու մտադրության առկայության համատեքստում,

- չի կարող նյութական փոխհատուցում սահմանվել գնահատողական կարծիքների համար, ինչը ոչ անհրաժեշտ, անհամաչափ կերպով կսահմանափակի խոսքի ազատության հիմնարար իրավունքը, քանզի մամուլի դերն ավելին է, քան զուտ փաստեր հաղորդելը. այն պարտավոր է մեկնաբանել փաստերն ու իրադարձությունները հասարակությանը տեղեկացնելու համար եւ նպաստել հասարակության համար կարեւոր հարցերի շուրջ քննարկումներին,
- մամուլի ներկայացուցիչների՝ պատասխանողի դերում հանդես գալու հանգամանքը չի կարող դիտվել որպես գործոն՝ առավել խիստ պատասխանատվություն սահմանելու համար,
- ներպետական մարմինների որոշումը պետք է հիմնված լինի գործի համար նշանակություն ունեցող փաստերի ընդունելի գնահատման վրա,
- պետք է առանձնակի վերապահումներով մոտենալ վիրավորանքի համար նյութական փոխհատուցման միջոցների կիրառմանը՝ նկատի ունենալով, որ Եվրոպական դատարանը բազմիցս նշել է, որ հանդուրժողականությունն ու լայն հայացքները ժողովրդավարության հիմքում են, եւ արտահայտվելու ազատության իրավունքը պաշտպանում է ոչ միայն ընդհանուր առմամբ ընդունելի համարվող խոսքը, այլ նաեւ հենց այն արտահայտությունները, որոնք կարող են ցնցող, վիրավորական կամ վրդովեցուցիչ համարվել ոմանց կողմից,
- նյութական փոխհատուցում նշանակելիս պետք է ըստ պատշաճի հաշվի առնվի արտահայտվելու ազատության վրա դրանց հնարավոր սահմանափակող ազդեցությունը, ինչպես նաեւ մատչելի այլ միջոցներով հեղինակության իրավաչափ պաշտպանության հնարավորությունը,
- արատավորող արտահայտությունների (գործողությունների) արդյունքում պատճառված վնասի դիմաց որպես առաջնահերթություն անհրաժեշտ է կիրառել ոչ նյութական փոխհատուցման ձեւերը: Նյութական փոխհատուցումը պետք է սահմանափակվի զրպարտության ենթարկված անձի պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին հասցված անմիջական վնասը հատուցելով, եւ նշանակվի միայն այն դեպքերում, երբ ոչ նյութական հատուցումը բավարար չէ պատճառված վնասը փոխհատուցելու համար,
- վնասի փոխհատուցման իրավաչափությունը որոշելիս պատասխանողի սահմանափակ միջոցները պետք է դիտվեն որպես գործոն, հաշվի առնվի պատասխանողի եկամուտների չափը, չսահմանվի պատասխանողի համար անհամաչափ ծանր նյութական բեռ, որը բացասական վճռորոշ ֆինանսական ազդեցություն կունենա վերջինիս գործունեության համար,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- ոչ նյութական վնասի համար նյութական փոխհատուցում պահանջող հայցվորը պետք է ապացուցի այդ վնասի առկայության փաստը,
- փոխհատուցման՝ օրենքով սահմանված առավելագույն չափը կիրառելի է միայն առավել լուրջ ու ծանրակշիռ հիմքերի առկայության դեպքերում,
- լոկ փաստերի քննադատական գնահատականը, որը չի պարունակում փաստական ենթատեքստ, որի կեղծ լինելը հնարավոր է ապացուցել, չի կարող փոխհատուցման պահանջի հիմք հանդիսանալ: Սակայն, եթե անձի բարի համբավը ոտնահարվում է, եթե նույնիսկ ոչ ստույգ տեղեկատվությունը եղել է գնահատողական դատողություն, կարող է սահմանվել ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում,
- փոխհատուցում սահմանելիս պետք է հաշվի առնվեն այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են զգացմունքներին հասցված վնասը, ներողություն հայցելու պատրաստակամության բացակայությունը,
- լրագրողի՝ հանրային նշանակություն ունեցող տեղեկատվության գաղտնի աղբյուրները չբացահայտելու իրավունքից օգտվելու հանգամանքը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս պատասխանողի՝ փոխհատուցման չափը որոշելիս,
- հաշվի առնելով, որ հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց կամ քաղաքական գործիչների պարագայում հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի վերաբերյալ հրապարակումներն օգտվում են առավելագույն պաշտպանությունից՝ հայցվորի նման կարգավիճակը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս պատասխանողի՝ փոխհատուցման չափը որոշելիս,
- անհրաժեշտ է հաշվի առնել, թե հայցվորի համբավին ու պատվին հասցրած վնասը մեղմելու համար արդյո՞ք հայցվել է օգտագործվել են արտադատական հատուցման ձեւերը, այդ թվում՝ կամավոր կամ ինքնակարգավորման մեխանիզմները,
- պետք է պարտադիր կերպով կողմերին առաջարկվի հաշտության գալ եւ աջակցություն ցուցաբերվի այդ հարցում: Վնասը գնահատելիս հաշտեցման առաջարկը պետք է դիտվի որպես մեղմացուցիչ հանգամանք,
- պետք է բացահայտ կերպով ճանաչվեն ճշմարտությունը պաշտպանելու իրավունքը, կարծիքը պաշտպանելու իրավունքը եւ այլ անձանց խոսքը փոխանցելու իրավունքը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունից են բխում այս մոտեցումները, որոնք պետք է հետեւողական ու համակարգային ընդգրկմամբ հաշվի առնվեն իրավակի-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րառական պրակտիկայում, ինչպես նաև դրվեն օրենսդրական հետազա
գարգացումների հիմքում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաս-
տանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կե-
տով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաս-
տանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Հայաս-
տանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի
1087.1-րդ հոդվածը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետու-
թյան Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավա-
կան դիրքորոշումներից բխող սահմանադրաիրավական բովանդակու-
թյան եւ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պար-
տավորությունների շրջանակներում:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդ-
վածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է
մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**15 նոյեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ- 997**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՀԵՆՐԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՄՆԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔԻ 82-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ «Թ» ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Քաղ. Երևան

22 նոյեմբերի 2011թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝
դիմող Հ. Պողոսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Հենրիկ Պողոսյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի «թ» կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Հ. Պողոսյանի՝ 02.09.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2006թ. դեկտեմբերի 25-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007թ. հունվարի 22-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2007թ. փետրվարի 10-ից: Օրենքն ուժի մեջ մտնելու պահից վերջինիս 107-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն ուժը կորցրած է ճանաչվել «Անվճարունակության (սնանկության) մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2003թ. դեկտեմբերի 17-ի ՀՕ-17-Ն օրենքը:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Չապահովված պահանջների բավարարման հերթականությունը» վերտառությամբ 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի «թ» կետը սահմանում է. «Պարտատերերի չապահովված պահանջները բավարարվում են հետեւյալ հերթականությամբ՝ ... թ) պարտապանի հիմնադիրների (մասնակիցների, բաժնետերերի, անդամների կամ գործընկերների) պահանջները»:

«Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ 23.06.2011թ. @Ս-235-F ՀՀ օրենքով «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 82-րդ հոդվածի վերնագրում եւ 1-ին մասում «Պարտատերերի պահանջներ» բառակապակցությունը փոխարինվել է «Պարտատերերի չապահովված պահանջներ» բառակապակցությամբ:

2. Զննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է նրան, որ ՀՀ տնտեսական դատարանի 18.05.2007թ. վճռով «Սպիտակի վերելակաշինական գործարան» ՓԲԸ-ն ճանաչվել է սնանկ: Դիմողը, հանդիսանալով «Սպիտակի վերելակաշինական գործարան» ՓԲԸ-ի բաժնետոմսերի 92.3%-ի սեփականատերը, ելակետ ընդունելով «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջները, դիմել է ՀՀ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան եւ խնդրել գրանցել իր՝ «Սպիտակի վերելակաշինական գործարան» ՓԲԸ-ում ունեցած բաժնետոմսերի չափին համապատասխան պահանջ՝ 17.537.000 ՀՀ դրամի չափով:

ՀՀ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանն իր՝ 11.04.2011թ. որոշմամբ ներկայացված պահանջը մերժել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանն իր՝ 17.06.2011թ. որոշմամբ դիմողի վերաքննիչ բողոքը մերժել է, իսկ ՀՀ Լոռու մարզի ընդհանուր

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

իրավասության դատարանի 11.04.2011թ. որոշումը թողել օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 10.08.2011թ. որոշմամբ, վերահաստատելով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, դիմողի վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է:

3. Գիմողը գտնում է, որ վիճարկվող նորմը հակասում է՝

- ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով հռչակված իրավական պետության սկզբունքի կարեւորագույն տարր հանդիսացող իրավական որոշակիության սկզբունքին, ըստ որի՝ օրենքը պետք է լինի իրավական՝ բավականաչափ մատչելի, ձեւակերպված լինի բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը: Սակայն օրենսդիրը, նախատեսելով «պահանջներ» եզրույթը, օրենսդրորեն որեւէ կերպ չի հստակեցրել դրանց իրավական սահմանները եւ ամրագրել այն պահանջների շրջանակը, որոնք տվյալ հերթում կարող են ներկայացվել պարտապան իրավաբանական անձի հիմնադիրների (մասնակիցների, բաժնետերերի, անդամների կամ գործընկերների) կողմից,
- ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին եւ 3-րդ մասերին՝ այն հիմնավորմամբ, որ վիճարկվող իրավադրույթն իր իրավական անհստակությամբ խախտել է դիմողի իրավունքները՝ առկախելով դրանց իրացումը,
- ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի 1-ին մասին՝ այն հիմնավորմամբ, որ իրավանորմն իր անորոշ իրավական բովանդակությամբ եւ իրավակիրառական պրակտիկայում դրան տրված մեկնաբանությամբ արգելք է հանդիսանում անձի **սեփականության իրավունքի** անարգել իրացման համար, քանի որ օրենսդրորեն պարտապան իրավաբանական անձի բաժնետիրոջ պահանջի գրանցման իրավունքի իրականացումը պայմանավորվել է մի իրավաբանական փաստով, այն է՝ համապատասխան պարտավորության առկայությամբ, այն պարագայում, երբ դա խնդրո առարկա հերթի պայմաններում օբյեկտիվորեն անհնարին է, ինչը հանգեցրել է սեփականության իրավունքի խախտմանը,
- ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված իրավահավասարության սկզբունքին՝ այն հիմնավորմամբ, որ վիճարկվող իրավանորմում առկա անորոշությունը եւ իրավակիրառական պրակտիկայում դրան տրված մեկնաբանությունը հնարավորություն չեն տալիս հստակ եւ միանշանակ հետետություն անել այն

մասին, թե խնդրո առարկա հերթում պարտապան իրավաբանական անձի բաժնետերերն ինչպես կարող են իրացնել օրենսդրորեն իրենց վերապահված իրավունքը, ինչը կարող է հիմք հանդիսանալ եւ հանդիսացել է սույն գործով իրավակիրառական պրակտիկայում այդ նորմի խիստ հակասական եւ կամայական մեկնաբանության, ինչը կհանգեցնի անձանց իրավահավասարության սահմանադրական սկզբունքի խախտմանը:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկները, գտնում է, որ օրենքի վիճարկվող դրույթները չեն հակասում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

Անդրադառնալով դիմողի՝ իրավական անորոշության վերաբերյալ փաստարկներին՝ պատասխանողը գտնում է, որ դրանք անհիմն են, քանի որ օրենքի իմաստով կարելու է ոչ թե «պահանջներ» եզրույթի սահմանումը, այլ կարելու են դրա այն տեսակների սահմանումները, որոնք օգտագործվում են կոնկրետ իմաստներով: Իր՝ վերը նշված հակափաստարկը հիմնավորելու համար պատասխանողը վկայակոչում է «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ, 44-րդ, 82-րդ եւ 83-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են «ապահովված պահանջներ», «չապահովված պահանջներ», «ստորադաս չապահովված պահանջներ» բառակապակցությունների սահմանմանը եւ չապահովված պահանջների բավարարման հերթականությանը: «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի՝ իր կողմից վկայակոչված հոդվածների հիման վրա պատասխանողը գտնում է, որ օրենքում հստակ սահմանված են պարտատերերի պահանջների շրջանակը, պահանջների տեսակների սահմանումները, ապահովված պահանջների բավարարման առանձնահատկությունները, ապահովված պահանջների բավարարման համար պարտապանի գույքի տիրապետման, օգտագործման կամ տնօրինման առանձնահատկությունները, պահանջների բավարարման հերթականությունը, չապահովված պահանջների առաջնահերթությունը, իսկ «պահանջներ» եզրույթի բովանդակային կողմի սահմանված չլինելու հանգամանքը, ընդհակառակը, հնարավորություն է տալիս դիմողին ներկայացնել ցանկացած պահանջ: Այլ հարց է, որ օրենքը հստակ սահմանում է, թե որ պահանջները կարող են բավարարվել սնանկության վարույթի ընթացքում եւ ինչ հերթականությամբ:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթի՝ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին եւ 3-րդ մասերին, 8-րդ հոդվածի 1-ին մասին եւ 14.1-րդ հոդվածի 1-ին մասին հակասության հետ, պատասխանողը գտնում է, որ դրանք եւս անհիմն են:

Արձանագրելով, որ ընկերության բաժնետերերի բաժնետոմսերը հան-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դիսանում են ընկերության գույքի մի մասը, ընկերությունն իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով, ընկերության մասնակիցն իր ներդրած ավանդի սահմաններում կրում է ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկերը, այդ թվում՝ ընկերության սնանկության հետ կապված ռիսկերը, պատասխանողը գտնում է, որ իրավաբանական անձի լուծարման գործընթացում բաժնետերերն իրենց պատկանող բաժնետոմսերի անվանական արժեքը չեն կարող դիտարկել որպես իրավաբանական անձի նկատմամբ պահանջ, քանի որ դա կիմաստագրկի «իրավաբանական անձ» ինստիտուտի նշանակությունը:

Միաժամանակ, պատասխանողը, արձանագրելով հիմնադրի՝ բաժնետիրական ընկերության կապիտալում իր ռիսկով մասնակցության, ընկերության պարտավորությունների դիմաց իր մասնաբաժնի չափով գույքային պատասխանատվություն ստանձնելու եւ, հետեւաբար, անուղղակիորեն պարտապան հանդիսանալու հանգամանքները, բնական է համարում այն հանգամանքը, որ ընկերության հիմնադրի պահանջները բավարարվում են ամենավերջին հերթում՝ բոլոր պարտատերերի պահանջները լրիվ բավարարելուց հետո մնացած գույքի արժեքի սահմաններում:

5. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի եւ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի համադրված վերլուծության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերը նշված իրավական ակտերը չեն բացառում բաժնետիրական ընկերության հիմնադիր (մասնակից, բաժնետեր, անդամ կամ գործընկեր) հանդիսացող անձանց՝ ընկերության հետ պարտավորական իրավահարաբերությունների մեջ գտնվելու հանգամանքը եւ դրա վրա հիմնված՝ **մինչեւ լուծարման գործընթացի ավարտը** պահանջներ ներկայացնելու իրավունքը: Պարզապես տարբեր են պահանջների բնույթները. ի տարբերություն մյուս պարտատերերի, այս փուլում բաժնետիրական ընկերության հիմնադիր (մասնակից, բաժնետեր, անդամ կամ գործընկեր) հանդիսացող անձանց պահանջի իրավունքը սահմանափակված է, ի թիվս այլնի, շահութաբաժիններ ստանալուն, ընկերության կողմից վնաս պատճառելուց ծագող համապատասխան պահանջի բավարարմանը, պարտատոմսի անվանական արժեքից տոկոսադրույք կամ այլ գույքային իրավունք ստանալուն ուղղված, ինչպես նաեւ բաժնետիրական ընկերության հիմնադրի (մասնակցի, բաժնետիրոջ, անդամի կամ գործընկերոջ) կողմից լուծարվող ընկերությանը վարկ կամ փոխառություն տրամադրելուց ծագող փոխադարձ իրավունքների եւ պարտականությունների շրջանակով:

Նման եզրահանգման համար հիմք են հանդիսանում հետեւյալ հանգամանքները.

ա/ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի համաձայն. «Պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետեւանքով եւ սույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից»,

բ/ պարտավորությունների ծագման՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված «այլ հիմքերից» մեկն էլ ամրագրված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, որի համաձայն. «Իրավաբանական անձանց թվին, որոնց նկատմամբ նրանց հիմնադիրները (մասնակիցները) ունեն պարտավորական իրավունքներ, պատկանում են տնտեսական ընկերակցությունները եւ ընկերությունները»,

գ/ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 2-րդ մասի եւ 72-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով բաժնետիրական ընկերությունները հանդիսանում են տնտեսական ընկերություններ, այսինքն՝ բաժնետիրական ընկերության հիմնադիրը (մասնակիցը, բաժնետերը, անդամը կամ գործընկերը) ունի ընկերության նկատմամբ պարտավորական իրավունքներ եւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ պարբերության ուժով մինչեւ լուծարման գործընթացի ավարտը նրանք մյուս պարտատերերի հետ մեկտեղ կարող են պահանջ ներկայացնել բաժնետիրական ընկերությանը,

դ/ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով բաժնետոմսն առաջացնում է ընկերության նկատմամբ բաժնետիրոջ պարտավորական իրավունք, իսկ նույն օրենքի 37-րդ հոդվածի 1-ին կետի «գ» եւ «ժ» ենթակետերի եւ 40-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վերլուծությունից բխում է, որ այդ **պարտավորական իրավունքը** սահմանափակվում է, ի թիվս այլնի, շահութաբաժիններ ստանալուն, ընկերության կողմից վնաս պատճառելուց ծագող համապատասխան պահանջի բավարարմանը, պարտատոմսի անվանական արժեքից տոկոսադրույք կամ այլ գույքային իրավունք ստանալուն ուղղված, ինչպես նաեւ բաժնետիրական ընկերության հիմնադրի (մասնակցի, բաժնետիրոջ, անդամի կամ գործընկերոջ) կողմից լուծարվող ընկերությանը վարկ կամ փոխառություն տրամադրելուց ծագող փոխադարձ իրավունքների եւ պարտականությունների շրջանակով:

Այլ խնդիր է պահանջների բավարարման հերթականությունը: Բոլոր դեպքերում պահանջների բավարարման հերթականություն սահմանելիս օրենսդիրը որպես ելակետ է ընդունել հետեւյալ հանգամանքները.

ա/ ընկերության կանոնադրական կապիտալն ուղղված է ընկերության **պարտատերերի** շահերի երաշխավորմանը («Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ կետ), այսինքն՝ նախ եւ առաջ, բաժնետիրական ընկերության հիմնադիր (մասնակից, բաժնետեր, անդամ կամ գործընկեր) **չհանդիսացող անձանց** շահերի երաշխավորմանը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

բ/ ընկերության հիմնադիրը (մասնակիցը, բաժնետերը, անդամը կամ գործընկերը) իր ներդրած ավանդի սահմաններում կրում է ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկերը, այդ թվում՝ ընկերության սնանկության հետ կապված ռիսկերը,

գ/ ընկերության մյուս պարտատերերը, ի տարբերություն ընկերության հիմնադրի (մասնակցի, բաժնետիրոջ, անդամի կամ գործընկերոջ), չեն հանդիսանում ընկերության կազմակերպակառուցվածքային տարր եւ պարտավորված չեն կրելու ընկերության գործունեության հետ կապված վնասների ռիսկերը, այդ թվում՝ ընկերության սնանկության հետ կապված ռիսկերը:

6. Անդրադառնալով դիմողի դիրքորոշումներին՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթի իրավական անորոշության եւ դրա արդյունքում՝ սեփականության իրավունքի խախտման հետ, սահմանադրական դատարանը դրանք հիմնավոր չի համարում այն պատճառաբանությամբ, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ, 44-րդ եւ 83-րդ հոդվածներով «ապահովված պահանջներ», «չապահովված պահանջներ» եւ «ստորադաս չապահովված պահանջներ» բառակապակցությունների սահմանումները, **պարտատիրոջ պահանջի, ինչպիսին էլ որ այն լինի, իրավունքը** եւ այդ պահանջի իրացման կարգն ամրագրված լինելու պարագայում չի առաջանում «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքում «պահանջներ» եզրույթի սահմանման անհրաժեշտություն, եւ դրա բացակայությունը որեւէ իրավական հետեւանք չի կարող առաջացնել:

Օրենքի վիճարկվող դրույթի հետեւանքով սեփականության իրավունքի խախտման վերաբերյալ դիմողի փաստարկների առնչությամբ, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի եւ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի վերլուծության արդյունքները, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ընկերության բաժնետերերի կողմից ձեռք բերված բաժնետոմսերի համար վճարված գումարները, ինչպես նաեւ ընկերության հիմնադրման գործում ներդրված ավանդները հանդիսանում են ընկերության գույքի մաս, եւ ընկերության հիմնադիրը (մասնակիցը, բաժնետերը, անդամը կամ գործընկերը) այլեւս չի հանդիսանում բաժնետոմսերի համար իր վճարած գումարների կամ իր ներդրած ավանդի սեփականատեր: Դրանով, ինչպես նաեւ պարտատերերի շահերի երաշխավորման սկզբունքով է պայմանավորված այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը եւ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքը բաժնետոմսերի համար վճարված գումարները կամ ներդրված ավանդը վերադարձնելու պահանջի իրավունքի իրացումը պայմանավորել են լուծարման գործընթացի ավարտով եւ այն էլ՝ ընկերության մնացած գույքով: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանն արձա-

նագրում է նաեւ, որ տվյալ պարագայում առկա չէ պատճառահետեւանքային կապ օրենքի վիճարկվող դրույթի եւ դիմողի սեփականության իրավունքի խախտման միջեւ, իսկ համապատասխան հիմքերի բացակայությունը դիմողին զրկում է սեփականության իրավունքի խախտումը հիմնավորելու հնարավորությունից:

7. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողը, ձեւականորեն վիճարկելով նորմի սահմանադրականությունը, ըստ էության բարձրացնում է այդ դրույթի կիրառման իրավաչափության հարց: Դիմողը փորձել է դատական համապատասխան ակտերի իրավական հետեւանքները վերագրել խնդրո առարկա իրավադրույթի սահմանադրականության խնդրին, հետեւաբար՝ նման դիմումը «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիմքով համարվում է սահմանադրական դատարանի քննությանը ենթակա հարց չառաջադրող դիմում:

Վերահաստատելով իր՝ 2009 թվականի մարտի 17-ի ՄԳԱՌ-21 որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ կապված դիմումի հիմնավորված լինելու պահանջի հետ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ «Սահմանադրական դատարանը կարճում է գործի վարույթը ... գործի քննության ցանկացած փուլում, եթե բացահայտվել են սույն օրենքի 32-րդ հոդվածով նախատեսված՝ գործի քննությունը մերժելու հիմքեր»:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 6-րդ կետի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 69-րդ հոդվածի 7-րդ կետի պահանջներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. «Քաղաքացի Հենրիկ Պողոսյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի «թ» կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**22 նոյեմբերի 2011 թվականի
ՄԳՈ-998**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ԾՐԱԳՐԻ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ
ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ» ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

25 նոյեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի նախագահ Ա. Անդրեասյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի նոյեմբերի 1-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջեւ «Ոռոգման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորում» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012
48

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերականգնման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջեւ «Ռոռզման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորում» փոխառության համաձայնագիրն ստորագրվել է 2011թ. նոյեմբերի 1-ին:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն իր՝ 2011թ. նոյեմբերի 17-ի թիվ 45-41 արձանագրային որոշմամբ հավանություն է տվել փոխառության համաձայնագրին:

Ռոռզման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի առաջին մասը՝ 30 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով փոխառությամբ եւ 6.33 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորմամբ, ստորագրվել է 2009թ. հուլիսի 31-ին, իսկ նախատեսված ծրագրի կատարումն ավարտվել է 2011թ. հունիսի 30-ին:

2. «Ռոռզման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորում» փոխառության համաձայնագրի նպատակն է բարձրացնել ջրօգտագործման արդյունավետությունն ընտրված ռոռզման համակարգերում եւ նպաստել գյուղացիական անմիջական զբաղվածության ստեղծմանը, մասնավորապես.

- մեծացնել ռոռզման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի ազդեցությունը ռոռզման համակարգերի զարգացման նկատմամբ,
- բավարարել ռոռզման կառուցվածքների վերականգնմանն օժանդակելու աղքատ գյուղացիների աճող պահանջարկը,
- շարունակել ստեղծել կարճաժամկետ զբաղվածության հնարավորություններ շինարարության բնագավառում,
- ապահովել երկարատեւ աշխատատեղերի առկայությունը գյուղատնտեսության բնագավառում,
- օգտագործել Հազարամյակի մարտահրավերների կորպորացիայի ծրագրի արդյունքներն օբյեկտների ուսումնասիրման եւ նախագծերի պատրաստման համար:

Վերոնշյալ ծրագրային աշխատանքներն ըստ համաձայնագրի թիվ 1 առդիրի՝ իրականացվելու են Հայաստանի Հանրապետության մի շարք մարզերում:

Համաձայնագիրը բաղկացած է թվով երեք ժամանակացույցից եւ հա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վելվածից: Առաջին ժամանակացույցում նկարագրված՝ Ծրագրի ֆինանսավորմանն աջակցելու նպատակով Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկը Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրում է տասնուութ միլիոն (18.000.000) ԱՄՆ դոլար՝ մինչեւ 2013թ. հունիսի 30-ը մարման պայմանով: Միաժամանակ, նախատեսված է տոկոսագումարի վճարում՝ համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 2.04-րդ, 2.05-րդ կետերում սահմանված կարգով եւ պայմաններով:

3. Փոխառության համաձայնագրի համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է հետևյալ հիմնական պարտավորությունները.

- ա) վերադարձնել փոխառված գումարը համաձայնագրի 3-րդ առդիրով ամրագրված մարման ժամանակացույցի համաձայն,
- բ) իրականացնել Ծրագիրը ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի միջոցով՝ Ընդհանուր պայմանների 5-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն,
- գ) ապահովել Ծրագրի իրականացումը Համաձայնագրի 2-րդ առդիրի դրույթներին համապատասխան, մասնավորապես.
 - նշանակել ԾԻԳ-ին որպես գնումների պլանավորման, մոնիտորինգի եւ հաշվետվությունների, վճարումների կատարման եւ ներքին ֆինանսական հսկողության իրականացման, Ծրագրի հաշիվների վարման եւ Ծրագրի հաշվետվությունների պատրաստման պատասխանատու,
 - ապահովել ԾԻԳ-ի համապատասխան աշխատակազմի եւ միջոցների մշտական առկայությունը՝ Ծրագրի իրականացման եւ կառավարման պարտականությունները կատարելու համար,
 - մինչեւ Ծրագրի ավարտը պահպանել ՋՕԸ-ների օժանդակության խումբը,
 - ապահովել տարեկան բյուջեում ոռոգման համակարգերի պատշաճ օգտագործման եւ պահպանման համար անհրաժեշտ միջոցների առկայությունը,
 - ապահովել Ծրագրի դրույթների իրականացումը Հակակոռուպցիոն ուղեցույցների դրույթներին համապատասխան,
 - Ծրագրի Ա եւ Բ մասերի համար կիրառել Շրջակա միջավայրի ազդեցության գնահատման ուսումնասիրության եւ Վերաբնակեցման քաղաքականության փաստաթղթում սահմանված չափորոշիչները, քաղաքականությունը, ընթացակարգերը,
 - իրականացնել Ծրագրի առաջընթացի մոնիտորինգ ու գնահատում եւ պատրաստել Ծրագրի վերաբերյալ հաշվետվություններ՝ Ընդհանուր պայմանների 5.08 բաժնի դրույթներին համապատասխան,
 - վարել ֆինանսական կառավարման համակարգ՝ Ընդհանուր պայմանների 5.09 բաժնի դրույթներին համապատասխան,
 - Ծրագրի համար պահանջվող եւ փոխառության միջոցներից ֆինանս-

սավորվելիք բոլոր աշխատանքները ձեռք բերել Գնումների ուղեցույցների 1-ին բաժնում ամրագրված կամ նշված պահանջների եւ Փոխառության համաձայնագրի 2-րդ առդիրի 3-րդ բաժնի դրույթներին համապատասխան,

- Ծրագրի համար պահանջվող եւ փոխառության միջոցներից ֆինանսավորվելիք բոլոր խորհրդատվական ծառայությունները ձեռք բերել Խորհրդատուների ուղեցույցների I եւ IV բաժիններում ամրագրված կամ նշված պահանջներին եւ Փոխառության համաձայնագրի 2-րդ առդիրի 3-րդ բաժնի դրույթներին համապատասխան եւ այլն.

դ) վճարել տոկոսներ փոխառության մասհանված մնացորդի համար համաձայնագրով սահմանված դրույքաչափերին եւ ժամկետներին համապատասխան,

ե) համաֆինանսավորել Ծրագրի Ա մասի շրջանակներում իրականացվող աշխատանքների, խորհրդատվական ծառայությունների, այդ թվում՝ ուսուցման, Լրացուցիչ գործառնական ծախսերի եւ աուդիտի 15 տոկոսը եւ Ծրագրի Բ մասի շրջանակներում իրականացվող աշխատանքների 24 տոկոսը:

4. Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված վավերացման ներքին ընթացակարգերն ավարտվելուց հետո, բայց ոչ ուշ, քան ստորագրման ամսաթվից հետո իննսուներորդ օրը:

5. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ համաձայնագրի անգլերեն բնօրինակ տեքստի եւ հայերեն պաշտոնական թարգմանված տեքստի համեմատական ուսումնասիրությունը վկայում է, որ առկա են մի շարք վրիպումներ, մասնավորապես՝ համաձայնագրի 4-րդ հոդվածում, 2-րդ առդիրում (1-ին բաժնի «Ա» կետի 1-ին ենթակետ, 2-րդ բաժնի «Ա» կետի 1-ին, 2-րդ կետեր, «Բ» կետի 2-րդ եւ 3-րդ ենթակետեր, 3-րդ բաժնի «Գնման մեթոդը» վերտառությամբ մասի «ա» կետի «i» ենթակետ, 4-րդ բաժնի «Ա» կետի 2-րդ ենթակետի աղյուսակի 1-ին կետ), հավելվածում (1-ին, 9-րդ եւ 21-րդ կետեր):

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ վրիպումներն ու սխալները հանգեցնում են համաձայնագրի անգլերեն բնօրինակ տեքստի եւ հայերեն պաշտոնական թարգմանված տեքստի համապատասխան դրույթների տարընթերցման ու բովանդակային աղավաղման: Ու, թեեւ, դրանք համաձայնագրում ամրագրված ՀՀ պարտավորությունների սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցում, սակայն ենթակա են շտկման:

6. ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի կողմից ներկայացված տեղեկատվության համաձայն՝ Ռոզգման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՎԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

առաջին մասի իրականացման արդյունքում վերականգնվել է շուրջ 90 կմ ջրանցք, որից 36 կմ՝ Արագածոտնի մարզում եւ 54 կմ՝ Արմավիրի մարզում, հնարավոր է դարձել խնայել 97 մլն խմ ոռոգման ջուր, ոռոգելի տարածքների պոտենցիալ աճը կազմել է մոտ 8 հազար հա: Ծրագիրն ավարտվել է նախատեսված ժամկետներում:

Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ վարկային միջոցները նպատակ ունեն ոռոգման համակարգերի վերականգնման ու զարգացման ճանապարհով նպաստել գյուղատնտեսական արտադրության հետագա զարգացմանը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը կարեւոր է համարում, որպեսզի նման վարկային պարտավորություն ստանձնելիս գնահատվի նաեւ տվյալ ձեռնարկի տնտեսական արդյունավետությունն ու վարկային միջոցների վերադարձնելիության հիմնավորվածությունը: Հակառակ դեպքում սերունդների վրա կթողնվեն չհիմնավորված պարտքեր, ինչը պատճառ կդառնա նրանց իրավունքների անհամաչափ սահմանափակման:

7. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները բխում են ՀՀ Սահմանադրությամբ պետության առջեւ դրված սահմանադրաիրավական խնդիրներից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2011 թվականի նոյեմբերի 1-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջեւ «Ոռոգման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորում» փոխառության համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**25 նոյեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-999**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 78-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ
ՄԱՍԻ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

29 նոյեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (գեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ պատասխանող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 19, 25 եւ 71-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի դիմումի հիման վրա՝ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի եւ 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի՝ 08.09.2011թ. սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթե-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ըը, ուսումնասիրելով նաեւ վեճի առարկա հարցի շրջանակներում առկա միջազգային փորձը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2002թ. ապրիլի 3-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2002թ. ապրիլի 29-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի մայիսի 31-ից:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի վիճարկվող 2-րդ մասը սահմանում է.

«Իրավախախտման համար սահմանված պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող կամ իրավախախտում կատարած իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձանց դրությունն այլ կերպ բարելավող իրավական ակտը տարածվում է մինչեւ դրա ուժի մեջ մտնելը ծագած հարաբերությունների վրա, այսինքն՝ ունի հետադարձ ուժ, եթե օրենքով կամ այդ իրավական ակտով այլ բան նախատեսված չէ»:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վիճարկվող 3-րդ պարբերությունը սահմանում է.

«Ուժը կորցրած իրավական ակտի գործողությունը տարածվում է մինչեւ դրա ուժը կորցնելու օրը ծագած հարաբերությունների վրա, եթե սույն օրենքով կամ ակտն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին իրավական ակտով այլ բան նախատեսված չէ»:

2. Զննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին. ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նախագահի 28.06.2010 թիվ 1001171 հանձնարարագրի հիման վրա «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ» ՍՊԸ-ում կատարվել է բյուջեի հետ փոխհարաբերությունների եւ հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող՝ օրենսդրության առանձին պահանջների կատարման ճշտության ստուգում: Ստուգման արդյունքում կազմվել է 04.10.2010թ. թիվ 1001171 ստուգման ակտը, որով որպես բացահայտված խախտում արձանագրվել է «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված պահանջի խախտում: 2009թ. հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած՝ «Պարզեցված հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ օրենքի (21.08.2008թ., ՀՕ-149-Ն) 1-ին հոդվածով ուժը կորցրած է ճանաչվել «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ 2000թ. հունիսի 5-ի ՀՕ-61 օրենքը:

«Հ.Ա.Թ.Ա.Կ» ՍՊԸ-ն հայցադիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտ-

ների կոմիտեի, ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչության՝ Հարկային տեսչության 04.10.2010թ. թիվ 1001171 ստուգման ակտը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջով: ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչությունը ներկայացրել է հակընդդեմ հայց՝ «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ» ՍՊԸ-ից հոգուտ պետական բյուջեի 12.045.100 դրամ բռնագանձելու պահանջով: ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 01.04.2011թ. վճռով հայցը բավարարել է, իսկ հակընդդեմ հայցը բավարարել է մասնակի: Դատարանի վճռի դեմ բողոք է ներկայացրել ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչությունը: ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 04.05.2011թ. որոշմամբ վերաքննիչ բողոքն ընդունվել է վարույթ: ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը 06.09.2011թ. կայացրել է գործի վարույթը կասեցնելու եւ ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու մասին որոշում:

3. Դիմողի պնդմամբ՝ իր վարույթում գտնվող գործով կիրառման ենթակա «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասում եւ 3-րդ մասի 3-րդ պարբերությունում ամրագրված դրույթները հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջներին: Ըստ դիմողի՝ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջներին հակասելը դրսեւորվում է նրանում, որ օրենքի վիճարկվող նորմը նախատեսում է իրավախախտման համար նախատեսված պատասխանատվությունը վերացնող, մեղմացնող, անձի իրավական վիճակն այլ կերպ բարելավող իրավական ակտերին հետադարձ ուժ տալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ընթացակարգից տարբերվող ընթացակարգ: Մասնավորապես, ըստ վիճարկվող նորմի՝ անձի իրավական վիճակը բարելավող իրավական ակտերը բոլոր դեպքերում ունեն հետադարձ ուժ, եթե հակառակը նախատեսված չէ օրենքով կամ այդ իրավական ակտով, մինչդեռ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասը նախատեսում է, որ վերոնշյալ ակտերն ունեն հետադարձ ուժ, եթե դա նախատեսված է այդ ակտերով:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության մեջ ամրագրված նորմի առնչությամբ դիմողը գտնում է, որ այդ նորմի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այն որոշակիորեն կապված է նույն հոդվածի՝ վիճարկվող 2-րդ մասի հետ, քանզի այն ամրագրելով «սույն օրենքին» հասկացությունը՝ կիրառելի է դարձնում «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կանոնը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

4. Պատասխանող կողմն ըստ էության չի առարկում դիմող կողմի փաստարկներին՝ ընդունելով, որ առկա է անհամապատասխանություն «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի եւ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի միջեւ: Պատասխանող կողմը նման անհամապատասխանությունը բացատրում է նրանով, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի այս նորմն ընդունվել է մինչեւ 2005թ. նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեով ընդունված սահմանադրական փոփոխությունները, իսկ մինչ այդ ՀՀ Սահմանադրությունն անձի իրավական վիճակը բարելավող իրավական ակտերի հետադարձ ուժի վերաբերյալ իրավակարգավորում չէր նախատեսում: Միեւնույն ժամանակ, պատասխանող կողմը վիճարկվող նորմը ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասին չհամապատասխանեցնելու հանգամանքը պատճառաբանում է նրանով, որ Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժը թույլ է տալիս ապահովել նշված սահմանադրական նորմի անմիջական գործողությունը:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության առնչությամբ պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդ նորմի՝ Սահմանադրությանը հակասելն անմիջականորեն բխում է նույն հոդվածի 2-րդ մասի իրավակարգավորումից: Հետեւաբար, վերջինս Սահմանադրությանը համապատասխանեցնելու դեպքում այդ խնդիրը կվերանա:

5. ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ քննության առարկա իրավադրույթների սահմանադրականության վերաբերյալ վեճը՝ որպես այդպիսին, բացակայում է դիմող եւ պատասխանող կողմերի միջեւ, որոնք գրեթե նույն փաստարկներով արձանագրում են օրենքի նշված դրույթների անհամապատասխանությունը Սահմանադրությանը: Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործի քննությունը ոչ միայն էական նշանակություն կունենա ժամանակի մեջ իրավական ակտի գործողության սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման ու իրավական հստակության ապահովման տեսանկյունից, այլեւ դատական պրակտիկայի համար առավել մատչելի կդարձնի սահմանադրական նորմերի անմիջական կիրառման ինստիտուտի էությունը:

ՀՀ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 3-6-րդ մասերի, ինչպես նաեւ 42-րդ հոդվածի 3-րդ եւ 4-րդ մասերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ՝ ժամանակի մեջ իրավական ակտերի գործողության կանոնակարգումը հիմնվում է այն տրամաբանության վրա, որ իրավական ակտերի հետադարձ ուժով գործողության **մերժումն ընդհա-**

նուր կանոն է, իսկ այդ ակտերի հետադարձ ուժով գործողության հնարավորությունը՝ **բացառություն ընդհանուր կանոնից**: Այս մոտեցումը բխում է իրավական որոշակիության, օրենսդրության նկատմամբ լեգիտիմ ակնկալիքների, մարդու իրավունքների երաշխավորման, իրավակիրառ մարմինների կողմից կամայականությունների կանխարգելման նկատառումներից: Նշված ընդհանուր կանոնին համապատասխան՝ ՀՀ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 3-րդ եւ 4-րդ մասերն արգելում են արարքի պատժելիություն սահմանող եւ պատիժը խստացնող օրենքի հետադարձ ուժով գործողությունը: Նույն հոդվածի 6-րդ մասն արգելում է պատասխանատվություն սահմանող կամ պատասխանատվությունը խստացնող օրենքի հետադարձ ուժով գործողությունը: Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հետադարձ ուժ չունեն նաեւ անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքներն ու այլ իրավական ակտերը:

Նշված ընդհանուր կանոնից բացառություն են Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասում եւ 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասում ամրագրված նորմերը: Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որի համաձայն՝ արարքի պատժելիությունը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող օրենքն ունի հետադարձ ուժ, տվյալ հոդվածի իրավակարգավորման տրամաբանության ու առարկայի շրջանակներում վերաբերելի է միայն արարքի համար պատիժ սահմանող օրենքներին, եւ շեղում է ընդհանուր կանոնից:

Արարքի պատժելիությունը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող հարաբերությունները կարգավորող սահմանադրական նորմերը եւ դրանցում ամրագրված մոտեցումները համահունչ են միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված դրույթներին: Այսպես, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ՝ «Ոչ ոք չպետք է մեղավոր ճանաչվի որեւէ քրեական հանցագործության համար՝ կապված ցանկացած գործողության կամ անգործության հետ, որը, կատարման պահին գործող ներպետական կամ միջազգային իրավունքի համաձայն, քրեական հանցագործություն չի համարվել: Չի կարող նաեւ կիրառվել ավելի ծանր պատիժ, քան այն, որը կիրառելի է եղել քրեական հանցագործության կատարման պահին»: Միաժամանակ, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում (հոդվ. 15), Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայում (հոդվ. 7, մաս 1) եւ միջազգային իրավական այլ փաստաթղթերում եւս անդրադարձ է արվել խնդրո առարկա հարցերի կարգավորմանը՝ նախատեսելով, որ արարքի պատժելիությունը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող **քրեական օրենքն** ունի հետադարձ ուժ:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ արարքի պատժելիությունը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող օրենքի հետադարձ ուժի հանգամանքը պայմանավորված է Սահմանադրությամբ օժտված իրավունքի ուժով, ինչպես նաև ՀՀ միջազգային պարտավորություններով եւ օրենսդրի որեւէ հայեցողություն չի ենթադրում:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված բացառությանը, ապա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դա հանդես է գալիս որպես առավել ընդհանուր կանոն, չի վերաբերում Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասի իրավակարգավորմանը, պայմանավորված է օրենսդրի հայեցողությամբ: Վերջինս իր հերթին կարող է դրսեւորվել բացառապես միայն տվյալ ակտով կանոնակարգվող իրավահարաբերությունների շրջանակներում:

Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական արդարադատության միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքներով հարկ է համարում ընդգծել նաև, որ վերոհիշյալ մոտեցումները համահունչ են միջազգային պրակտիկային: Վերջինիս համաձայն՝ որպես կանոն, անձի իրավական վիճակը բարելավող իրավական ակտին (բացառությամբ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասի իրավակարգավորման առարկային առնչվող դեպքերի) իրավասու մարմնի կողմից հետադարձ ուժ հաղորդելը թույլատրվում է բացառիկ դեպքերում, եւ տվյալ ակտն ընդունող մարմնի՝ այդ ակտին հետադարձ ուժ հաղորդելու որոշումը պետք է հիմնվի հասարակության եւ պետության համար նման որոշման հնարավոր իրավական հետեւանքների բազմակողմանի վերլուծության եւ գնահատականի վրա:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը փոխառնչվում է ոչ թե ՀՀ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասի, այլ 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հետ, հետեւյալ պատճառներով.

ա/ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասը եւ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ենթադրում են իրավաստեղծի հայեցողության առկայություն, ինչը բացառվում է Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պարագայում,

բ/ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասում խոսքը վերաբերում է միայն **օրենքին**, այնինչ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը եւ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասը վերաբերում են **բոլոր իրավական ակտերին**,

գ/ եթե Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի 5-րդ մասը վերաբերում է «պատժելիության» վերացմանը կամ «պատիժը» մեղմացնելուն, ապա

42-րդ հոդվածի 4-րդ մասը եւ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը վերաբերում են **անձի իրավական վիճակին (դրությամբ), նրա պատասխանատվությանը:**

Հետեւաբար, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պետք է համահունչ ու ներդաշնակ լինի Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավական տրամաբանությանը:

Միաժամանակ, անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտերի՝ ժամանակի մեջ գործողությունը կանոնակարգող՝ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասում ամրագրված նորմն ունի անմիջական գործողություն եւ, ըստ այդմ, եթե ճյուղային օրենսդրությունը չի նախատեսում համապատասխան նորմ, որը սահմանում է տվյալ օրենսդրության՝ ժամանակի մեջ գործողության կանոնները կամ բովանդակում է նշված սահմանադրական նորմին հակասող նորմեր, ապա **կիրառվում է նշված սահմանադրական նորմը՝ իր անմիջական գործողության ուժով՝** համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի:

ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասում ամրագրված նորմը սահմանադրական մակարդակով կարգավորում է ինչպես անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող օրենքների, այնպես էլ այլ իրավական ակտերի՝ ժամանակի մեջ գործողությունը, եւ, ըստ այդմ՝ այդ դրույթը հասցեագրված է ինչպես օրենսդրին, այնպես էլ **այլ իրավաստեղծ մարմիններին:** Այդ նորմի իրավական բովանդակությունը հանգում է նրան, որ այն իրավական **ակտն ընդունող մարմնի հայեցողությանն է թողնում** անձի իրավական վիճակը բարելավող կամ պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտին հետադարձ ուժ հաղորդելը (բնականաբար, հաշվի առնելով նաեւ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջները): Միաժամանակ այս նորմը սահմանում է այդ հայեցողությունն իրացնելու ընթացակարգը, այն է՝ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում իրավական ակտն ընդունող մարմինը, իրացնելով իրեն Սահմանադրությամբ տրված հայեցողական լիազորությունը, տվյալ իրավական ակտին հետադարձ ուժ հաղորդելու **նպատակահարմարության դեպքում տվյալ ակտում ամրագրում է այդ ակտին հետադարձ ուժ տալու վերաբերյալ դրույթ:** Նշված հայեցողությունն իրացնելու այս ընթացակարգն ինքնապատակ չէ եւ տրամաբանորեն բխում է Սահմանադրությամբ՝ իրավական ակտերի ժամանակի մեջ գործողության կանոնակարգման ընդհանուր տրամաբանությունից:

Սահմանադրական դատարանը միեւնույն իրավահարաբերությունը կանոնակարգող սահմանադրական նորմի եւ օրենքի վիճարկվող նորմի

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

համեմատական վերլուծության արդյունքներով գտնում է, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված նորմը, շեղվելով ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավակարգավորման հիմքում ընկած՝ խնդրո առարկա իրավական ակտերի **հետադարձ ուժի բացակայության կանխավարկածից**, ամրագրել է այդ իրավական ակտերի **հետադարձ ուժի առկայության կանխավարկածը՝ բացառությունը դարձնելով ընդհանուր կանոն**:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ մինչև սույն հակասության օրենսդրորեն հաղթահարումն իրավակիրառական պրակտիկան պետք է առաջնորդվի Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջով՝ որպես Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով անմիջականորեն գործող նորմ:

7. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտերի՝ ժամանակի մեջ գործողության վիճարկվող իրավակարգավորումն ընդունվել է մինչև 2005թ. սահմանադրական փոփոխությունները, երբ, ի տարբերություն գործող Սահմանադրության, նշված իրավական ակտերի՝ ժամանակի մեջ գործողությունը կանոնակարգող սահմանադրական որեւէ դրույթ չէր նախատեսվում: Սահմանադրությամբ խնդրո առարկա իրավահարաբերության կանոնակարգման բացակայության պայմաններում օրենսդիրն ազատ էր այդ իրավահարաբերության ինքնուրույն կանոնակարգում նախատեսելու հարցում, եւ օրենսդրի հայեցողությանն էր թողնված ընտրությունը՝ նշված ակտերի հետադարձ ուժի առկայության կամ բացակայության կանխավարկածների միջեւ:

Անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտերի՝ ժամանակի մեջ գործողության կանոնակարգումը Սահմանադրության մակարդակով կատարվեց միայն 2005թ. սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում: ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածում, ի տարբերություն վիճարկվող նորմի, ամրագրվեց անձի իրավական վիճակը բարելավող, նրա պատասխանատվությունը վերացնող կամ մեղմացնող իրավական ակտերի հետադարձ ուժի բացառության կանոնը: Նման սահմանադրական կարգավորման պայմաններում ՀՀ Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի 1-ին կետի ուժով երկու տարվա ընթացքում անհրաժեշտ փոփոխություն պետք է կատարվեր «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի վիճարկվող 2-րդ մասում, ինչը դեռեւս չի իրականացվել:

8. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերությունում ամրագրված դրույթի բովանդակությունը հանգում է նրան, որ ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ ակտի ուժը կորցնելուց առաջ ծագած հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում է տվյալ ուժը կորցրած ակտը, եթե «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով կամ ակտն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին իրավական ակտով այլ բան նախատեսված չէ:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս դրույթը չի կարող մեխանիկորեն համադրվել նույն օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հետ, որովհետև դրանց իրավակարգավորման առարկան այլ է: «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության սահմանադրականությունը գնահատելիս առաջին հերթին անհրաժեշտ է հաշվի առնել սահմանադրական այն ընդհանուր սկզբունքը, որ ուժը կորցնելուց հետո իրավական ակտի գործողությունն ընդհանրապես դադարեցվում է: Սակայն առկա է նաև մեկ այլ հանգամանք: Քանի որ իրավական ակտին հետադարձ ուժ հաղորդելը Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի շրջանակներում հայեցողական իրավակարգավորման առարկա է, ապա բաց կարող են մնալ այնպիսի իրավիճակները, երբ տվյալ իրավական ակտը հետադարձություն չի նախատեսել, նախորդ իրավական ակտը ուժը կորցրել է, միաժամանակ նախկինում կատարած արարքի համար ի հայտ է եկել իրավական պատասխանատվության կոնկրետ խնդիր: Այս պարագայում է, որ օրենսդիրը նախատեսում է դրույթ, համաձայն որի՝ «Ուժը կորցրած իրավական ակտի գործողությունը տարածվում է մինչև դրա ուժը կորցնելու օրը ծագած հարաբերությունների վրա, եթե սույն օրենքով կամ ակտն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին իրավական ակտով այլ բան նախատեսված չէ»: Այս ձեռակերպումից բխում է նաև, որ եթե ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիմքով իրավական ակտի նորմի հետադարձման խնդիր է լուծվել, ապա կգործի հետադարձված նորմը: Նման իրավակարգավորումն իրավաչափ է, առանց որի օրենսդրական լուրջ բաց կարող է առաջանալ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64, 68 եւ 71-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

2. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերությունը, սույն որոշման հիման վրա «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժը կորցնելու պայմաններում, համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

29 նոյեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1000

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1981 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆՎԱՐԻ 28-ԻՆ ՍՏՐԱՍՔՈՒՐԳՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՍԱՏԱՑՎԱԾ
ՄՇԱԿՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ (ԿԻՑ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅԱՄԲ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

2 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (գեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1981 թվականի հունվարի 28-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին կոնվենցիայում (կից առարկությամբ) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 2011 թվականի նոյեմբերի 8-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով գեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետի տեղակալ Ա. Օսիկյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին կոնվենցիան (Կոնվենցիա) ստորագրվել է 1981 թվականի հունվարի 28-ին՝ Ստրասբուրգում:

Կոնվենցիան Հայաստանի Հանրապետության կողմից ստորագրվել է 2011 թվականի ապրիլի 8-ին՝ Եվրոպայի խորհրդում Հայաստանի Հանրապետության մշտական ներկայացուցչի կողմից:

Կոնվենցիայի վավերագրի հանձնման ժամանակ Ադրբեջանի Հանրապետության հաստատած հայտարարության վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը ներկայացրել է առարկություն:

2. Կոնվենցիայի նպատակն է ապահովել յուրաքանչյուր կողմի տարածքում յուրաքանչյուր անհատի, անկախ նրա քաղաքացիությունից կամ բնակության վայրից, իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների, մասնավորապես նրա գաղտնիության իրավունքի նկատմամբ հարգանքը՝ իրեն առնչվող անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման մասով:

3. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետեւյալ պարտավորությունները.

- Կոնվենցիան կիրառել պետական եւ մասնավոր ոլորտներում ավտոմատացված անձնական տվյալների ֆայլերի եւ անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման նկատմամբ.
- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ համապատասխան երաշխիքներ ապահովելու անհնարինության դեպքում ավտոմատ կերպով չմշակել ռասայական ծագումը, քաղաքական կարծիքները կամ կրոնական, կամ այլ համոզմունքները բացահայտող, ինչպես նաեւ առողջությանը կամ սեռական կյանքին առնչվող անձնական տվյալները.
- ձեռնարկել համապատասխան անվտանգության միջոցներ տվյալների ավտոմատացված ֆայլերում պահվող անձնական տվյալները պատահական կամ չթույլատրված ոչնչացումից կամ պատահական կորստից, ինչպես նաեւ չթույլատրված մուտքից, փոփոխումից կամ տարածումից պաշտպանելու համար.
- նախատեսել համապատասխան պատժամիջոցներ եւ պաշտպանության միջոցներ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության

դրույթների խախտման համար՝ կիրառելով Կոնվենցիայում ամրագրված տվյալների պաշտպանության հիմնական սկզբունքները.

- Կոնվենցիայով նախատեսված դեպքերում եւ կարգով համաձայնել Կոնվենցիայի մյուս կողմերին տրամադրել փոխադարձ օգնություն եւ այդ նպատակով նշանակել մեկ կամ մի քանի իրավասու մարմիններ.

- Կոնվենցիայում նշված դեպքերում կրել փորձագետների եւ քանափոր թարգմանիչների հետ կապված ծախսերը:

4. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի դրույթներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1981 թվականի հունվարի 28-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին կոնվենցիայում (կից առարկությամբ) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**2 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1001**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2001 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8-ԻՆ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՍԱՏԱՑՎԱԾ
ՄՇԱԿՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ»
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՎԵՐԱՀՍԿԻՉ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԵՎ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ
ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՀՈՍՔԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ
ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

2 դեկտեմբերի 2011թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)/2012

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (գեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2001 թվականի նոյեմբերի 8-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի վերահսկիչ մարմինների եւ տվյալների անդրսահմանային հոսքերի վերաբերյալ լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 08.11.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության պետի տեղակալ Ա. Օսիկյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով լրացուցիչ արձանագրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց .**

1. «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) վերահսկիչ մարմինների եւ տվյալների անդրսահմանային հոսքերի վերաբերյալ լրացուցիչ արձանագրությունը (այսուհետ՝ Արձանագրություն) ստորագրվել է 2001 թվականի նոյեմբերի 8-ին՝ Ստրասբուրգում:

2. Արձանագրության նպատակն է սահմանել վերահսկիչ մարմիններ, որոնք պետք է իրենց իրավասության շրջանակներում քննեն ցանկացած անձի կողմից ներկայացված՝ անձնական տվյալների մշակման մասով իր իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության վերաբերյալ պահանջները:

3. Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, պարտավորվում է.

- սահմանել մեկ կամ մի քանի իրավասու մարմիններ, որը կամ որոնք պատասխանատու կլինի կամ կլինեն ներպետական իրավունքում միջոցների համապատասխանությունն ապահովելու համար՝ կիրառելով Կոնվենցիայի 2-րդ եւ 3-րդ գլուխներում եւ սույն Արձանագրությունում ամրագրված սկզբունքները (հոդվ. 1, կետ 1),
- ապահովել, որ նշված մարմիններն ունենան հետաքննության, միջամտության լիազորություններ, ինչպես նաեւ դատական վարույթներում ընդգրկվելու լիազորություն կամ իրավասու դատական մարմինների ուշադրությունը հրավիրելու ներպետական իրավունքի դրույթների խախտումների վրա՝ կիրառելով սույն Արձանագրության 1-ին հոդվածի 1-ին պարբերությունում նշված սկզբունքները (հոդվ. 1, կետ 2, ենթակետ «ա»),
- ապահովել, որ վերահսկիչ մարմիններն ունենան իրենց իրավասության շրջանակներում ցանկացած անձի կողմից ներկայացված՝ անձնական տվյալների մշակման մասով իր իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության վերաբերյալ պահանջների քննության իրավասություն (հոդվ. 1, կետ 2, ենթակետ «բ»),

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- երաշխավորել, որ վերահսկիչ մարմիններն իրենց գործառույթները կիրականացնեն լիովին անկախ (հոդվ. 1, կետ 3),
- երաշխավորել, որ վերահսկիչ մարմինների բողոքներ առաջացնող որոշումները բողոքարկվեն դատական կարգով (հոդվ. 1, կետ 4),
- ապահովել, որպեսզի վերահսկիչ մարմինները, Կոնվենցիայի 4-րդ գլխի դրույթների համաձայն եւ չխախտելով 13-րդ հոդվածի դրույթները, համագործակցեն միմյանց հետ, իրենց պարտականությունների կատարման համար անհրաժեշտ սահմաններում, մասնավորապես՝ փոխանակելով ամբողջ օգտակար տեղեկատվությունը (հոդվ. 1, կետ 5),
- ապահովել անձնական տվյալների փոխանցումը Կոնվենցիայի Կողմ չհանդիսացող պետության կամ կազմակերպության իրավագործության ներքո գտնվող ստացողին, միայն եթե պետությունը կամ կազմակերպությունն ապահովում է նախատեսված տվյալների փոխանցման համարժեք պաշտպանության մակարդակ (հոդվ. 2, կետ 1),
- Արձանագրության 1-ին եւ 2-րդ հոդվածների դրույթները համարել Կոնվենցիայի լրացուցիչ հոդվածներ, եւ համապատասխանաբար կիրառել Կոնվենցիայի բոլոր դրույթները (հոդվ. 3, կետ 1):

4. Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտել 2004թ. հուլիսի 1-ին: 2011թ. հոկտեմբերի 17-ի դրությամբ Արձանագրությունն ստորագրել է 42 պետություն, ուժի մեջ է մտել 31 պետության համար: Սույն Արձանագրությունը բաց է Կոնվենցիան ստորագրող պետությունների համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2001 թվականի նոյեմբերի 8-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի վերահսկիչ մարմինների եւ տվյալների անդրսահմանային հոսքերի վերաբերյալ լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**2 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1002**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1999 թՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 15-ԻՆ ՍՏՐԱՍՔՈՒՐԳՈՒՄ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ՝
«ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՎՏՈՄԱՏԱՑՎԱԾ ՄՇԱԿՄԱՆ ԳԵՊՔՈՒՄ
ԱՆՀԱՏՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ
ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

2 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող, զեկուցող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուկյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1999 թվականի հունիսի 15-ին Ստրասբուրգում հաստատված՝ «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում կատարված փոփոխություններում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 08.11.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի անդամ Վ. Հովհաննիսյանի կողմից ներկայացված արձագանքը, Վ. Հովհաննիսյանի կողմից ներկայացված արձագանքը, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը որոշեց՝

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետի տեղակալ Ա. Օսիկյանի գրավոր քացատրությունը, հետագոտելով «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում կատարված փոփոխությունները եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Չ Ե Ց**.

«Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» 1981թ. հունվարի 28-ին Ստրասբուրգում ստորագրված կոնվենցիայում կատարված փոփոխությունները հաստատվել են 1999թ. հունիսի 15-ին Ստրասբուրգում՝ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի կողմից:

«Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում կատարված փոփոխությունների համաձայն՝ նշված փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում Կոնվենցիայի կողմերի կողմից ընդունվելուց հետո:

«Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում կատարված փոփոխությունների համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունը, ի թիվս այլնի, պարտավորվում է՝

- փոփոխել «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» 1981թ. կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի 2-րդ, 3-րդ եւ 6-րդ պարբերությունների շարադրանքը՝ հետեւյալ խմբագրությամբ.

«2. Ցանկացած պետություն կամ Եվրոպական համայնքները կարող են ստորագրման ժամանակ կամ վավերացման, ընդունման, հաստատման կամ միանալու մասին իրենց փաստաթուղթն ի պահ հանձնելիս կամ ավելի ուշ՝ ցանկացած ժամանակ, ծանուցում ներկայացնել Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված հայտարարության միջոցով, որ.

ա. իրենք սույն Կոնվենցիան չեն կիրառելու ավտոմատացված անձնական տվյալների ֆայլերի որոշակի կատեգորիաների նկատմամբ. դրանց ցանկն ի պահ կհանձնվի: Այնուամենայնիվ, այս ցանկում նրանք չպետք է ընդգրկեն ավտոմատացված տվյալներ պարունակող ֆայլերի կատեգորիաներ, որոնց նկատմամբ, իրենց ներպետական իրավունքի համաձայն, կիրառվում են տվյալների պաշտպանության դրույթները: Հետեւաբար, նրանք պետք է այս ցանկում փոփոխություններ կատարեն նոր հայտարարության միջոցով, ցանկացած պահի, երբ անձնական տվյալները

րի ավտոմատացված ֆայլերի լրացուցիչ կատեգորիաների նկատմամբ, իրենց ներպետական իրավունքի համաձայն, կիրառվեն տվյալների պաշտպանության դրույթները: Պետությունները Կոնվենցիան կկիրառեն նաև անձանց խմբերի, ասոցիացիաների, հիմնադրամների, ընկերությունների, կորպորացիաների եւ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն անհատներից բաղկացած ցանկացած այլ մարմինների վերաբերյալ տեղեկատվության նկատմամբ՝ անկախ այն հանգամանքից՝ այդ մարմիններն ունեն իրավաբանական անձի կարգավիճակ, թե՛ ոչ:

Պետությունները պարտավորվում են նաև Կոնվենցիան կիրառել անձնական տվյալների ֆայլերի նկատմամբ, որոնք չեն մշակվում ավտոմատ կերպով:

Ցանկացած պետություն կամ Եվրոպական համայնքները, որոնք փոփոխությունների 2.բ. կամ 2.գ. ենթապարբերություններով նախատեսված հայտարարություններից որեւէ մեկի միջոցով ընդլայնել են սույն Կոնվենցիայի գործողության ոլորտը, կարող են ծանուցել նշված հայտարարությամբ, որ նման ընդլայնումը պետք է կիրառվի միայն անձնական տվյալների ֆայլերի որոշակի կատեգորիաների նկատմամբ, որոնց ցանկն ի պահ կհանձնվի:

Փոփոխություններով նախատեսված հայտարարություններն ուժի մեջ են մտնում Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելու պահից՝ այն պետության եւ Եվրոպական համայնքների համար, որոնք արել են այդ հայտարարությունները, եթե դրանք արվել են ստորագրման ժամանակ կամ վավերացման, ընդունման, հաստատման կամ միանալու մասին իրենց փաստաթուղթն ի պահ հանձնելիս կամ Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարի ստանալուց երեք ամիս հետո, եթե դրանք արվել են ավելի ուշ՝ ցանկացած ժամանակ: Այս հայտարարությունները կարելի է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն հետ վերցնել Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցման միջոցով: Հետ վերցնելն ուժի մեջ է մտնում այդպիսի ծանուցումն ստանալու օրվանից երեք ամիս հետո»:

«Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» 1981թ. կոնվենցիայի 20-րդ հոդվածի նոր՝ 3-րդ պարբերության ներկա խմբագրությունը թույլ է տալիս, որ յուրաքանչյուր կողմ ունենա քվեարկելու իրավունք, իսկ Կոնվենցիայի կողմ պետությունը պետք է ունենա մեկ ձայնի իրավունք:

«Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» 1981թ. կոնվենցիան նախատեսում է այլ բնույթի պարտավորություններ, որոնք նախատեսված են վերջինիս 21, 22, 23, 24-րդ եւ այլ հոդվածներում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաս-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1999 թվականի հունիսի 15-ին Ստրասբուրգում հաստատված՝ «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում կատարված փոփոխություններում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**2 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԴՈ-1003**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ԵՐԵՎԱՆՇԻՆ» ԲԲԸ-Ի ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 208-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 873-ՐԴ
ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

6 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող՝ «Երեւանշին» ԲԲԸ-ի ներկայացուցիչ Ֆ. Աբրահամյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց ««Երեւանշին» ԲԲԸ-ի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը «Երեւանշին» ԲԲԸ-ի՝ 22.08.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը եւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հունիսի 17-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի օգոստոսի 7-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի մայիսի 5-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի՝ «Վերաքննիչ բողոք բերելու սահմանափակումները» վերտառությամբ 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «Վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերող անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է այն դեպքը, երբ բողոք բերող անձը գրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից»:

Վիճարկվող դրույթը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում ամրագրվել է «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքով կատարված փոփոխությունների արդյունքում: Նույն օրն ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-281-Ն ՀՀ օրենքով նույնաբովանդակ նորմ է ամրագրվել նաեւ ՀՀ դատական օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի 4-րդ մասում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ «Առաքողի պատասխանատվությունը տրանսպորտային առաքման պայմանագրով» վերտառությամբ 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Եթե առաքողն ապացուցում է, որ պարտավորությունը խախտվել է փոխադրման պայմանագրերն անպատշաճ կատարելու հետեւանքով, ապա առաքողի պատասխանատվությունը հաճախորդի առջեւ որոշվում է նույն կանոններով, որոնցով համապատասխան փոխադրողը պատասխանատու է առաքողի առջեւ»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. «Երեւանշին» ԲԲԸ «Գյումրի» մասնաճյուղի եւ «Ապավեն» ՍՊԸ-ի միջեւ 30.07.2009թ. կնքվել է բեռնարկերով միջազգային կոնքինացված տրանսպորտային առաքման կազմակերպման մասին պայմանագիր:

Դիմողը 08.02.2010թ. հայցադիմում է ներկայացրել Երեւան քաղաքի Աջափնյակ եւ Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ խնդրելով «Ապավեն» ՍՊԸ-ից բռնագանձել 9.185.000 ՀՀ դրամ՝ որպես պատճառված վնաս:

«Ապավեն» ՍՊԸ-ն 09.04.2010թ. հակընդդեմ հայց է ներկայացրել դատարան ընդդեմ դիմողի եւ դիմողի ներկայացուցիչ Ֆեոդոր Աբրահամյանի՝ խնդրելով նրանցից համապարտության կարգով բռնագանձել 7.533.179 ՀՀ դրամ:

Երեւան քաղաքի Աջափնյակ եւ Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանն իր՝ 22.09.2010թ. թիվ ԵԱԴԴ/0098/02/10 վճռով հայցը մերժել է, հակընդդեմ հայցը բավարարել է մասնակիորեն, բեռը հանձնելու պահանջի մասով գործի վարույթը կարճել է:

Նշված վճռի դեմ դիմողի կողմից բերվել է վերաքննիչ բողոք: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանն իր՝ 23.12.2010թ. որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը բավարարել է. Երեւան քաղաքի Աջափնյակ եւ Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 22.09.2010թ. թիվ ԵԱԴԴ/0098/02/10 վճիռը բեկանել է՝ սկզբնական հայցի մասով եւ քաղաքացիական գործն այդ մասով ուղարկել է նոր քննության: Ինչ վերաբերում է հակընդդեմ հայցին, ապա այդ մասով վերաքննիչ դատարանը որոշել է վճիռը փոփոխել՝ մերժելով հակընդդեմ հայցը:

«Ապավեն» ՍՊԸ-ն ներկայացրել է վճռաբեկ բողոք: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական եւ վարչական պալատն իր՝ 29.07.2011թ. որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը բավարարել է մասնակիորեն: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 23.12.2010թ. որոշման՝ հակընդդեմ հայցը մերժելու մասը բեկանվել է եւ այդ մասով օրինական ուժ է տրվել Երեւան քաղաքի Աջափնյակ եւ Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 22.09.2010թ. թիվ ԵԱԴԴ/0098/02/10 վճռին: Որոշման մնացած մասը թողնվել է օրինական ուժի մեջ՝ վճռաբեկ դատարանի որոշման պատճառաբանություններով:

3. Վիճարկելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի եւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19-րդ հոդվածներին:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ըստ դիմողի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հակասահմանադրականությունը դրսեւորվում է հատկապես այն դեպքում, երբ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը, իրացնելով նույն օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված իր լիազորությունը, փոփոխում է բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը եւ կայացնում ստորադաս դատարանի դատական ակտից տարբերվող որոշում. նման իրավիճակում անձը գրկվում է իր նկատմամբ կայացված դատական ակտը բողոքարկելու՝ ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավունքն իրացնելու հնարավորությունից: Նույն իրավիճակում, դիմողի պնդմամբ, վիճարկվող դրույթի հակասահմանադրականությունն առավել ակնհայտ է դրսեւորվում, երբ անձի նկատմամբ առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը բարենպաստ է լինում, իսկ վերաքննիչ դատարանը փոփոխում է այդ դատական ակտը:

Դիմողը գտնում է, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելու՝ վերաքննիչ դատարանի իրավասությունը ենթադրում է դատական սխալի վերացում, հետեւաբար, վերաքննիչ դատարանի իրավասությունը պետք է լինի՝ ուսումնասիրել եւ գնահատական տալ առաջին ատյանի դատարանում չուսումնասիրված հիմնավորում-փաստարկներին: Այս կապակցությամբ դիմողը գտնում է, որ, ի վերջո, գործի արդարացի, բազմակողմանի եւ օբյեկտիվ քննության ընթացքում է հնարավոր կայացնել օրինական եւ հիմնավորված վճիռ, իսկ օրինական եւ հիմնավորված վճիռը պետք է հիմնված լինի բոլոր սպացույցների եւ փաստարկների բազմակողմանի եւ օբյեկտիվ ուսումնասիրության վրա:

Անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասին՝ դիմողը նշում է, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, կիրառելով հիշյալ դրույթը, ըստ էության չի մեկնաբանել այն, ինչը հնարավորություն է տալու դատարաններին տարակերպ մեկնաբանել այդ դրույթը: Դիմողը մտավախություն է հայտնում, որ այդ դրույթի գործողության արդյունքում կարող է ստեղծվել դատական շրջապատույտ, որի հետեւանքով կարող են խախտվել ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածում ամրագրված՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության՝ անձի իրավունքը:

4. Պատասխանողն առարկելով դիմողին՝ անդրադառնում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված՝ ոչ լրիվ վերաքննության ինստիտուտի առանձնահատկություններին՝ նշելով, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վիճարկվող նորմն ամրագրվել է ելնելով այդ առանձնահատկություններ-

րից, եւ նման նորմի ամրագրումն ինքնանպատակ չէ: Տարանջատելով «դիրքորոշում» եւ «հիմնավորում» եզրույթները՝ պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածում խոսքը ոչ թե կարծիքի փոփոխության մասին է, որը կարող էր էական ազդեցություն չունենալ առաջին ատյանի դատարանում քննված գործի ելքի վրա, այլ դիրքորոշման այնպիսի փոփոխության մասին է, որը կարող է հանգեցնել հայցի կամ դրա վերաբերյալ ներկայացված պատասխանի, կամ ընդհանրապես գործի էության փոփոխության, ինչն անթույլատրելի է եւ չի բխում վերաքննիչ վարույթի առանձնահատկություններից:

Պատասխանողը վերլուծելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի՝ «Վարույթը վերաքննիչ դատարանում» վերտառությամբ 4-րդ բաժնի նորմերը՝ գտնում է, որ վերջիններս բխում են վերաքննիչ վարույթի առանձնահատկություններից եւ կարող են լիարժեքորեն ապահովել անձի իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանությունը: Միաժամանակ, անդրադառնալով դատական ակտերի վերլուծությանը՝ պատասխանողը նշել է, որ օրենքը դատավարության մատչելիությունն ապահովելու նպատակով հայցվորի վրա պարտավորություն չի դնում տալ գործի իրավաբանական որակումը, նշել վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող օրենքը կամ իրավական այլ ակտ: Դատարանն ինքն է որոշում կիրառման ենթակա օրենքը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի՝ վիճարկվող 2-րդ մասի առնչությամբ պատասխանողը գտնում է, որ առաքումն ուղղակիորեն կապված է փոխադրման հետ, ուստի օրենսդիրը նախատեսել է նույն փոխադրողի պատասխանատվության կանոններով հաճախորդի առջեւ առաքողի պատասխանատվության կանոնը, որպեսզի առաքողը փոխադրողի մեղքով չենթարկվի պատասխանատվության՝ առանց փոխադրողի նկատմամբ հետադարձ պահանջի իրավունք ունենալու:

Պատասխանողն ընդգծում է, որ վիճարկվող նորմը բացառում է դատական շրջապատույտի առաջացումը, քանի որ հաճախորդը վնասի հատուցման պահանջի իրավունք է ձեռք բերում ոչ թե փոխադրողի, այլ առաքողի նկատմամբ: Հաճախորդին պատճառված վնասը հատուցելուց հետո միայն առաքողը հետադարձ պահանջի իրավունք է ձեռք բերում փոխադրողի նկատմամբ:

5. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականությունը գնահատել սահմանափակ վերաքննության ինստիտուտին բնորոշ առանձնահատկությունների համատեքստում:

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին»

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքով, ինչպես նաև «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքում փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2011թ. ՀՕ-281-Ն ՀՀ օրենքով՝ 1999թ. հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի հիման վրա Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրված լրիվ վերաքննության ինստիտուտը փոխարինվեց սահմանափակ կամ ոչ լրիվ վերաքննության ինստիտուտով՝ նախատեսելով, որ վերաքննիչ դատարանը գործը քննում է համապատասխան բողոքի առկայության դեպքում եւ սահմանափակված է բողոքում ներկայացված հարցերով: Վերջինիս ներդրումը բխում է ՀՀ Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով սահմանված կառուցակարգային ու գործառնական իրավակարգավորման տրամաբանությունից, պայմանավորված է արդարադատության արդյունավետության բարձրացման, գործի քննությունն անհարկի ձգձգումներից զերծ պահելու եւ այդպիսով՝ նաև գործի քննությունը ողջամիտ ժամկետում կազմակերպելու անհրաժեշտությամբ:

Սահմանափակ վերաքննության ինստիտուտի հիմնական առանձնահատուկ բաղադրիչն այն է, որ վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված է վերաքննիչ բողոքի հիմքերով եւ հիմնավորումներով, եւ, ըստ այդմ, դատական ակտը վերանայվում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի եւ հիմնավորումների սահմաններում:

Սահմանափակ վերաքննության բաղադրիչներից է նաև վերաքննիչ դատարանի կողմից նոր ապացույցներ ընդունելու եւ հետազոտելու հնարավորության բացակայությունը: Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունելու եւ բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթը սահմանում է սահմանափակ վերաքննությանը բնորոշ եւս մեկ առանձնահատկություն: Ըստ այդ դրույթով սահմանված ընդհանուր կանոնի՝ վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ժամանակ առաջին ատյանի դատարանում հաստատված փաստերն ընդունվում են որպես հիմք:

Միեւնույն ժամանակ, օրենսդիրը նախատեսում է բացառություններ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերով սահմանված ընդհանուր կանոններից: Մասնավորապես, վերաքննիչ դատարանում նոր ապացույցների ներկայացում թույլատրվում է, եթե դրանք առաջին ատյանի դատարանում չեն ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով: Վերաքննիչ դատարանը

կարող է հաստատված համարել նոր փաստը կամ հաստատված չհամարել առաջին ատյանի դատարանի հաստատած փաստը, եթե վերաքննիչ բողոքում վիճարկվում է այդ փաստը եւ վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ տվյալ փաստի վերաբերյալ եզրակացության հանգելիս առաջին ատյանի դատարանն ակնհայտ սխալ է թույլ տվել: Այս բացառությունների տրամաբանությունը վկայում է, որ դրանք երաշխիք են սահմանափակ վերաքննության համակարգում առաջին ատյանի դատարանի թույլ տված հնարավոր դատական սխալի վերացման համար:

Վիճարկվող նորմը դիտարկելով վերաքննության գործող ինստիտուտի համատեքստում՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ նորմով սահմանված իրավակարգավորումն իրավաչափ է, երաշխավորում է վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտի վերանայումը միայն վերաքննիչ բողոքի հիմքերի ու հիմնավորումների սահմաններում, բխում է վերաքննության ինստիտուտի՝ որպես բողոքը քննող օղակի, սահմանադրաիրավական բովանդակությունից:

6. Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջը դիտարկել նույն օրենսգրքով սահմանված՝ կողմերի դատավարական պարտականությունների, ինչպես նաեւ վերաքննիչ բողոքի հիմքերի՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտման եւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածով սահմանված՝ «նյութական իրավունքի նորմերի խախտում կամ սխալ կիրառում» հասկացության համատեքստում:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 87-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հայցվորը պարտավոր է, ի թիվս այլնի, հայցադիմումում նշել իր պահանջները, այն հանգամանքները, որոնց վրա հիմնվում են հայցապահանջները, ինչպես նաեւ հայցապահանջները հաստատող ապացույցները: Օրենսգրքի 95-րդ հոդվածը սահմանում է հայցադիմումի պատասխանին ներկայացվող պահանջները, այն է՝ հայցադիմումի պատասխանը, ի թիվս այլնի, պետք է պարունակի հայցում ներկայացված յուրաքանչյուր պահանջն ընդունելու կամ դրա դեմ մասնակի կամ ամբողջությամբ առարկելու մասին պատասխանողի դիրքորոշումը: Ընդ որում, առարկելու դեպքում պատասխանում, մասնավորապես, պետք է անդրադարձ կատարվի հայցի հիմքում ընկած փաստերին, որոնք նա չի ընդունում, այն փաստերին, որոնք ընկած են առարկությունների հիմքում, եւ այն ապացույցներին, որոնք հաստատում են այդ փաստերից յուրաքանչյուրը՝ համապատասխան նշումով, թե ինչ փաստի հաստատմանն է այն ուղղված, ինչպես նաեւ պետք է անդրադարձ կատարվի այն հարցին, թե արդ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

յոք հայցվորի ներկայացրած փաստերն էական նշանակություն ունեն գործի լուծման համար:

Նույն օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիական դատավարությունում մրցակցության սկզբունքին համապատասխան հայցվորն ու պատասխանողը կրում են իրենց վկայակոչած փաստերն ապացուցելու պարտականություն: Մրցակցության սկզբունքի համատեքստում նշված դատավարական նորմերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ կողմերը կրում են **հայցի առարկայի եւ դրա փաստական հիմքերի վերաբերյալ դիրքորոշում արտահայտելու պարտականություն**: Ինչ վերաբերում է հայցի իրավական հիմքին, վիճելի իրավահարաբերության որակմանը եւ դրա նկատմամբ կիրառելի նորմերի ընտրությանը, ապա դատավարության կողմերի համար՝ հայցի իրավական հիմքը մատնանշելու եւ այդ կապակցությամբ դիրքորոշում արտահայտելու պարտականություն օրենսգրքով սահմանված չէ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը վճիռ կայացնելիս, ի թիվս այլնի, գնահատում է ապացույցները, որոշում է, թե գործի համար նշանակություն ունեցող որ հանգամանքներն են պարզվել եւ որոնք չեն պարզվել, **որոշում է տվյալ գործով կիրառման ենթակա օրենքները եւ այլ իրավական ակտերը**: Վճռի պատճառաբանական մասում պետք է նշվեն դատարանի կողմից պարզված՝ գործի հանգամանքները, ապացույցները, որոնց վրա հիմնված են դատարանի հետետությունները, այս կամ այն ապացույցները մերժելու փաստարկները, ինչպես նաեւ այն օրենքները, որոնցով դատարանը դեկավարվել է վճիռ կայացնելիս: Օրենսդիրը դատարանից պահանջում է կայացնել օրինական եւ հիմնավորված վճիռ, իսկ դրա համար դատարանին անհրաժեշտ է ճիշտ ընտրել եւ կիրառել օրենքը՝ անկախ նրանից, թե կողմերն ինչ դիրքորոշում են արտահայտել կիրառելի նորմերի վերաբերյալ: Դատարանը կաշկանդված չէ կողմերի՝ վիճելի իրավահարաբերության որակման եւ դրա նկատմամբ կիրառելի նորմերի վերաբերյալ դիրքորոշումներով: Հայցվորի դատավարական պարտականությունն է հստակ ներկայացնել իր պահանջները, իր պահանջի հիմքում ընկած փաստերը, այդ փաստերը հիմնավորող ապացույցները, պատասխանողի պարտականությունն է հստակ դիրքորոշում արտահայտել հայցվորի ներկայացրած պահանջներից յուրաքանչյուրի, հայցապահանջի/ների հիմքում ընկած փաստերի վերաբերյալ, այդ փաստերի դեմ առարկելու դեպքում ներկայացնել դրանք հերքող ապացույցներ: Մինչդեռ դատարանի խնդիրն ու գործառույթն է գործին մասնակցող անձանց պահանջների եւ առարկությունների հիման վրա որոշել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող՝ ապացուցման ենթակա փաստերը, կողմերի ներկայացրած

ապացույցների հիման վրա հաստատված կամ չհաստատված համարել այս կամ այն փաստը եւ ըստ այդմ որոշել վիճելի իրավահարաբերության բնույթը եւ դրա նկատմամբ կիրառելի իրավանորմը:

Միաժամանակ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 210-րդ հոդվածով հստակեցված են վերաքննիչ բողոքի բովանդակությանը ներկայացվող նորմատիվ պահանջները, որոնք համահունչ են դատավարության կողմի դատավարական իրավունքներին ու պարտականություններին: Իսկ 219-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է վերաքննության սահմանները եւ կողմերի համար որոշակի ու կանխատեսելի է դարձնում իրենց իրավունքների իրացման հնարավորությունները:

Բացի դրանից, «նյութական իրավունքի նորմերի խախտում կամ սխալ կիրառում» հասկացության բովանդակությունը բացահայտող՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածը որպես նյութական իրավունքի նորմերի խախտում կամ սխալ կիրառում է դիտում դատարանի կողմից այն օրենքը կամ ՀՀ միջազգային պայմանագիրը կամ այլ իրավական ակտ չկիրառելը, որը պետք է կիրառել, կամ այն օրենքի կամ ՀՀ միջազգային պայմանագրի կամ այլ իրավական ակտի կիրառումը, որը չպետք է կիրառել, կամ օրենքի կամ ՀՀ միջազգային պայմանագրի կամ այլ իրավական ակտի սխալ մեկնաբանումը:

Օրենսդրական նման իրավակարգավորման պայմաններում սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող նորմը որեւէ կերպ չի խոչընդոտում դատարանի կողմից թույլ տրված դատական սխալը՝ գործի նկատմամբ կիրառելի իրավանորմի սխալ ընտրությունը, վերաքննիչ դատարանում օրենքով սահմանված կարգով եւ սահմաններում վիճարկելուն՝ երաշխավորելով անձի՝ դատարանի մատչելիության եւ արդար դատաքննության իրավունքների իրացումը:

7. Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, ապա այս դրույթի առնչությամբ դիմողի ներկայացրած փաստարկները հանգում են միայն նրան, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, կիրառելով այդ դրույթը, ըստ էության չի մեկնաբանել այն՝ կանխելու համար այդ դրույթի տարակերպ մեկնաբանությունները, ինչպես նաեւ, որ դրա կիրառումը կարող է դատական շրջապատույտի առիթ հանդիսանալ:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69-րդ հոդվածի 4-րդ մասն ամրագրում է վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու հիմնավորումներ ներկայացնելու՝ դիմողին ներկայացվող պահանջը, համաձայն որի՝ վիճարկվող նորմի հակասահմանադրականությունը պետք է հիմնավորված լինի օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասում նշված

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

որեւէ հատկանիշով: Անհատական դիմումին ներկայացված այս պահանջը նշանակում է, որ դիմողը պետք է փորձի բավարար կերպով իրավաբանորեն հիմնավորել, թե իր սահմանադրական որ իրավունքն է խախտվել եւ ինչ անմիջական պատճառահետեւանքային կապ է առկա վիճարկվող օրինադրույթի եւ իր իրավունքների խախտման փաստի միջեւ:

Համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասի՝ անհատական դիմումների քննությունը կարող է մերժվել նաեւ այն դեպքերում, երբ անհատական դիմումն ակնհայտ անհիմն է:

Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Սահմանադրական դատարանը կարճում է գործի վարույթը ... գործի քննության ցանկացած փուլում, եթե բացահայտվել են սույն օրենքի 32-րդ հոդվածով նախատեսված՝ գործի քննությունը մերժելու հիմքեր»:

Դիմումում ներկայացված վերոհիշյալ փաստարկների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ դիմողը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված դրույթի սահմանադրականությունը փորձում է վիճարկել ոչ թե խնդրո առարկա նորմի ենթադրյալ հակասահմանադրականության պատճառով իր սահմանադրական իրավունքների խախտման կոնկրետ փաստով, այլ այդ դրույթով սահմանված իրավակարգավորման աննպատակահարմարության արդյունքում հնարավոր բացասական հետեւանքներով:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, 102-րդ հոդվածի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածների դրույթներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 873-րդ հոդվածի 2-րդ մասով գործի վարույթը կարճել:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**6 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1004**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1965 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 15-ԻՆ ՀԱԱԳԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԱՐՏԵՐԿՐՈՒՄ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՀԱՆՁՆՄԱՆ ՄԱ-
ՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1965 թվականի նոյեմբերի 15-ին Հաագայում ստորագրված՝ Արտերկրում քաղաքացիական եւ առետրային գործերով դատական եւ արտադատական փաստաթղթերի հանձնման մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 03.11.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ արդարադա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տության նախարարի տեղակալ Է. Բաբայանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Արտերկրում քաղաքացիական եւ առետրային գործերով դատական եւ արտադատական փաստաթղթերի հանձնման մասին կոնվենցիան (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) ստորագրվել է 1965 թվականի նոյեմբերի 15-ին՝ Հաագայում:

2. Կոնվենցիայի նպատակն է դյուրացնել հանձնման ենթակա դատական եւ արտադատական փաստաթղթերի փոխանցման կարգը եւ բարելավել փոխադարձ իրավական օգնության կազմակերպումը:

3. Սույն Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

- նշանակել կենտրոնական մարմին, որը կպարտավորվի ստանալ Պայմանավորվող պետությունից՝ հանձնման վերաբերյալ ստացվող հարցումները եւ ընթացք տալ այդ հարցումներին 3-6-րդ հոդվածների դրույթներին համապատասխան (հոդվ. 2, մաս 1),
- վերոնշյալ կենտրոնական մարմնի գործունեությունը կազմակերպել ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան (հոդվ. 2, մաս 2),
- ապահովել, որպեսզի փաստաթղթերի՝ ՀՀ-ում կազմման պարագայում ՀՀ-ի օրենսդրության համաձայն՝ իրավասու պետական մարմինը կամ դատական ծառայողը, Կոնվենցիայի հավելվածում ներկայացված օրինակելի ձեւին համապատասխան հարցում ուղարկի հասցեատեր պետության կենտրոնական մարմնին՝ առանց օրինականացման կամ նմանատիպ այլ ձեւական պահանջների պահպանման (հոդվ. 3, մաս 1),
- երաշխավորել, որ որպես հասցեատեր պետության կենտրոնական մարմին՝ ՀՀ կենտրոնական մարմինն ինքը հանձնի փաստաթուղթը կամ կազմակերպի համապատասխան մարմնի կողմից դրա հանձնումը՝ կամ այնպիսի եղանակով, որը նախատեսված է ՀՀ օրենսդրությամբ՝ ներպետական վարույթների շրջանակում՝ ՀՀ-ում գտնվող անձանց փաստաթղթերի հանձնման վերաբերյալ դրույթներին համապատասխան, կամ դիմողի կողմից պահանջված հատուկ եղանակով, բացառությամբ, երբ վերջինիս պահանջած կոնկրետ ձեւը հակասում է հասցեատեր անդամ պետության իրավունքին (հոդվ. 5, մաս 1, կետեր «ա» եւ «բ»),
- ապահովել, որպեսզի Կոնվենցիային կից ներկայացված օրինակելի ձեւում առկա օրինակելի պայմանները բոլոր դեպքերում շարադրվեն կամ ֆրանսերենով կամ անգլերենով, կամ այն պետության պաշտոնական լեզվով, կամ պաշտոնական լեզուներից մեկով, որտեղ կազմ-

վել են փաստաթղթերը: Իսկ համապատասխան ձեւաթղթերը լրացվեն կամ հասցեատեր պետության լեզվով կամ ֆրանսերենով, կամ անգլերենով (հոդվ. 7, մասեր 1 եւ 2),

- երաշխավորել, որ պայմանավորվող պետությունից ստացվող դատական փաստաթղթերի հանձնումը չի առաջացնի հարկերի կամ ծախսերի որեւէ վճարում կամ հատուցում հասցեատեր պետության կողմից մատուցվող ծառայությունների համար (հոդվ. 12, մաս 1),
- որպէս դիմող կողմ՝ վճարել կամ հատուցել այն ծախսերը, որոնք առաջացել են դատական ծառայողին կամ նպատակակետ պետության իրավունքին համապատասխան այլ իրավասու անձին վարձելու կամ հանձնման հատուկ եղանակի օգտագործման պատճառներով (հոդվ. 12, մաս 2, կետեր «ա» եւ «բ»),
- չմերժել հանձնումը միայն այն հիմքով, որ ՀՀ օրենսդրության համաձայն վերջինս բացառիկ իրավասություն ունի գործողության առարկայի նկատմամբ, կամ որ ՀՀ օրենսդրությունը թույլ չի տալիս կատարել այն գործողությունը, որի վրա հիմնված է դիմումը, իսկ մերժման դեպքում ապահովել, որպէսզի կենտրոնական մարմինն անհապաղ տեղեկացնի դիմողին եւ պետությանը մերժելու պատճառների մասին (հոդվ. 13, մասեր 2 եւ 3):

Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 1969թ. օգոստոսի 4-ին: 2011թ. հոկտեմբերի 19-ի դրությամբ Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 64 պետության համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 1965 թվականի նոյեմբերի 15-ին Հաագայում ստորագրված՝ Արտերկրում քաղաքացիական եւ առետրային գործերով դատական եւ արտադատական փաստաթղթերի հանձնման մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**20 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1005**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1970 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 18-ԻՆ ՀԱՎՊԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԱՐՏԵՐԿՐՈՒՄ
ԱՊԱՑՈՒՅՑՆԵՐ ՉԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ
(ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ ԵՎ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ)
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1970 թվականի մարտի 18-ին Հաագայում ստորագրված՝ Քաղաքացիական կամ առևտրային գործերով արտերկրում ապացույցներ ձեռք բերելու մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումով եւ հայտարարություններով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 2011 թվականի նոյեմբերի 3-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարի տեղակալ Է. Բաբայանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. Քաղաքացիական կամ առետրային գործերով արտերկրում ապացույցներ ձեռք բերելու մասին կոնվենցիան (Կոնվենցիա) ստորագրվել է 1970 թվականի մարտի 18-ին՝ Հաագայում:

Կոնվենցիայի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը կատարել է վերապահում եւ հայտարարություններ:

2. Կոնվենցիայի նպատակն է բարելավել փոխադարձ դատական համագործակցությունը քաղաքացիական կամ առետրային գործերում, ինչպես նաեւ դյուրացնել հարցման նամակների փոխանցումն ու կատարումը:

3. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետեւյալ պարտավորությունները.

- Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան նշանակել կենտրոնական մարմին, մյուս պայմանավորվող կողմի դատական մարմնի կողմից ուղարկված հարցման նամակներն ստանալու եւ դրանք կատարելու իրավասություն ունեցող մարմնին փոխանցելու պարտականությամբ.
- ապահովել, որպեսզի նամակներն ուղարկվեն կատարող պետության կենտրոնական մարմնին առանց այդ պետության այլ մարմնի միջոցով փոխանցվելու.
- ապահովել, որպեսզի հարցման նամակը լինի հարցվող մարմնի լեզվով կամ ուղեկցվի այդ լեզվով թարգմանությամբ.
- ապահովել, որպեսզի յուրաքանչյուր դեպքում, երբ նամակը չի կատարվում ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն, հարցում ներկայացնող մարմինը նույն ուղիով անհապաղ տեղեկացվի՝ նշելով չկատարելու պատճառների մասին.
- երաշխավորել, որ նամակի կատարումը չի հանգեցնի հարկերի կամ այլ վճարների որեւէ հատուցման.
- երաշխավորել, որ Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական աշխատակիցը կամ հյուպատոսական գործակալը մյուս պայմանավորվող պետության տարածքում եւ այն տարածքում, որտեղ նա իրականացնում է իր գործառույթները, ապացույցներ ձեռք բերի, առանց հարկադրանքի, այն պետության քաղաքացիներից, որտեղ նա իրականացնում է իր գործառույթները, կամ երրորդ պետության

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

քաղաքացիներից՝ Հայաստանի Հանրապետության դատարաններում հարուցված վարույթներին աջակցելու նպատակով, պայմանով, որ պայմանավորվող պետության կողմից նշանակված իրավասու մարմինը, որտեղ նա իրականացնում է իր գործառույթները, տվել է իր համաձայնությունը կամ ընդհանուր առմամբ, կամ կոնկրետ մասով, եւ նա կատարում է այն պայմանները, որոնք իրավասու մարմինը նշել է թույլտվության մեջ.

- ապահովել, որպեսզի դիմումին Հայաստանի Հանրապետության իրավասու մարմնի դրական արձագանքի դեպքում, այն կիրառի հարկադրանքի ցանկացած միջոց, որն անհրաժեշտ է եւ նախատեսված Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ ներքին վարույթներում օգտագործելու համար:

4. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի դրույթներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 1970 թվականի մարտի 18-ին Հաագայում ստորագրված՝ Քաղաքացիական կամ առետրային գործերով արտերկրում ապացույցներ ձեռք բերելու մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումով եւ հայտարարություններով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

20 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1006

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ՕԼԻՄՊ» ԱՐՏԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՀԱՐԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ
28-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ
ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 դեկտեմբերի 2011թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ, փաստաբան Տ. Աթանեսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց ««Օլիմպ» արտադրական կոոպերատիվի դիմումի հիման վրա՝ «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության վերջին նախադասության՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը «Օլիմպ» արտադրական կոոպերատիվի՝ 26.09.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1997թ. ապրիլի 14-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1997թ. մայիսի 12-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1997թ. մայիսի 30-ին:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին պարբերությունը սահմանում է. «Ձեռնարկատիրական գործունեության առարկաները չգրանցելու, այսինքն՝ առաքվող, տրամադրվող, տեղափոխվող կամ վաճառվող արտադրանքը, ապրանքները, ինչպես նաեւ կատարվող աշխատանքները եւ մատուցվող ծառայությունները (այսուհետ մինչեւ հոդվածի վերջը՝ ձեռնարկատիրական գործունեության առարկաներ) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված կարգով չգրանցելու դեպքում հարկ վճարողներից զանձվում է՝

տուգանք՝ ձեռնարկատիրական գործունեության չգրանցված առարկաների վաճառքի (իրացման) գներով արտահայտված (հաշվարկված) ամբողջ արժեքի 25 տոկոսի չափով, այդ թվում՝ վաճառված (իրացված) մասի համար: Հարկ վճարողը տուգանքը մուծում է հարկային մարմնի կողմից խախտման փաստն արձանագրվելուց հետո՝ երեսուրյա ժամկետում: **Նշված ժամկետում տուգանքը չմուծելու դեպքում այն կրկնապատկվում է»:**

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը՝ վեճի առարկա հոդվածի կիրառման առումով, հանգում է նրան, որ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նախագահի՝ 06.10.2008թ. թիվ 1100432 հանձնարարագրի հիման վրա Սպանդարյանի 1 հարկային տեսչության աշխատակիցների կողմից «Օլիմպ» արտադրական կոդպերատիվում կատարվել է ձեռնարկատիրական գործունեության առարկաների (առաքվող, տրամադրվող, տեղափոխվող կամ վաճառվող արտադրանքի, ապրանքների) գրանցման ճշտության ստուգում: Ստուգման արդյունքներով 28.11.2008 թվականին կազմվել է թիվ 1100432 ստուգման ակտը, որով արձանագրվել է ՀՀ կառավարության 31.07.1997թ. թիվ 315 որոշմամբ հաստատված կարգի 13-րդ եւ 14-րդ կետերի խախտում:

11.08.2010 թվականին ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական

եկամուսների կոմիտեի Կենտրոնի հարկային տեսչությունը հայց է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան ընդդեմ «Օլիմպ» արտադրական կոոպերատիվի, ի թիվս այլնի, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության ուժով արտադրական կոոպերատիվին առաջադրված տուգանքի գումարի կրկնապատիկը հանդիսացող՝ 17.026.800 ՀՀ դրամ տուգանքի գումարը բռնագանձելու պահանջով:

ՀՀ վարչական դատարանի 11.03.2011թ. թիվ ՎԳ/2907/05/10 վճռով հայցը մասնակիորեն՝ 17.026.700 ՀՀ դրամի մասով բավարարվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 23.06.2011թ. որոշմամբ դիմողի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, եւ ՀՀ վարչական դատարանի 11.03.2011թ. թիվ ՎԳ/2907/05/10 վճիռը թողնվել է անփոփոխ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 10.08.2011թ. որոշմամբ դիմողի ներկայացուցչի վճռաբեկ բողոքը վերադարձվել է: Վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, հղում կատարելով «Մելտեքս» ՍՊԸ-ն եւ Մեսրոպ Մովսիսյանն ընդդեմ Հայաստանի (գանգատ թիվ 32283/04)» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռում արտահայտված համապատասխան իրավական դիրքորոշմանը, ի թիվս այլնի, վերահաստատել է ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 23.06.2011թ. որոշման մեջ արտահայտված հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «տվյալ դեպքում «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառումը պատասխանողի համար որեւէ անորոշություն չէր կարող առաջացնել, քանի որ թիվ 1100432 ակտը կազմվել է 28.11.2008թ., որից հետո երեսնօրյա ժամկետում չվճարելով դրանով առաջադրված տուգանքը՝ «Օլիմպ» արտադրական կոոպերատիվը դիմել է ՀՀ վարչական դատարան միայն 20.01.2009թ.: Այսինքն՝ պատասխանողը, դիմելով դատարան «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված երեսնօրյա ժամկետի լրանալուց հետո, պետք է հստակ ակնկալեր, որ իր հայցի մերժման պարագայում վերջինիս առաջադրված տուգանքը կհամարվի կրկնապատկված: Վերոգրյալից հետեւում է, որ ՀՀ վարչական դատարանը, պատասխանողից բռնագանձելով թիվ 1100432 ակտով առաջադրված տուգանքի կրկնապատկված գումարը, ոչ թե խախտել է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածներով, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ պատասխանող կողմի դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ միջոցների իրավունքը, այլ գործել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին համահունչ»:

3. Դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող նորմը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19-րդ հոդվածներին:

Դիմողն իր դիրքորոշումը հիմնավորում է մասնավորապես նրանով, որ վարչական ակտին համաձայն չլինելու դեպքում դրա դեմ վիճարկման հայց ներկայացնելու համար ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածը սահմանում է երկամսյա ժամկետ՝ վարչական ակտի ուժի մեջ մտնելու պահից: Մինչդեռ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող դրույթը նախատեսում է, որ վարչական ակտով սահմանված տուգանքը ենթակա է վճարման երեսուօրյա ժամկետում, իսկ չվճարելու դեպքում այն կրկնապատկվում է: Արդյունքում, ըստ դիմողի, անձը գրկվում է իր իրավունքների դատական պաշտպանության իրավունքից, քանի որ հնարավոր չէ կանխատեսել դատական քննության արդյունքները հայց հարուցելու պահին, եւ առկա է վտանգ, որ անձը «դատարան դիմելով ոչ թե ձեռնարկում է իրեն պաշտպանելու որեւէ քայլ, այլ ընդհակառակը՝ պարտվելու դեպքում կրում է կրկնակի տուգանքի վճարման պարտականություն»:

Օրենքի վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին հակասելու վերաբերյալ իր դիրքորոշումը դիմողը դարձյալ հիմնավորում է գործի դատական քննության արդյունքների անկանխատեսելիությամբ եւ պնդում, որ նման իրավիճակում անձի համար պարզ չէ, թե նա վճարելու է տուգանքի սահմանված գումարը, թե դրա կրկնապատիկը, ինչը, ըստ դիմողի, չի կարող համարվել արդարության բոլոր պահանջների պահպանում:

Բացի վերոնշյալից, դիմողը պնդում է, որ վիճարկվող դրույթը գուրկ է նաեւ իրավական որոշակիությունից, քանի որ պարզ չէ, թե ինչպիսի եղանակով պետք է կրկնապատկվի տուգանքի գումարը, քանի որ գումարի կրկնապատկման առնչությամբ որեւէ առանձին վարչական ակտ չի ընդունվում: Օրենքի վիճարկվող դրույթի իրավական անորոշության վերաբերյալ իր դիրքորոշումը դիմողը հիմնավորում է նաեւ նրանով, որ վարչական գործի քննության ընթացքում վարչական մարմնի ներկայացուցիչն իր հայցադիմումում եւ դատարանում տված բացատրության մեջ տուգանքի կրկնապատկման իրավական հիմքի առնչությամբ օգտագործել է «օրենքի ուժով» եզրույթը, մինչդեռ, ըստ դիմողի, ՀՀ օրենսդրության մեջ նման եզրույթ նախատեսված չէ:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկները, գտնում է, որ օրենքի վիճարկվող դրույթը չի հակասում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

Պատասխանողն իր դիրքորոշումը հիմնավորում է նրանով, որ տուգանքի վճարումը որեւէ կերպ չի կարող խոչընդոտել կամ սահմանափակել տվյալ կամ որեւէ այլ հարցով սուբյեկտի՝ դատարան դիմելու գործընթացին:

Բացի դրանից, պատասխանողը՝ հղում կատարելով «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող 1-ին հավելվածին, ար-

ձանագրում է, որ դատարանի կողմից դիմողի օգտին վճիռ կայացվելու դեպքում մուծված գումարը վերադարձվում է կամ հաշվանցվում է նրա հարկային այլ պարտավորությունների հաշվին:

5. Զննության առարկա սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում արձանագրել, որ Հայաստանի Հանրապետությունը սահմանադրական մակարդակով երաշխավորելով տնտեսական գործունեության ազատությունն ու ազատ տնտեսական մրցակցությունը (հոդված 8), միաժամանակ սահմանադրական պահանջ է առաջադրում, որ՝ «Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով եւ չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ» (հոդված 45): Սահմանադրական նման իրավակարգավորումը երաշխիք է հանրային եւ մասնավոր շահերի ներդաշնակման, համապետական խնդիրների լուծման անհրաժեշտ նախադրյալների ստեղծման համար:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածն այն կարելու օրենսդրական երաշխիքներից մեկն է, որը կոչված է ապահովելու սահմանադրական նշված հավասարակշռությունն իրավունքի ու պարտականության միջեւ, բացառելու ակնհայտ ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեությունը, արդյունավետ ու իրավաչափ պայքար մղելու ստվերային տնտեսության դեմ: Այդ մասին է վկայում նաեւ հիշյալ հոդվածի այն իրավադրույթը, համաձայն որի՝ «Սույն հոդվածով նախատեսված տուգանքները չեն կիրառվում, եթե խախտումները կատարվել են այն հաշվետու ժամանակաշրջանում, որի համար սահմանված կարգով հարկ վճարողի կողմից ներկայացված են հաշվապահական հաշվետվություններ (հայտարարագրեր) կամ իրացման շրջանառությունից (համախառն եկամտից) բխող հարկային պարտավորություններն արտացոլող՝ հարկային օրենսդրությամբ եւ հարկային հարաբերությունները կարգավորող մյուս իրավական ակտերով նախատեսված այլ փաստաթղթերը»: Միանշանակ է, որ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածով տուգանք նախատեսվում է բացառապես ակնհայտ իրավախախտման համար, երբ ոչ միայն ձեռնարկատիրական գործունեության առարկաները չեն գրանցվել, այլեւ դրա հետ կապված գործարքների հետքերն առկա չեն հաշվապահական ու հաշվետվական որեւէ փաստաթղթում: Նման իրավակարգավորումը վերաբերում է ազատ շուկայական տնտեսական հարաբերությունների կայացման համար առավել վտանգավոր նշանակություն ունեցող իրավախախտմանը: Վեճի առարկա հոդվածի դրույթներն առաջին հերթին ունեն կանխարգելիչ բնույթ եւ ձեռնարկատիրական գործունեության սուբյեկտի համար միանգամայն կանխատեսելի են դարձնում ապօրինի գործունեու-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թյան հետեւանքները: Իսկ տուգանքի սահմանված չափը՝ իրավախախտման բնույթից ու վտանգավորության աստիճանից ելնելով, հաշվի առնելով նաեւ ստվերայնության դեմ առավել արդյունավետ պայքարի հրատապությունը, կարող էր ավելի մեծ լինել: Սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում նման տուգանքի չափը ճանաչվել է անհամաչափ ու Սահմանադրությանը հակասող այն դեպքում, երբ դրա մեծությունը սահմանվել է ձեռնարկատիրական գործունեության չգրանցված առարկաների ամբողջ արժեքի ու նույն մեծության տուգանքի գումարային չափով:

Ուշադրության է արժանի նաեւ այն հանգամանքը, որ քննության առարկա հողվածով նախատեսված իրավակարգավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է 1998 թվականից, հողվածի իրավադրույթների հետագա փոփոխությունները իրավակարգավորման բնույթի ու բովանդակության էական վերանայումներ չեն նախատեսել: Քննության առարկա հիմնախնդրի շրջանակներում, թերեւս, կարելի է առանձնացնել 2001թ. դեկտեմբերի 14-ի ՀՕ-289 օրենքով կատարված փոփոխությունը, որով «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածում «տասնօրյա» բառը փոխարինվեց «երեսնօրյա» բառով՝ առավել նպաստավոր դարձնելով ձեռնարկատիրոջ համար իր պարտականությունների կատարումը:

6. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դիմողն իր դիմումում հիմնական շեշտադրումը կատարում է հարկային իրավահարաբերությունների շրջանակներում վարչական ակտերի կատարման կասեցման խնդրի վրա, սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում օրենքի 28-րդ հոդվածի վիճարկվող դրույթը դիտարկել օրենքի նույն հոդվածի մյուս դրույթների համատեքստում՝ հաշվի առնելով հարկային իրավահարաբերությունների բնույթն ու առանձնահատկությունները:

Հարկային իրավահարաբերությունների հիմնական առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ դիտարկվող իրավահարաբերությունները գտնվում են հանրային շահերի տիրույթում այնքանով, որքանով որ հարկերը, առանձին բացառություններով, ընդգրկված են պետական բյուջեի եկամուտների մասում եւ ուղղված են պետության գործառնությունների բնականոն իրականացմանը:

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածը հանդիսանում է օրենսդրական երաշխիք ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության կանխման, հարկային արդյունավետ վարչարարության իրականացման, ինչպես նաեւ տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից հարկային պարտա-

վորությունների բարեխիղճ կատարումն ապահովելու համար: Ընդ որում, հարկային պարտավորությունները, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածին համապատասխան, ներառում են ինչպես հարկերի, այնպես էլ հարկային օրենսդրությունը եւ Հայաստանի Հանրապետությունում հարկային հարաբերությունները կարգավորող մյուս իրավական ակտերը խախտելու համար հաշվարկված՝ հարկային օրենսդրությամբ սահմանված **տույժերի եւ տուգանքների գումարների վճարումը:**

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի վիճարկվող դրույթն իր հերթին ստեղծում է իրավական երաշխիք այդ հոդվածով նախատեսված տուգանքի վճարումը ողջամիտ ժամկետում ապահովելու համար:

Այդ, ինչպես նաեւ հարկային իրավահարաբերությունները հանրային շահերով պայմանավորված լինելու հանգամանքն են պատճառը, որ վարչական ակտերի արտադատական կարգով բողոքարկման դեպքում օրենսդիրը հարկային իրավահարաբերությունների շրջանակներում վարչական ակտերի կատարման կասեցումը թողել է **վարչական մարմնի հայեցողությանը** («Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 37-րդ հոդված)՝ հիմք ընդունելով վարչական ակտի իրավաչափության կանխավարկածը: Այս տրամաբանությունն է դրված նաեւ «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի իրավակարգավորման հիմքում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ բոլոր դեպքերում, անկախ նրանից, թե օրենսդիրը վարչական ակտերի կատարումը կասեցնելու ինչպիսի ինստիտուտ է նախատեսել՝ պարտադիր, թե հայեցողական կասեցման ինստիտուտ, ոչ օրենքի վիճարկվող դրույթը, ոչ էլ օրենքի ողջ 28-րդ հոդվածը չեն խոչընդոտում եւ չեն կարող խոչընդոտել անձին վարչական ակտի իրավաչափության վիճարկման կապակցությամբ դիմել դատական պաշտպանության, եւ որեւէ անմիջական առնչություն չունեն դատական պաշտպանության եւ արդար դատաքննության իրավունքների հետ, քանի որ վերջիններս վերաբերում են դատավարական գործընթացներին, այլ ոչ թե անձին տուգանելու գործընթացին, իսկ օրենքի 28-րդ հոդվածը, ընդհակառակը, ամբողջությամբ վերաբերում է արարքը որպես հարկային իրավախախտում որակելուն եւ դրա հետեւանքով տուգանք սահմանելուն: Օրենքի վիճարկվող դրույթի եւ դատական պաշտպանության եւ արդար դատաքննության իրավունքների միջեւ պատճառահետեւանքային կապի բացակայության մասին է վկայում նաեւ այն, որ դիմողը փաստացիորեն իրացրել է իր դատական պաշտպանության իրավունքը: Ի դեպ, ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի տվյալներով վերջին երկու տարում գրանցվել է 2 հազարից ավելի նման իրավախախտում, որից մոտ երկու տոկոսի դեպքում խախտումն արձանագրող ստուգման ակտերը

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վարչական կամ դատական կարգով բողոքարկվել են, իսկ դրանց արդյունքում՝ անվավեր է ճանաչվել բողոքարկված ստուգման ակտերի ավելի քան 51 տոկոսը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ գործող իրավակարգավորման պայմաններում դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետության ապահովման կարելու է երաշխիքներ են սահմանված «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 95, 96 եւ 97-րդ հոդվածներով, «Հարկային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածով: Վերջիններս վերաբերում են վարչական մարմինների կողմից իրականացվող վարչարարության հետեւանքով անձանց պատճառված վնասի հատուցմանը: Այսինքն՝ բոլոր դեպքերում պետությունը երաշխավորում է անօրինական վարչական ակտի հետեւանքներով անձին պատճառված բացասական հետեւանքների ամբողջական վերացման հնարավորությունը: Նույնը վերաբերում է նաեւ վարչական ակտի՝ դատական կարգով բողոքարկման ոլորտին՝ հիմք ընդունելով «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող 1-ին հավելվածը:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող 1-ին հավելվածով սահմանված կարգի 2.1. կետի երկրորդ պարբերությունը սահմանում է «գերավճար» հասկացության հետեւյալ սահմանումը. «գերավճար՝ սահմանված կարգով հաշվարկվող որեւէ հարկային պարտավորության գումարից ավելի վճարված գումար, կամ պարտավորության բացակայության պայմաններում (ներառյալ՝ օրենքով չնախատեսված դեպքերում)՝ տվյալ հարկատեսակի համապատասխան գանձապետական հաշվին հարկ վճարողի կամ հարկ վճարողի անունից այլ անձի կողմից փաստացի փոխանցված (վճարված) գումար, կամ դատարանի վճռով (կամ վճռի կատարման արդյունքում) հարկ վճարողին վերադարձման ենթակա գումար, կամ հարկատեսակի պարտավորությանը գերազանցող գումարով այլ հարկատեսակից տվյալ հարկատեսակին հարկային մարմնի կողմից հաշվանցված գումար»:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը եւ հիմք ընդունելով «Հարկային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ տուգանք նշանակելու մասին վարչական ակտը դատական կարգով ոչ իրավաչափ ճանաչվելու դեպքում, գանձված տուգանքի գումարը, որպես գերավճար, **ենթակա է վերադարձման հարկ վճարողին:**

Սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում նաեւ դիմողի դիրքորոշումը՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթի իրավական անորոշության հետ, քանի որ, նախ՝ օրենքը հստակ սահմանել է տուգանքի գու-

մարը երեսնօրյա ժամկետում չմոծելու դեպքում նշված գումարի կրկնապատկման կարգը, երկրորդ՝ նշված կարգը սահմանված է օրենքով, որպես համապատասխան վիճակը վրա հասնելու դեպքում ինքնաբերաբար, իրավունքի ուժով գործող կանոն եւ դրա համար լրացուցիչ չի պահանջվում համապատասխան վարչական ակտի ընդունում:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 54, 78, 82, 84 եւ 85-րդ հոդվածները վերաբերում են համապատասխանաբար՝ վարչական ակտերի տեսակներին՝ գրավոր, բանավոր, այլ ձեւի, վարչական ակտը հարկադրաբար ի կատար ածելու համար հարկադրանքի միջոցներին՝ փոխարինող գործողություն, տուգանք, անմիջական հարկադրանք, հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու մասին գրավոր նախազգուշացնելուն՝ նշելով տուգանքի որոշակի չափը եւ հարկադրանքի միջոցները՝ միայն այդ միջոցների կիրառման մասին նախազգուշացմամբ սահմանված ժամկետում պարտավոր անձի կողմից համապատասխան պարտականությունը չկատարվելու դեպքում նշանակելուն: Այսինքն՝ պարտավոր անձի կողմից համապատասխան պարտականությունը չկատարվելու դեպքում հարկադրանքի միջոցներ նշանակելու համար օրենսդիրը սահմանել է դատավարական նորմեր՝ նախատեսելով որոշակի ընթացակարգ:

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը, հիմք ընդունելով իշխանության ճյուղերի համակարգում օրենսդիր իշխանության տեղը եւ դերը, նրա իրավասությունները, գտնում է, որ օրենսդիրն ազատ է վարչական իրավահարաբերությունների շրջանակներում սահմանելու պարտավոր անձի կողմից համապատասխան պարտականությունը չկատարվելու դեպքում հարկադրանքի միջոցներ նշանակելու վերաբերյալ ցանկացած իրավակարգավորում՝ կա՛ն նախատեսելով հարկադրանքի միջոցներ նշանակելու հատուկ ընթացակարգ, կա՛ն **անմիջականորեն** սահմանելով համապատասխան հարկադրանքի միջոցը՝ նախատեսելով այդպիսի միջոցի կիրառման դեպքը: Վերջին դեպքում հարկադրանքի միջոցը կիրառվում է օրենքի ուժով՝ առանց դրա համար որոշում կայացնելու հատուկ ընթացակարգերի:

Միեւնույն ժամանակ, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ իրավախախտի նկատմամբ տուգանքի նշանակումը եւ նշանակված տուգանքը սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքում համապատասխան տուգանքի նշանակումը գտնվում են փոխկապակցվածության մեջ, արձանագրելով, որ՝ ա/ **օրենսդրությամբ տվյալ դեպքի համար նախատեսված է դատական պաշտպանության իրավունք**, բ/ օրենսդրությամբ նախատեսված է տուգանք նշանակելու վերաբերյալ վարչական ակտի իրավաչա-

փությունը վիճարկելիս եւ տվյալ անձի համար ցանկալի արդյունքի հասնելիս (երբ վարչական ակտը ճանաչվում է ոչ իրավաչափ) տվյալ անձի՝ տուգանքը սահմանված ժամկետում չվճարելու համար նախատեսված **կրկնապատկած տուգանքը վճարելու պարտականությունից ազատվելու իրավական հնարավորությունը**, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենքի վիճարկվող դրույթով **անմիջականորեն** տուգանքի չափ սահմանելը՝ առանց հատուկ ընթացակարգ նախատեսելու, չի խոչընդոտում անձի դատական պաշտպանության եւ արդար դատաքննության իրավունքների իրականացմանը:

7. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաեւ օրենքի վիճարկվող դրույթը դիտարկել վարչական մարմինների հնարավոր կամայականությունների տեսանկյունից՝ հիմք ընդունելով վարչական ակտի օրինականության իրավաբանորեն հերքելիության կանխավարկածը, ինչպես նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով սահմանված՝ իրավական պետության սկզբունքի բաղադրատարր հանդիսացող՝ անհիմն կերպով պատասխանատվության չենթարկվելու սկզբունքը: Այս կապակցությամբ, հիմք ընդունելով դիմողի դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ վարչական ակտերի **դատական կարգով** բողոքարկման դեպքում հարկային իրավահարաբերությունների շրջանակներում վարչական ակտի կատարումը կասեցնելու վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված իրավակարգավորմանը:

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ եթե վարչական ակտերի արտադատական կարգով բողոքարկման դեպքում օրենսդիրը հստակորեն հայեցողություն է վերապահում վարչական բողոքը քննող վարչական մարմնին՝ վարչական մարմնի գործողությունը կասեցնելու հարցում, ապա վարչական ակտերի դատական բողոքարկման դեպքում վարչական ակտի կատարումը կասեցնելու հնարավորությունը կարող է ապահովվել հայցի ապահովման միջոցի ինստիտուտի կիրառմամբ:

Այսպես, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ «Հայցի ապահովումը» վերտառությամբ 14-րդ գլխի՝ «Հայցի ապահովման հիմքերը եւ կարգը» վերտառությամբ 88-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական դատարանում գործերի քննության ընթացքում հայցի ապահովման միջոցների կիրառումն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված հիմքերով եւ կարգով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի՝ «Հայցի ապահովումը» վերտառությամբ 14-րդ գլխի՝ «Հայցի ապահովման հիմքերը» վեր-

տատությանը 97-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ կետերի համաձայն՝ դատարանը, գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ, միջոցներ է ձեռնարկում հայցի ապահովման համար, եթե նման միջոցներ չձեռնարկելը կարող է անհնարին դարձնել կամ դժվարացնել դատական ակտի կատարումը կամ հանգեցնել վեճի առարկա հանդիսացող գույքի վիճակի վատթարացմանը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նույն գլխի՝ «Հայցի ապահովման միջոցները» վերտառությամբ 98-րդ հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ ենթակետում, ի թիվս հայցի ապահովման այլ միջոցների, նախատեսված է պատասխանողին որոշակի գործողությունների կատարումն արգելելը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական դատավարության կարգը սահմանվում է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով եւ Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքով, իսկ **ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում՝** նաեւ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով՝ այնքանով, որքանով դրան որմերն իրենց էությամբ կիրառելի են («mutatis mutandis») վարչական դատավարության նկատմամբ եւ չեն հակասում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքին եւ վարչական դատավարության էությանը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ եւ 88-րդ հոդվածների համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ խնդրո առարկա իրավիճակում բողոքարկվող վարչական ակտի կատարումը հնարավոր է կասեցնել mutatis mutandis սկզբունքով հայցի ապահովման միջոցները կիրառելով: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ **իրավակիրառական պրակտիկան պետք է զարգանա այս ուղղությամբ**, եւ հայցի ապահովման միջոցների կիրառման իրավակարգավորման շրջանակներում յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում դատարանը, ելնելով գործի կոնկրետ հանգամանքներից, կարող է կասեցնել վիճարկվող վարչական ակտի կատարումը:

Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով բողոքարկվող վարչական ակտն անվավեր ճանաչելու դեպքում անձի խախտված իրավունքները վերականգնելուն ուղղված վերոհիշյալ համապատասխան օրենսդրական երաշխիքների առկայությունը, ինչպես արտադատական, այնպես էլ դատական կարգով բողոքարկման դեպքում վարչական ակտի կատարումը կասեցնելու հնարավորությունը՝ գտնում է, որ վիճարկվող իրավակարգավորումը հետապնդում է իրավաչափ նպատակ եւ համապատասխան երաշխիքների միջոցով ապահովում է հավասարակշռություն հարկային պարտավորության բարեխիղճ կատարումն ապահովելու նպատակի եւ անձի իրավական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացման միջեւ:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Սահմանադրական դատարանը նաեւ արձանագրում է, որ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածն էական փոփոխություն է կրել ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2011թ. դեկտեմբերի 6-ին ընդունված նոր օրենքով, որի հավելված 4-ում նախատեսվում է նաեւ առաքվող կամ տեղափոխվող արտադրանքի, ապրանքների փաստաթղթավորման եւ գրանցման (հաշվառման) նոր կարգ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության վերջին նախադասությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

20 դեկտեմբերի 2011 թվականի
ՍԳՈ-1007

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԱՍՄԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 59-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 9-ՐԴ ԿԵՏԻ՝
«ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՐՏՄԱՆ ՊԱՀԻՑ» ԳՐՈՒՅԹԻ ԵՎ 201-ՐԴ
ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

24 հունվարի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ՝
դիմող Հ. Հովհաննիսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Հասմիկ Հովհաննիսյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթի եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012
101

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Հ. Հովհաննիսյանի՝ 31.10.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց .**

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետը սահմանում է.

«1. Տուժողը, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, իրավունք ունի՝

...

9) նախաքննության ավարտման պահից ծանոթանալ գործի բոլոր նյութերին, դրանցից պատճեններ հանել եւ գործից դուրս գրել ցանկացած ծավալի ցանկացած տեղեկություններ...»:

Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է.

«Նախնական քննության տվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին: Քրեական գործով տուժողի իրավահաջորդ հանդիսացող դիմողը եւ նրա ներկայացուցիչները 28.10.2010թ. եւ 03.11.2010թ. միջնորդություններ են ներկայացրել ՀՀ պաշտպանության նախարարության քննչական ծառայության ՀԿԳ քննչական բաժնի ՀԿԳ քննիչին, որոնցով համապատասխանաբար խնդրել են իրենց տրամադրել քրեական գործով ապացույց ճանաչված նոթատետրի, տուժողի ձեռագրի ազատ մնուչների էջերի լուսապատճենները, դեպքի վայրի զննման արձանագրության, տուժողի հագուստի զննման արձանագրության լուսապատճենները: Քննիչի՝ 04.11.2010թ. եւ 06.11.2010թ. որոշումներով նշված միջնորդությունները մերժվել են: Քննիչի որոշումները բողոքարկվել են ՀՀ զինվորական դատախազին: ՀՀ զինվորական կենտրոնական դատախազության ՀՀ ՊՆ քննչական ծառայության հատկապես կարելուր գործերի բաժնում քննվող գործերի բաժնի ավագ դատախազի՝ 02.12.2010թ. որոշումներով բողոքները մերժվել են: Նշված որոշումները դիմողի եւ նրա ներ-

կայացուցիչների կողմից բողոքարկվել են Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան: Վերջինս իր՝ 30.12.2010թ. որոշմամբ մերժել է բողոքներն այն հիմնավորմամբ, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի համաձայն՝ տուժողն իրավունք ունի քրեական գործի նյութերին ծանոթանալ միայն նախաքննության ավարտման պահից եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախաքննության տվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը, քննության առնելով նշված որոշման դեմ դիմողի եւ նրա ներկայացուցիչների վերաքննիչ բողոքը, 24.03.2011թ. որոշմամբ մերժել է վերաքննիչ բողոքը՝ օրինական ուժի մեջ թողնելով ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշումը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 02.05.2011թ. որոշմամբ վերադարձրել է վերաքննիչ քրեական դատարանի որոշման դեմ բերված վճռաբեկ բողոքը:

3. Ըստ դիմողի՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 1-ին եւ 3-րդ հոդվածներին, 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, 27-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 18-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերին, 20-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 43-րդ հոդվածին:

Դիմողի պնդմամբ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասն ստացել է այնպիսի կամայական մեկնաբանություն եւ կիրառություն, որով փոխվել է այդ նորմի իմաստը, եւ այն դիտարկվել է որպես տեղեկություններ ստանալու իրավունքի սահմանափակում նախատեսող իրավական նորմ: Հետեւաբար, իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունն առաջացրել է իրավական անորոշություն:

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում են «ձեւականություններ, պայմաններ, սահմանափակումներ կամ պատժամիջոցներ», որոնք չեն հետապնդում Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով նախատեսված իրավաչափ նպատակներից որեւէ մեկը եւ չեն կարող դիտվել որպես ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ: Ըստ դիմողի՝ նախաքննության ընթացքում տուժողի համար քրեական գործի նյութերի մատչելիությունը չապահովելը սահմանափակում է տուժողի՝ տեղեկություններ ստանալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատես-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ված, ինչպես նաև պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող տեղեկություններին ծանոթանալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները:

4. Պատասխանողն առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ՝ նշում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը, սահմանելով նախնական քննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության պահանջը, նպատակ ունի պայմաններ ստեղծել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից քրեական դատավարության այս փուլում իր առջև դրված խնդիրներն արդյունավետ լուծելու համար: Բացի դրանից, նախնական քննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության պահանջն ընդհանուր է եւ նպատակ չի հետապնդում սահմանափակել տուժողի իրավունքները: Այդ պահանջը հավասարապես վերաբերում է ինչպես տուժողին, այնպես էլ՝ մեղադրյալին:

Ըստ պատասխանողի՝ վիճարկվող դրույթներն իրավաչափորեն են սահմանափակում անձի՝ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատեսված, ինչպես նաև պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող տեղեկություններին ծանոթանալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները: Ինչ վերաբերում է նախաքննության փուլում տուժողի իրավունքներն իրացնելու հնարավորությանը, ապա, ըստ պատասխանողի, օրենսգիրքը նախատեսում է տուժողի՝ նախաքննության ընթացքում որոշակի փաստաթղթերի ծանոթանալու իրավունքը, ինչը հնարավորություն է տալիս տուժողին նախնական քննության փուլում առավելագույնս իրականացնել իր իրավունքները:

Պատասխանողը գտնում է նաև, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթն անորոշ չէ, քանզի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 196-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է նախնական քննության փուլի ավարտման պահը:

5. Սույն գործի շրջանակներում առաջադրված սահմանադրաիրավական վեճը սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննության առնել քրեական դատավարությունում տուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանության երաշխավորման տեսանկյունից, ինչպես նաև քրեական գործի մինչդատական վարույթում մրցակցության եւ հրապարակայնության սկզբունքների կիրառելիության շրջանակների համատեքստում: Ըստ այդմ, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել.

- քրեական գործի նախնական քննության փուլում մրցակցության եւ հրապարակայնության սկզբունքների կիրառելիության շրջանակը,
- քրեական գործի նախնական քննության ընթացքում տուժողի համար մատչելի տեղեկատվության շրջանակը,
- արդյո՞ք ապահովված է անհրաժեշտ հավասարակշռություն, մի կողմից, նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնով հետապնդվող նպատակի, մյուս կողմից՝ մինչդատական վարույթում տուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության ապահովման նպատակի միջեւ,
- քրեական գործի նախաքննության փուլում տուժողի համար տեղեկատվության ապահովման վերաբերյալ արված միջնորդություններով ընդունված դատավարական որոշումների հիմնավորվածության եւ պատճառաբանվածության իրավական պահանջների պահպանման ապահովումը:

6. ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքները եւ ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրավունք: Սահմանադրաիրավական այդ դրույթն ունի սկզբունքային նշանակություն՝ օրենքով երաշխավորելու իրավական պաշտպանության այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են անձի իրավունքները եւ ազատություններն անիրավաչափ գործողություններից պաշտպանելու, հասցված վնասը վերականգնելու համար: Այդ նորմատիվ պահանջն անվերապահ կիրառելի է հավասարապես իրավական ցանկացած, այդ թվում՝ նաեւ քրեադատավարական գործընթացում եւ, մասնավորապես՝ քրեական գործի նախնական քննության փուլում: Օրենքով սահմանված կարգով այդ փուլի շրջանակներում են ձեռք բերվում եւ հետագուովում հանցագործության կատարման փաստի հետ կապված բոլոր հանգամանքները, որպիսիք ապացուցողական հիմք կարող են հանդիսանալ քրեական դատավարության հետագա փուլերում դրանց վերջնական իրավական գնահատական տալու եւ անհրաժեշտության դեպքում պետական հարկադրանք կիրառելու համար: Հետեւաբար, իրավական այդ գործընթացների նախնական փուլի շրջանակներում անձի՝ իր իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության իրավունքի երաշխավորումը նույնքան կարեւոր է, որքան հետագա փուլերում: Սակայն, ելնելով քրեական դատավարության ողջ գործընթացում եւ վերջինիս առանձին փուլերում լուծվող խնդիրների եւ առաջադրված նպատակների, դրանց լուծման իրավական միջոցների ու մեթոդների առանձնահատկություններից, միաժամանակ նաեւ՝ այդ գործընթացներում ներգրավված բոլոր անձանց իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության անհ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րաժեշտությունից, օբյեկտիվորեն կարող են նախատեսվել իրավական պաշտպանության առանձնահատուկ համապատասխան միջոցներ եւ ձեւեր, որպիսիք միտված լինեն նաեւ քրեական հետապնդում իրականացնող իրավասու մարմինների առջեւ օրենքով դրված խնդիրների արդյունավետ իրականացմանը, անձի խախտված իրավունքների ու ազատությունների վերականգնմանը: Այդպիսի միջոց է քրեական գործով նախաքննության գաղտնիության ապահովումը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է նախնական քննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիությունը, այն է՝ նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնը: Նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնից, ի թիվս այլնի, բխում է օրենսգրքի վիճարկվող մյուս նորմը՝ 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետը, որը տուժողին թույլատրում է գործի նյութերին ամբողջությամբ ծանոթանալ նախաքննության ավարտից հետո:

Նախնական քննության գաղտնիության սկզբունքն ինքնանպատակ չէ: Նախնական քննության մարմիններին ուղղված՝ քրեական գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ եւ օբյեկտիվ հետազոտման օրենսդրական պահանջը չի կարող արդյունավետ կատարվել, նախնական քննության խնդիրները չեն կարող արդյունավետ լուծում ստանալ նախնական քննության տվյալների գաղտնիության բացառման պայմաններում:

ՀՀ գործող քրեադատավարական օրենսդրությունը՝ մինչդատական վարույթում մրցակցության սկզբունքի կիրառման սահմանների եւ շրջանակի առնչությամբ որդեգրել է այն հայեցակարգային մոտեցումը, որն առկա է մայրցամաքային իրավունքի երկրներում: Ըստ այդ մոտեցման՝ մինչդատական վարույթում մրցակցության սկզբունքն ունի սահմանափակ, ոչ լայն կիրառություն: Այս փուլում օբյեկտիվորեն առկա են այդ սկզբունքի ընդամենն առանձին տարրեր:

Ինչ վերաբերում է նախնական քննության փուլում հրապարակայնության սկզբունքի կիրառելիությանը, ապա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Դատական քննության հրապարակայնությունը» վերտառությամբ 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ հրապարակայնության սկզբունքը վերաբերում է դատական քննության փուլին եւ կիրառելի է քրեական դատավարության այդ փուլի նկատմամբ:

7. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը, սահմանելով նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնը, միաժամանակ գործի վարույթն իրականացնող մարմնին հայեցողություն է վերապահում թույլատրել նախնական քննության տվյալների

հրապարակում: Համաձայն այդ դրույթի՝ նախնական քննության տվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ: Միաժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ տուժողի իրավունքները սահմանող դրույթների համադրված վերլուծությունը թույլ է տալիս առանձնացնել քրեական գործի այն նյութերի շրջանակը, որոնց մատչելիությունը տուժողի համար երաշխավորված է նախնական քննության ընթացքում՝ մինչև նախաքննության ավարտը՝ անկախ վարույթն իրականացնող մարմնի հայեցողությունից:

Այսպես, տուժողն իրավունք ունի ծանոթանալու առաջադրված մեղադրանքին (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 1-ին կետ), քննչական եւ այլ դատավարական գործողությունների արձանագրություններին, որոնց նա մասնակցել է (59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 8-րդ կետ), իր խնդրանքով անվճար ստանալ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին, քրեական գործը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու որոշումների պատճենները, մեղադրական եզրակացության կամ եզրափակիչ որոշման պատճենը (59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 11-րդ կետ): Ընդ որում, որպես նշված իրավունքի իրացումն ապահովող երաշխիք՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 262-րդ հոդվածն ամրագրում է քննիչի պարտավորությունը՝ քրեական գործով վարույթը կարճելու եւ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկել տուժողին՝ պարզաբանելով այդ որոշման բողոքարկման կարգը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 247-րդ հոդվածը սահմանում է տուժողի կոնկրետ իրավունքները փորձաքննություն նշանակելիս եւ կատարելիս: Տուժողը փորձաքննություն նշանակելիս եւ կատարելիս իրավունք ունի մինչև փորձաքննությունը ծանոթանալ այն նշանակելու մասին քննիչի որոշմանը եւ ստանալ իր իրավունքների պարզաբանում (247-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ): Ընդ որում, փորձաքննություն նշանակելու մասին քննիչի որոշմանը ծանոթանալու իր իրավունքի իրացման արդյունքում տուժողն իրավունք ունի բացարկ հայտնել փորձագետին, միջնորդել, որ փորձագետ նշանակվի իր մատնանշած անձանց թվից, քննիչի թույլտվությամբ ներկա գտնվել փորձաքննության կատարմանը, քննիչին առաջադրել լրացուցիչ հարցեր: Փորձագետի եզրակացության հետ համաձայն չլինելու դեպքում տուժողն իրավունք ունի նաեւ միջնորդել, որ նշանակվի լրացուցիչ կամ կրկնակի փորձաքննություն, քննիչի կողմից փորձագետի եզրակացությունն ստանալու օրվանից 10 օրվա ընթացքում ծանոթանալ փորձագետի եզրակացությանը:

Տուժողը նաեւ պետք է տեղեկացվի սկզբնական քրեական գործից նոր գործի անջատման եւ դրա հետագա ընթացքի մասին (184-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Տուժողը ծանոթացվում է նաեւ քննչական խմբի կողմից քննու-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թյունը կատարելու մասին որոշմանը, եւ նրան պարզաբանվում է ցանկացած քննիչին բացարկ հայտնելու իր իրավունքը: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 194-րդ հոդվածով նախատեսված այս պահանջը կարելու իրավական երաշխիք է տուժողի՝ նույն օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետում ամրագրված՝ բացարկներ հայտնելու իրավունքի իրացման համար:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 258-րդ հոդվածն ամրագրում է քննիչի՝ քրեական գործով վարույթը կասեցնելու, ինչպես նաեւ վարույթը վերսկսելու մասին որոշումներին տուժողին տեղեկացնելու պարտավորությունը: Ընդ որում, այս պարտավորության հստակ ամրագրումն իրավական երաշխիք է ստեղծում քրեական գործի վարույթը կասեցնելու մասին որոշումը բողոքարկելու՝ տուժողի իրավունքի իրացման համար:

Բացի վերոնշյալներից, ըստ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ տուժողին պարտադիր կարգով տրամադրվում է մինչդատական վարույթում մեղադրյալի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու կամ միջնորդությունը մերժելու մասին դատարանի որոշումը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետն ամրագրում է տուժողի ներկայացուցչի իրավունքը՝ տուժողի շահերին առնչվող մասով առարկություններ ներկայացնել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իրեն տեղեկացրած կամ այլ հանգամանքների արդյունքում իրեն հայտնի դարձած դատավարության այլ մասնակիցների բողոքների վերաբերյալ: Թեեւ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը չի ներառում որեւէ դրույթ, որն ուղղակիորեն կսահմաներ տուժողի կամ նրա ներկայացուցչի՝ դատավարության մյուս մասնակիցների կողմից մինչդատական վարույթում ներկայացված բողոքների մասին տեղեկացվելու իրավունքը եւ վարույթն իրականացնող մարմնի՝ այդ բողոքները տուժողին կամ նրա ներկայացուցչին ծանոթացման համար տրամադրելու պարտավորությունը, այնուամենայնիվ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետով ամրագրված նորմը ենթադրում է նաեւ մինչդատական վարույթում ներկայացված բողոքներին մինչեւ նախաքննության ավարտը ծանոթանալու՝ տուժողի հնարավորությունը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ նախնական քննության փուլում՝ մինչեւ նախաքննության ավարտը տուժողի համար մատչելի՝ քրեական գործի վերոհիշյալ նյութերը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածին համապատասխան, հավասարապես մատչելի են նաեւ տուժողի իրավահաջորդի համար:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2006թ. հունիսի 14-ի՝

«Հանցագործության գոհերի աջակցության վերաբերյալ» R(2006)8 հանձնարարականի 6.1 կետի համաձայն՝ **անդամ պետությունները պետք է հանցագործության գոհի համար երաշխավորեն իրենց գործին առնչվող եւ իրենց շահերի պաշտպանության ու իրավունքների իրացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվություն:** Նույն հանձնարարականի 6.5-րդ կետում, որը վերաբերում է հանցագործության գոհի համար երաշխավորվող՝ քրեական գործի վարույթին առնչվող տեղեկատվության ծավալին, ամրագրված է. «Պետությունը պետք է համապատասխան միջոցներով երաշխավորի, որ հանցագործության գոհերը տեղեկացվեն իրենց բողոքների արդյունքների, քրեական գործի ընթացքի համապատասխան փուլերի եւ իրավասու դատարանի դատավճռի վերաբերյալ»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերոհիշյալ նորմերի վերլուծության արդյունքում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրն առանձնացնում է մինչեւ նախնական քննության ավարտը (գործով մեղադրական եզրակացություն կազմելը) տուժողի եւ/կամ նրա ներկայացուցչի, ինչպես նաեւ տուժողի իրավահաջորդի համար մատչելի՝ գործի նյութերի որոշակի ողջամիտ շրջանակ, որոնց վերաբերյալ տուժողի տեղեկացվածությունը նախնական քննության փուլում ապահովում է տուժողի՝ բացարկներ հայտնելու, միջնորդություններ հարուցելու, հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի գործողություններն ու որոշումները բողոքարկելու իրավունքներն իրացնելու հնարավորությունը եւ այդպիսով երաշխավորում է նաեւ տուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությունը մինչդատական վարույթի ընթացքում:

Ինչ վերաբերում է նախնական քննության այն տվյալներին, որոնք մինչեւ դրա ավարտը կարող են հրապարակվել միայն վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ եւ կարող են մատչելի դառնալ տուժողին միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իր հայեցողության իրացման արդյունքում, ապա այդ կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաեւ ընդգծել, որ վարույթն իրականացնող մարմնի՝ շահագրգիռ անձին քրեական գործի նյութերից այս կամ այն փաստաթղթի տրամադրումը մերժելու մասին որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված, ինչպես դա նախատեսված է ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 102-րդ հոդվածով: **Սկզբունքային մոտեցումը պետք է լինի այն, որ նախնական քննության տվյալների հրապարակման թույլտվություն տալու՝ վարույթն իրականացնող իրավասու մարմնի հայեցողությունը չպետք է լինի բացարձակ: Այդ կապակցությամբ կայացված որոշումը պետք է հետապնդի նախաքննության շահերի իրական պաշտպանության նպատակ:** Այս առնչությամբ հատկանշական է, որ եվրոպական մի շարք երկրների (Էստոնիա, Սերբիա եւ այլն) քրեական դատավարության օրենսգրքերը հստակ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

սահմանում են այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում չի թույլատրվում քրեական գործի նյութի հրապարակումը: Մասնավորապես, դրանք առնչվում են հասարակական կարգի պաշտպանությանը, հանցագործության բացահայտմանը խոչընդոտելուն, քրեական դատավարությանը վնասելուն եւ հանցանքի կատարմանը նպաստելուն, առետրային գաղտնիքին եւ իրավաբանական անձի գործունեությանը վնաս պատճառելուն, ընտանեկան կամ անձնական կյանքի անձեռնմխելիությունը խախտելուն կամ անձի պատիվը ոտնահարելուն, անչափահասի շահերին վնաս պատճառելուն եւ այլն: Այս ուղղությամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրության զարգացումը լրացուցիչ երաշխիքներ կստեղծի տուժողի շահերի պաշտպանության եւ նախաքննության նկատմամբ վստահության ամրապնդման գործում:

8. Վիճարկվող դրույթների սահմանադրականությունը՝ տուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության երաշխավորման տեսանկյունից գնահատելու նպատակով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաեւ ճշգրտել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով նախատեսված՝ քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու՝ տուժողի իրավունքի իրացման պահը: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Նախնական քննության ավարտը» վերտառությամբ 196-րդ հոդվածը սահմանում է նախնական քննության ավարտման պահը, այն է՝ նախաքննությունն ավարտվում է մեղադրական եզրակացություն, բժշկական բնույթի միջոցների կիրառման համար քրեական գործը դատարան ուղարկելու մասին կամ քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշում կազմելով: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Մեղադրական եզրակացություն կազմելուց առաջ գործի նյութերին ծանոթացնելը» վերտառությամբ 265-րդ հոդվածը եւ «Քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու կարգը» վերտառությամբ 266-րդ հոդվածը կարգավորում են մեղադրական եզրակացությունը կազմելուց առաջ, այն է՝ նախնական քննության ավարտից առաջ, գործի նյութերին՝ շահագրգիռ սուբյեկտներին, այդ թվում՝ տուժողին, ծանոթացնելու հետ կապված հարաբերությունները: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նշված դրույթների համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ գործի նյութերին՝ շահագրգիռ սուբյեկտներին, այդ թվում՝ տուժողի կողմից ծանոթանալու ժամանակահատվածը կազմում է նախաքննության ինքնուրույն մաս, նախորդում է նախաքննության ավարտին, եւ, հետեւաբար, տուժողը՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածով սահմանված՝ գործի նյութերին ծանոթանալու իր իրավունքն իրացնում է մինչեւ նախաքննության ավարտը:

Ավելին, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 267-րդ հոդվածն ամրագրում է գործի նյութերին ծանոթանալուց հետո՝ լրացուցիչ քննչական գործողություններ կատարելու կամ նոր դատավարական որոշումներ կայացնելու վերաբերյալ միջնորդություններ ներկայացնելու հնարավորությունը: Ընդ որում, նույն հոդվածը հստակորեն սահմանում է միջնորդությունը բավարարելուց հրաժարվելու դեպքում հրաժարվելու մասին որոշման բողոքարկման կարգը:

Սահմանադրական դատարանը, արձանագրելով, որ իրավակիրառական պրակտիկան եւս զարգացել է նշված ուղղությամբ, միաժամանակ կարեւորում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետում «նախաքննության ավարտման պահից» ձեւակերպման մեկնաբանումը եւ կիրառումը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 196-րդ, 265-րդ եւ 266-րդ հոդվածների տրամաբանությանը համապատասխան:

Նախնական քննության փուլում տուժողի վերոհիշյալ իրավունքների, նախաքննություն իրականացնող մարմինների համապատասխան պարտականությունների համադրված վերլուծության հիման վրա, հաշվի առնելով նաեւ այն հանգամանքը, որ տուժողի՝ գործի նյութերին ծանոթանալու իրավունքն իրացվում է **մինչեւ մեղադրական եզրակացություն կազմելը**, այն է՝ նախաքննության ինքնուրույն մաս կազմող եւ դրա ավարտին նախորդող ժամանակահատվածում՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն խոչընդոտում տուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությանը: Ըստ այդմ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական մակարդակում ապահովված է արդարացի հավասարակշռություն, մի կողմից, նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնով հետապնդվող իրավաչափ նպատակի, մյուս կողմից՝ մինչդատական վարությամբ տուժողի իրավունքների իրացումը եւ օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու նպատակի միջեւ: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է քրեական դատավարությունը դիտարկել համակարգային ամբողջականության մեջ եւ իրավունքների իրացման որեւէ փուլում օրենքի հիման վրա նախատեսված ընթացակարգային իրավաչափ սահմանափակումը չի կարող դիտարկվել որպես Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների ոտնահարում:

Վերոհիշյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները, հաշվի առնելով քրեական դատավարության առանձնահատկությունները, չեն կարող որակվել որպես անձի՝ տեղեկություններ ստանալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատեսված, ինչպես նաեւ պե-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող տեղեկություններին ծանոթանալու՝ ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների սահմանափակում: Վեճի առարկա հոդվածներով նախատեսված իրավակարգավորումներն իրենց համակարգային ամբողջականության մեջ հետապնդում են իրավաչափ նպատակ, եւ դիմողի իրավունքների ենթադրյալ խախտումները պայմանավորված չեն տվյալ իրավանորմների սահմանադրաիրավական այն բովանդակությամբ, որով դրանք ամրագրված են ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**24 հունվարի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1008**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՇԱՎԱՐՇ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԵՎ ԱՅԼՈՑ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ
ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 198-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԳ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

24 փետրվարի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողների ներկայացուցիչ Կ. Մեծլումյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Շավարշ Սկրտչյանի եւ այլոց դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Շ. Սկրտչյանի եւ այլոց՝ 16.11.2011թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց** .

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 17.06.1998թ. ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ «Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տիրապետելը, օգտագործելը եւ տնօրինելը» վերտառությամբ 198-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Համատեղ սեփականության մասնակիցները միասին տիրապետում եւ օգտագործում են ընդհանուր գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ:

2. Համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ, անկախ այն բանից, թե մասնակիցներից ով է կնքում գույքը տնօրինելու գործարքը:

3. Համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Համատեղ սեփականության մասնակիցներից մեկի կողմից կնքված՝ ընդհանուր սեփականության տնօրինման գործարքը կարող է անվավեր ճանաչվել մնացած մասնակիցների պահանջով՝ գործարք կնքող մասնակցի մոտ անհրաժեշտ լիազորությունների բացակայության դեպքում, եթե ապացուցվի, որ գործարքի մյուս կողմն իմացել է կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար այդ մասին»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին. ՀՀ կառավարությունը 26.06.2009թ. ընդունել է թիվ 944-Ն որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզի Հալիձորի գյուղական համայնքի քաղաքացիների սեփականությունը հանդիսացող հողամասերի նկատմամբ բացառիկ՝ գերակա հանրային շահ ճանաչելու եւ հողերի նպատակային նշանակությունը փոխելու մասին»: Կառավարության որոշմամբ «Իստեյտ Մենեջմենթ ընդ Արմինիսթրեյշն Քամփնի» ՓԲԸ-ն ճանաչվել է օտարվող հողամասերի ձեռքբերող: Վերջինս դիմել է Սյունիքի մարզի ընդ-

հանուր իրավասության դատարան ընդդեմ Շավարշ Սկրտչյանի եւ այլոց՝ սեփականությունն օտարելու եւ օտարման պայմանագիր կնքելուն պարտավորեցնելու (հարկադրելու) մասին հայցապահանջով:

Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 31.08.2010թ. թիվ ՍԳ-1/0046/02/10 վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 24.12.2010թ. որոշմամբ դիմողների վերաքննիչ բողոքը մերժվել է: Մերժելով վերաքննիչ բողոքը՝ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը հիմք է ընդունել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի՝ վիճարկվող 3-րդ մասի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 18.09.2009 թվականի թիվ ԵԱԲԳ/0275/02/08 գործով արտահայտած իրավական դիրքորոշումը եւ իր որոշման՝ «Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները եւ եզրահանգումները» մասում արձանագրել է հետեւյալը. «ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում անդրադարձել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իրավական վերլուծությանը: Մասնավորապես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով համասեփականատերերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի տնօրինելու համատեղ գույքը, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: ... Միաժամանակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածով նախատեսված ընդհանուր համատեղ սեփականության գույքը տնօրինելու դեպքում գործում է համասեփականատերերի համաձայնության եւ դրա տնօրինման իրավունքի առկայության կանխավարկածը (տես՝ ... ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 18.09.2009 թվականի թիվ ԵԱԲԳ/0275/02/08 գործով որոշումը)»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 27.04.2011թ. որոշմամբ դիմողների վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է՝ տվյալ որոշման մեջ կրկին անգամ ամրագրելով իր՝ 18.09.2009 թվականի թիվ ԵԱԲԳ/0275/02/08 գործով կայացված որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները:

3. Դիմողների կարծիքով՝ իրավակիրառական պրակտիկայում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասին տրված մեկնաբանությունը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածների եւ 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթներին: Ըստ դիմողների՝ վերաքննիչ եւ վճռաբեկ դատարաններն օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի մեկնաբանությունից բխեցրել են, որ գործում է համատեղ սեփականություն հանդիսացող գույքի տնօրինման համաձայնության կանխավարկածն այն դեպքում, երբ նման կանխավարկած սահմանված չէ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով, որով երաշխավորված է սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքը տնօրինելու՝ սեփականատիրոջ իրա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վունքը, ինչը ենթադրում է գույքի տնօրինման իրավունք բացառապես գույքի սեփականատիրոջ կամ բոլոր սեփականատերերի իմացությամբ ու կամքով:

Դիմողները գտնում են, որ օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասը՝ այնքանով, որքանով դրանով սահմանվել է համատեղ սեփականություն հանդիսացող գույքի տնօրինման համաձայնության կանխավարկածը եւ այն հնարավորություն է տալիս համատեղ սեփականության մասնակիցներից ցանկացածին առանց մյուս համասեփականատերերի իմացության կամ համաձայնության, անգամ նրանց կամքին հակառակ օտարելու համատեղ սեփականությունը, հակասում է Սահմանադրության 31-րդ հոդվածին, որը տնօրինման իրավասությունը վերապահել է սեփականատիրոջը:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկները, գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատասխանող կողմն անդրադառնում է ընդհանուր բաժնային եւ ընդհանուր համատեղ սեփականության իրավունքների բովանդակային տարբերություններին, ընդհանուր համատեղ սեփականությունն ընդհանուր բաժնային սեփականության վերածելու իրավական հնարավորությանը եւ արձանագրում, որ ընդհանուր համատեղ սեփականության դեպքում համասեփականատերերի միջեւ գոյություն ունեցող հարաբերությունները հիմնվում են անձնական հատուկ վստահության վրա, երբ չի ենթադրվում եւ չի պահանջվում մասնակիցների համապատասխան լիազորությունների ծավալի լիակատար որոշակիություն:

Հիմնվելով գործի նյութերի վերլուծության վրա՝ պատասխանողն ակնհայտ է համարում, որ «համատեղ սեփականությունը տնօրինելու՝ օրենքով ամրագրված ներկայիս կարգը չի հանգեցրել համատեղ սեփականության մյուս մասնակիցների իրավունքների խախտման՝ հենց անձնական վստահության հարաբերությունների շնորհիվ, իսկ դիմողների դժգոհությունը ամենեւին էլ կապված չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավական կարգավորման՝ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրի կողմից ընդհանուր գույքի տնօրինման գործարքներ կնքելու իր իրավունքի չարաշահման հետ»:

5. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին նախադասությամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելով որպես յուրաքանչյուրի հիմնական

իրավունք, բացահայտվում է այդ իրավունքի բովանդակությունը, այն է՝ իր սեփականությունը տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտակելու իրավագործությունները՝ միաժամանակ որպես դրանց իրացման նախապայման սահմանելով **սեփականատիրոջ հայեցողությունը**: Սահմանադրական այս նորմում «իր հայեցողությամբ» ձեւակերպման շեշտադրմամբ սեփականության իրավունքի իրացման հիմքում դրվել է սեփականատիրոջ հստակ արտահայտված կամքը, վերջինս դիտարկվում է որպես սեփականության իրավունքի իրացման պարտադիր նախապայման, եւ սեփականության իրացման գործընթացում վճռորոշ դերակատարություն է հաղորդվում անձի կամաարտահայտությանը: Այս դրույթի բովանդակությունը հանգում է նրան, որ գույքային իրավունքների իրացումը պետք է իրականացվի սեփականության անձեռնմխելիության եւ պայմանագրային ազատության սկզբունքների հիման վրա, որոնք ենթադրում են, ի թիվս այլնի, **քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների մասնակիցների կամքի ինքնավարություն եւ գույքային ինքնուրույնություն**:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ ՍԴՈ-630 որոշման մեջ անդրադառնալով սեփականության իրավունքի թույլատրելի սահմանափակումներին՝ մասնավորապես նշել է. «Սահմանադրության 43 հոդվածը սեփականության իրավունքը չի դիտարկում որպես այդ հոդվածի հիմքերով սահմանափակվող իրավունք: Առկա է իրավունքների սահմանափակման այն առանձնահատուկ դեպքը, երբ Սահմանադրությունն է որոշում տվյալ իրավունքի սահմանափակման չափանիշն ու սահմանները՝ դա չվերապահելով նույնիսկ օրենսդրի իրավասությանը: Այն կարող է, նախ՝ իրականացվել օրենքով նախատեսված դեպքերում բացառապես դատական կարգով սեփականությունից զրկելու միջոցով՝ որպես պատասխանատվությունից բխող հարկադիր գործողություն: Երկրորդ՝ «սեփականության օտարման» միջոցով, որը «սեփականության զրկումից» էապես տարբեր այլ ինստիտուտ է եւ պետք է իրականացվի Սահմանադրության 31 հոդվածի 3-րդ մասի հիմքերով»:

Սեփականության իրավունքի թույլատրելի սահմանափակման նշված երկու դեպքերի համար բնորոշ ընդհանրական տարրն այն է, որ երկու դեպքում էլ սեփականատիրոջ հայեցողությունը, կամքն այլեւս առաջնային եւ վճռորոշ չեն, քանի որ այս դեպքերում առաջնայնություն են ստանում տվյալ իրավիճակում պաշտպանության նախապատվություն ունեցող այլ շահեր:

Այսպիսով, ՀՀ Սահմանադրությունը թույլատրում է բացառապես երկու դեպք, այն է՝ 31-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերով նախատեսված դեպքերը, երբ սեփականատիրոջ կամքն առաջնային չէ, եւ սեփականության իրավունքի իրացումը չի բխում սեփականատիրոջ հայեցողությունից:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նից: Հետեւաբար, ցանկացած այլ դեպքում սեփականության իրավունքի իրացման գործընթացում միջամտությունը սեփականատիրոջ հայեցողությանը, սեփականատիրոջ գույքի տնօրինումն առանց այդ հայեցողության հստակ արտահայտման եւ դրսեւորման չի կարող համարվել իրավաչափ եւ կհանդիսանա սեփականության իրավունքի խախտում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված դրույթը հավասար պաշտպանություն է երաշխավորում սեփականության բոլոր տեսակների համար եւ վերաբերում է ինչպես գույքի նկատմամբ միանձնյա, այնպես էլ ընդհանուր սեփականության իրավունքին: Անշարժ գույքի նկատմամբ ընդհանուր սեփականության իրավունքի բովանդակությունը պետք է մեկնաբանվի այնպես, որ դրա պաշտպանությունը համարժեք լինի անձի սեփականության իրավունքի պաշտպանության համար նախատեսված պաշտպանությանը: Ընդհանուր սեփականության (բաժնային եւ համատեղ) պարագայում համասեփականատերերից յուրաքանչյուրը հանդես է գալիս որպես գույքային իրավահարաբերությունների ինքնուրույն սուբյեկտ՝ օժտված սեփականության սուբյեկտիվ իրավունքով եւ վերջինիս բովանդակությունը կազմող՝ **իր հայեցողությամբ** օգտագործման, տիրապետման եւ տնօրինման իրավագործությամբ: Հետեւաբար, ընդհանուր սեփականության ներքո գտնվող գույքի նկատմամբ տնօրինման, ինչպես եւ՝ օգտագործման եւ տիրապետման, իրավագործությունը կարող է իրացվել միայն բոլոր համասեփականատերերի փոխհամաձայնությամբ, յուրաքանչյուր համասեփականատիրոջ կամաարտահայտության հիման վրա:

6. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 3-րդ մասերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ համատեղ սեփականության ինչպես օգտագործման եւ տիրապետման, այնպես էլ տնօրինման իրավագործության իրացման հարցում օրենսդիրը, ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածին համահունչ, առաջնային կարեւորություն է հաղորդել համասեփականատերերից յուրաքանչյուրի կամքին: Այսպես, օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված նորմը սահմանում է համատեղ սեփականության մասնակիցների կողմից ընդհանուր գույքը տիրապետելու եւ օգտագործելու կարգը: Համաձայն այդ նորմի՝ համատեղ սեփականության մասնակիցները **միասին տիրապետում եւ օգտագործում են ընդհանուր գույքը**, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ: Նշված նորմը դիսպոզիտիվ նորմ է եւ սահմանելով ընդհանուր գույքի օգտագործման եւ տիրապետման ընդհանուր կարգ՝ միաժամանակ, ելնելով համասեփականատերերի հայեցողությունը հաշվի

առնելու սահմանադրական պահանջից, հնարավորություն է վերապահում համասեփականատերերին՝ փոխադարձ համաձայնությամբ սահմանելու այլ կարգ:

Օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի տնօրինման կարգը, այն է՝ այդ գույքը տնօրինվում է **բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ**: Ի տարբերություն նշված հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված նորմի, 2-րդ մասում ամրագրված դրույթն իր բնույթով ինպերատիվ նորմ է, եւ որպես համատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքի նկատմամբ տնօրինման իրավունքի իրացման պարտադիր պայման է ամրագրում **բոլոր համասեփականատերերի համաձայնության առկայությունը**: Այս նորմում որեւէ բացառություն կամ նախապայման նախատեսված չէ: Միարժեք է, որ գույքի տնօրինումն առանց համասեփականատերերի համաձայնության հնարավոր չէ:

Գույքի տնօրինման իրավունքի բովանդակությունը բացահայտված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածում: Դրանում, մասնավորապես, շեշտվում է, որ «տնօրինման իրավունքը գույքի ճակատագիրը որոշելու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորությունն է»: Միաժամանակ, նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ «սեփականատերն իրավունք ունի իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ, իր հայեցողությամբ, կատարել օրենքին չհակասող եւ այլ անձանց իրավունքներն ու օրենքով պահպանվող շահերը չխախտող ցանկացած գործողություն, այդ թվում՝ իր գույքը որպես սեփականություն օտարել այլ անձանց, նրանց փոխանցել այդ գույքի օգտագործման, տիրապետման եւ տնօրինման իրավունքները, գույքը գրավ դնել կամ տնօրինել այլ եղանակով»:

Տնօրինման իրավագործությունը ենթադրում է սեփականատիրոջ կողմից օրենքով նախատեսված շրջանակներում ու կարգով գույքի նկատմամբ գործողություններ կատարելու կամ վերջինից ձեռնպահ մնալու միջոցով իր գույքի իրավական եւ փաստացի ճակատագիրը որոշելու իրավունք: Դա ոչ այլ ինչ է, քան հայեցողություն կամ, այլ կերպ՝ գույքի ճակատագրի հանդեպ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի առաջին մասում նախանշված շրջանակներում եւ օրենքով սահմանված պայմաններում ու կարգով **ինքնավար կամք դրսևորելու իրավունք**: Սակայն այդ կամքի ինքնավարությունը չի կարող անսահման լինել եւ չի կարող հակասել օրենքին, խախտել այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել նաեւ, որ օրենսդիրը նկատի ունենալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա այն իրավակարգավորումը, ըստ որի՝ ընդհանուր գույքի տնօրինման գործարքը կարող է կնքել համասեփականատերերից յուրաքանչյուրը, 2-րդ մասում շեշտադրում է, որ հա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

մատեղ սեփականության ներքո գտնվող գույքը տնօրինվում է համասեփականատերերի համաձայնությամբ՝ **անկախ նրանից, թե գործարքը համասեփականատերերից ով է կնքում**: Նման շեշտադրումն ինքնանպատակ չէ եւ վկայում է ինչպես խնդրո առարկա հողվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերի համակարգային փոխկապակցվածության, այնպես էլ դրանց իրավակարգավորման առարկաների տարբերության մասին: Դրանով միաժամանակ կարելու է եւ համատեղ սեփականության իրավունքի բովանդակային բաղադրատարրի՝ տնօրինման իրավակարգավորման առանձնահատկությունը, համատեղ սեփականություն հանդիսացող գույքի ճակատագիրը որոշելու իրավունքի իրացման կարգը եւ իրավական հնարավոր հետեւանքները:

Օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իրավակարգավորման խնդիրն է սահմանել **ընդհանուր գույքի տնօրինման կարգը**, մինչդեռ նույն հոդվածի 3-րդ մասում նկատի ունենալով, որ գույքի նկատմամբ տնօրինման իրավագործության իրացման հիմնական միջոցը, ձեւը գործարքների կնքումն է, օրենսդիրը սահմանել է տնօրինման իրավագործության իրացման մեխանիզմը՝ ամրագրելով համասեփականատերերից յուրաքանչյուրի՝ մյուսների անունից գործարք կնքելու իրավունքը: Ընդ որում, 3-րդ մասում ամրագրված նորմը, ի տարբերություն 2-րդ մասում ամրագրված իմպերատիվ նորմի, դիսպոզիտիվ է եւ նախատեսում է նաեւ գործարք կնքելու իրավունքի իրացման հարցում համասեփականատերերի այլ համաձայնության հնարավորություն: Հոդվածի 3-րդ մասում «եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց (համասեփականատերերի) համաձայնությամբ» ձեւակերպումը վերաբերում է 2-րդ մասով նախատեսված իմպերատիվ պահանջի բավարարման պայմաններում **գործարք կնքելու իրավունքի իրացման** շուրջ համասեփականատերերի համաձայնությանը:

Օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասը լուծում է հետեւյալ խնդիրները: **Նախ՝ սույն հոդվածի 2-րդ մասի իրացման կարգ է սահմանում՝** համատեղ սեփականության յուրաքանչյուր մասնակցի իրավունք վերապահելով ընդհանուր գույքի **տնօրինման գործարք կնքել, սակայն այդ իրավունքի իրացումը** ենթադասելով համատեղ սեփականատերերի կամքին: Երկրորդ՝ համատեղ սեփականատերերից միայն մեկի կողմից սեփականության տնօրինման գործարք կնքելու դեպքում մնացած մասնակիցների եւ բարեխիղճ ձեռքբերողի իրավունքների պաշտպանության կոնկրետ երաշխիք է նախատեսում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի դրույթների համակարգային վերլուծությունից բխում է՝

ա/ որ համատեղ սեփականություն հանդիսացող ընդհանուր գույքի տնօրինման իրավունքը հավասարապես պատկանում է բոլոր համասեփ-

փականատերերին, եւ նրանցից որեւէ մեկն առանց մյուս մասնակիցների համաձայնության իրավասու չէ այն տնօրինել,

բ/ նրանցից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքելու գույքի տնօրինման գործարք՝ պայմանով, որ դրա համար ունենա անհրաժեշտ լիազորություն:

7. Վիճարկվող նորմի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը բացահայտելու տեսանկյունից կարելու է նշանակություն ունի նաեւ այդ նորմում «անհրաժեշտ լիազորություններ» ձեւակերպման բովանդակության հստակեցումը: Մասնավորապես, այս առնչությամբ կարելու է հետեւյալ հարցադրումը. արդյո՞ք օրենսդիրը «անհրաժեշտ լիազորություններ» ձեւակերպման ներքո նկատի ունի մի համասեփականատիրոջ՝ մյուս համասեփականատերերի անունից գործարք կնքելու իրավունքի առկայությունը, թե՞ ընդհանուր գույքը տնօրինելու բոլոր համասեփականատերերի համաձայնության առկայությունը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ անհրաժեշտ լիազորության բովանդակության առաջին հարցադրմամբ ընկալումն անխուսափելիորեն կհանգեցնի խնդրո առարկա հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված իմպերատիվ նորմի պահանջների անտեսմանը: Մինչդեռ անհրաժեշտ լիազորության առկայության պահանջն ինքնանպատակ չէ, այն պետք է երաշխիք հանդիսանա համասեփականատերերի հայեցողության իրացման համար:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի բազմաթիվ հոդվածների (մասնավորապես՝ 14-20) իրավական տրամաբանությունից բխում է, որ լիազորությունն իրավահարաբերության սուբյեկտին տրվող իրավունք ու պարտականություն է՝ օրենսդրությամբ նախատեսված իրավաչափ գործողություն կատարելու համար: Սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության առումով լիազորվողը նման լիազորությամբ **կարող է օժտվել օրենքի ուժով կամ իրավահարաբերությունների սուբյեկտների ինքնավար կամքի դրսևորմամբ:** Քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում այն ենթադրում է նաեւ՝ լիազորել անձին լիազորողի (լիազորողների) անունից կատարել գործողություններ, որոնք վերջինիս (վերջիններիս) սուբյեկտիվ իրավունքների իրացման արդյունքում կարող են որոշակի իրավական հետեւանքներ առաջացնել:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ համատեղ սեփականության փաստն ինքնին չի կարող ենթադրել համասեփականատերերից յուրաքանչյուրի մոտ համատեղ գույքը հայեցողաբար տնօրինելու լիազորության առկայություն: Նման կանխավարկածը բոլոր այն դեպքերում, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին օրենքով

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նախատեսված կարգին համապատասխան որոշված է համասեփակա-
նատերերի կոնկրետ շրջանակը, կամ նրանք որպես այդպիսին ճանաչվել
են օրենքի ուժով, իրավակիրառական պրակտիկայում պետք է բացառել,
նկատի ունենալով.

ա/ նման կանխավարկածն առաջին հերթին հակասում է սեփականու-
թյան իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը: ՀՀ Սահ-
մանադրության 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուրի իրավունքն է
իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտա-
կելու իր սեփականությունը: Այդ **հայեցողությունն** ունի սուբյեկտիվ բնույթ,
պետք է դրսեւորվի տվյալ անձի կամաարտահայտմամբ: Միաժամանակ,
օրենքով են նախատեսվում սեփականության օտարման, սեփականու-
թյունից զրկելու եւ սեփականության իրավունքից օգտվելու բացառիկ այն
դեպքերը, որոնք բխում են Սահմանադրության վերոհիշյալ հոդվածի 2-րդ,
3-րդ եւ 4-րդ մասերից: Սեփականության իրավունքի իրացման այլ պայ-
ման նախատեսելը, քան նախատեսված է Սահմանադրության 31-րդ հոդ-
վածում, անխուսափելիորեն կհանգեցնի այդ իրավունքի արգելափակ-
ման: Մյուս կողմից՝ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի համա-
ձայն՝ պետության պոզիտիվ պարտականությունն է երաշխավորել, ապա-
հովել ու պաշտպանել սեփականության իրավունքը՝ դրա համար ստեղծե-
լով իրավական անհրաժեշտ նախադրյալներ,

բ/ վերոնշյալ սահմանադրաիրավական պահանջներից ելնելով է, որ
օրենսդիրը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի թե՛ 1-ին, թե՛
2-րդ եւ թե՛ 3-րդ մասերում սեփականության իրավունքի իրավակարգավոր-
ման հիմքում **դրել է համատեղ սեփականության մասնակիցների կամա-
արտահայտությունը՝ նրանց համաձայնության առկայությունը՝** նկատի
ունենալով սեփականություն հանդիսացող գույքը երկու կամ ավելի ան-
ձանց ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանելու իրավաբա-
նական փաստը,

գ/ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 189-րդ հոդվածի համաձայն՝ հա-
մատեղ սեփականությունն ընդհանուր սեփականության ձեւերից մեկն է եւ
«համատեղ սեփականության մասնակիցների համաձայնությամբ, իսկ
դրա բացակայության դեպքում՝ դատարանի վճռով, ընդհանուր գույքի
նկատմամբ կարող է սահմանվել այդ անձանց բաժնային սեփականու-
թյուն» /մաս 5-րդ/: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ գլխի, մասնավո-
րապես՝ 189 եւ 199-րդ հոդվածների, ինչպես նաեւ «Գույքի նկատմամբ
իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ (5-րդ
մաս), 27-րդ (4-րդ մասի 1-ին կետ), 35, 42, 43 եւ 46-րդ հոդվածների, «Նո-
տարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 41 եւ 64-րդ հոդվածների համադրված վեր-
լուծությունից բխում է, որ՝

- գույքի նկատմամբ ընդհանուր սեփականության իրավունքի պետական գրանցման գործընթացում սեփականության մասնակիցներից որեւէ մեկի հանդես գալն իրավաբանորեն անիրագործելի է մյուս մասնակիցների համաձայնության բացակայության դեպքում, եւ որ բոլոր դեպքերում գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման վկայականում նշվում են գրանցված իրավունքի բոլոր սուբյեկտների անունները (անվանումները)՝ որպես պետության կողմից այդ սուբյեկտների սեփականության իրավունքի ճանաչման, հետեւաբար՝ նաեւ այն պաշտպանելու պոզիտիվ պարտականության ստանձնման իրավական փաստ,
- գույքի նկատմամբ համատեղ սեփականության մասնակիցներից որեւէ մեկի իրավունքի դադարումը կարող է տեղի ունենալ **բացառապես նրա համաձայնությամբ** կամ, նրա մահվան դեպքում՝ օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի՝ միմյանց հետ համակարգային ամբողջություն կազմող նորմերի համադրված վերլուծության արդյունքում սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը ենթադրում է, որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ (եթե նրանց համաձայնությամբ այլ բան նախատեսված չէ) բոլոր **համասեփականատերերի կողմից իրենց հայեցողության իրացման արդյունքում տրված պոզիտիվ (կոնկրետ, առարկայական) համաձայնության առկայության պայմաններում**, երբ.

1) համասեփականատերերի իրավունքները պետական գրանցում են ստացել եւ սեփականության իրավունքը հավաստող իրավական փաստաթղթում (գրանցման վկայականում) հստակ նշված է, որ գույքը պատկանում է կոնկրետ սեփականատերերի՝ համատեղ սեփականության իրավունքով,

2) «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով ու դեպքերում գույքի նկատմամբ իրավունքները եւ սահմանափակումները ծագում են օրենքի հիման վրա եւ ունեն իրավաբանական ուժ՝ անկախ պետական գրանցումից:

Եթե առկա չէ վերոհիշյալ դեպքերից որեւէ մեկը, ապա **համատեղ սեփականատերերի խնդիրն է** նախապես հստակեցնել միմյանց միջեւ հարաբերությունները՝ ընդհանուր գույքի օտարման վերաբերյալ, նկատի ունենալով, որ սուբյեկտիվ իրավունքի իրացումն առաջին հերթին հիմնված է համապատասխան անձանց գործողությունների վրա: **Վերջինս ենթադրում է ինչպես համասեփականատերերի կողմից սեփականության իրա-**

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վունքի հստակ պետական գրանցումը, անհրաժեշտության դեպքում օրենքով սահմանված կարգով յուրաքանչյուրի բաժնեմասի որոշակիացումը, այնպես էլ վեճի առարկա դրույթից ելնելով՝ համաձայնությամբ այլ բան նախատեսելը: Նկատի պետք է ունենալ նաև այն հանգամանքը, որ համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 189-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ ոչ միայն գույքի նկատմամբ կարող է սահմանվել համատեղ սեփականության մասնակիցների բաժնային սեփականություն, այլև օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Ընդհանուր սեփականության իրավունքում բաժինը երրորդ անձի վաճառելիս բաժնային սեփականության մնացած մասնակիցները, վաճառքի գնով եւ այլ հավասար պայմաններով, վաճառվող բաժինը գնելու նախապատվության իրավունք ունեն, բացառությամբ հրապարակային սակարկություններով վաճառքի դեպքի»:

Համասեփականատերերի միջև հարաբերությունների հստակեցման արդյունքում է դրսևորվելու նրանց հայեցողական կամաարտահայտումն ընդհանուր սեփականության տնօրինման հարցում: Նման հայեցողության բացակայության պայմաններում է, որ պրակտիկայում այն սուբյեկտը, որի անվամբ ձեւակերպված է եղել այդ սեփականությունը, կնքել է այն տնօրինելու գործարք՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված կարգով: Նման վիճակի առկայությունից ելնելով է, թերեւս, օրենսդիրը «Հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասում մասնավորապես նախատեսել, որ «եթե ... օտարվող սեփականության սեփականատերն իրեն հայտնի օտարվող սեփականության նկատմամբ պետական գրանցում չունեցող գույքային իրավունքներ ունեցողների մասին չի հայտնում ձեռքբերողին, ապա առանց այդ գույքային իրավունքներ ունեցողների մասնակցության սեփականության օտարման հետեւանքով նրանց պատճառված վնասների համար պատասխանատվություն կրում է օտարվող սեփականության սեփականատերը»:

Հաշվի առնելով համատեղ սեփականության իրավունքի ծագման առանձնահատկություններն ու բնույթը, նկատի ունենալով, որ ընդհանուր սեփականությանը վերաբերող իրավանորմերը պետք է կարգավորեն ինչպես համասեփականատերերի՝ «բոլոր մասնակիցների» միմյանց միջև առաջացած հարաբերությունները, այնպես էլ համասեփականատերերի եւ երրորդ անձանց միջև առաջացող հարաբերությունները, օրենսդրի խնդիրն է համասեփականատերերի ինքնավար կամքի դրսևորման այնպիսի իրավակարգավորում նախատեսել, որպեսզի չխաթարվեն իրավահարաբերությունների որեւէ սուբյեկտի իրավունքներն ու օրինական շահերը: Դա անհրաժեշտ է նաև այն նպատակով, որպեսզի գույքը ծանրաբեռնված չլինի գործարքի կնքման պահին չբացահայտված այնպիսի պարտա-

վորություններով, որոնք կխոչընդոտեն բարեխիղճ ձեռքբերողի սեփականության իրավունքի անարգել իրացմանը: Այս նպատակով եթե ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածում տնօրինման իրավունքը պայմանավորվում է հայեցողության դրսեւորմամբ, ապա օրենսգրքի 192-րդ եւ 198-րդ հոդվածներում իրավակարգավորման առանցքը սեփականատերերի համաձայնությունն ու երրորդ կողմի շահերի հաշվառումն է:

Այսուհանդերձ, սեփականության իրավունքի պաշտպանության սահմանադրաիրավական չափորոշիչները չեն կարող տարբեր լինել՝ կախված այն հանգամանքից, թե գույքը մեկ անձի կամ ընդհանուր (բաժնային կամ համատեղ) սեփականություն է: Սակայն չեն կարող անտեսվել նաեւ սեփականության իրավունքի իրացման՝ օրենքով նախատեսված ձեւերի բազմազանությամբ պայմանավորված իրավակարգավորման առանձնահատկությունները: Այս հանգամանքը նկատի ունենալով, «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքով (մասնավորապես՝ հոդվածներ 5 եւ 43) նախատեսվում է ինչպես պետական գրանցման բովանդակությունը, այնպես էլ համատեղ սեփականությունը որպես այդպիսին գրանցելու համապատասխան ընթացակարգ: Իսկ ահա ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասում **իրավունքի ուժը ենթադասվում է համասեփականատերերի համաձայնությանը:**

Վեճի առարկա իրավանորմի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման առումով էական է նաեւ **բարեխիղճ ձեռքբերողի իրավունքների ու շահերի պաշտպանության համար իրավական համարժեք երաշխիքների ապահովումը:** Օրենսդիրը զարգացրել է այն հայեցակարգային մոտեցումը, համաձայն որի՝ համասեռ իրավահարաբերություններից բխող իրավունքների ու շահերի բախման դեպքում անձանց այդ իրավունքների դատական պաշտպանությունն առավել երաշխավորելի է ու արդյունավետ՝ այդ իրավունքների գործադրման՝ օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցները լիարժեք իրացնելու, ինչպես նաեւ չլիազորված անձից բարեխիղճ ձեռքբերումը բացառելու պայմաններում: Նման մոտեցումն է հենց ընկած ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի իրավակարգավորման հիմքում:

8. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս սահմանադրական դատարանը գնահատում է ինչպես այդ ակտը, այնպես էլ ձեւավորված իրավակիրառական պրակտիկան:

Քննության առարկա հիմնախնդրի վերաբերյալ իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ տարբեր մոտեցումներ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

են դրսևորվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառման հարցում: Անշարժ գույքի պետական գրանցման եւ նոտարական վավերացման գործող համակարգերում գույքի նկատմամբ իրավունքների ու սահմանափակումների, դրանց ծագման, փոփոխման, փոխանցման եւ դադարման վերաբերյալ պետական գրանցում եւ գործարքի նոտարական վավերացում իրականացնելիս **պարտադիր է համարվում բոլոր համասեփականատերերի պոզիտիվ համաձայնությունը:**

Դատական պրակտիկայում այլ մոտեցում է դրսևորվում, նկատի ունենալով համասեփականատերերից մեկին օրենքի ուժով տրված լիազորությունը՝ միայնակ գույքի օտարման գործարք կնքելու առնչությամբ: Ընդ որում, այստեղ նույնպես տեղ են գտել միմյանցից տարբերվող իրավական դիրքորոշումներ: Մասնավորապես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումներում մի դեպքում շեշտվում է, որ «...համասեփականատերերից որեւէ մեկի անհամաձայնության բացակայությունը վկայում է վերջինիս համաձայնության եւ գործարքը կնքող համասեփականատիրոջ մոտ գործարք կնքելու իրավունքի առկայության մասին», կամ այլ կերպ՝ ընդհանուր գույքը տնօրինելիս գործում է «...համասեփականատերերի համաձայնության եւ դրա տնօրինման գործարք կնքող անձի մոտ գործարքը կնքելու իրավունքի առկայության կանխավարկածը» (օր.՝ թիվ ԵԱԲԳ/1023/02/10 քաղաքացիական գործով 27.12.2011թ. որոշումը): Մեկ այլ դեպքում տրվում է հետեւյալ դիրքորոշումը, որ համատեղ սեփականություն հանդիսացող ընդհանուր գույքը տնօրինելու ժամանակ առկա է «...մյուս համասեփականատերերի համաձայնության եւ դրա տնօրինման իրավունքի առկայության կանխավարկածը» (թիվ ԵԱԲԳ/0275/02/08 քաղաքացիական գործով 18.09.2009թ. որոշումը): Ակնհայտ է, որ այս ձեւակերպումների սահմանադրաիրավական բովանդակությունները տարբեր են: Եթե առաջին դեպքում շեշտվում է «**գործարքը կնքելու իրավունքի առկայության կանխավարկածը**», ապա երկրորդ դեպքում եզրահանգումը վերաբերում է համատեղ սեփականատերերից մեկի մոտ «... **տնօրինման իրավունքի առկայության**» կանխավարկածին:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ առաջին դեպքում եզրահանգումը՝ սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակության առումով, խնդրահարույց չէ, քանի որ **գործարք կնքելու լիազորությամբ օժտելը** նախատեսվում է ոչ թե, այսպես կոչված, «լռության փաստով», այլ իրավունքի ուժով՝ օրենքով նախատեսված կարգով անձին համապատասխան լիազորություն տրամադրելու միջոցով: Այս ենթատեքստում «համաձայնություն» արտահայտությունն ունի կանխարգելիչ բնույթ (եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ) եւ համաձայնությամբ «այլ բանի» բացակայությունը նշանակում է իրավունքի

իրացման արգելանքի բացակայություն կամ համաձայնություն յուրաքանչյուրի կողմից գույքի օտարման գործարք կնքելու՝ օրենքով նախատեսված իրավասության հարցում:

Սակայն սեփականության տնօրինման իրավունքի հիմքում թե՛ Սահմանադրությամբ եւ թե՛ օրենքով, ինչպես նշվեց, դրված է սեփականատիրոջ **հայեցողությունը**, ինքնավար կամքի դրսեւորումը: Ուստի երկրորդ դեպքում բերված ձեւակերպումը թե՛ սահմանադրաիրավական բովանդակության եւ թե՛ դրա արտահայտման առումով խնդրահարույց է:

Սեփականության իրավունքի իրացման, մասնավորապես, գույքի տնօրինման իրավունքի առումով «անհամաձայնության բացակայությունը համաձայնություն է» արտահայտությունը տրամաբանորեն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի իրավական բովանդակությունից բխող «անձի հայեցողության» կամ այլ կերպ՝ «իրավահարաբերությունների սուբյեկտների ինքնավար կամքի դրսեւորման» սկզբունքին, քանի որ այս դեպքում իրավական ելակետը ոչ թե համաձայնությամբ այլ բան նախատեսված չլինելու պայմաններում գործարք կնքելն է, **այլ սեփականության իրավունքի իրացման հարցում անձի հայեցողության կոնկրետ առկայությունն է:**

Միջազգային իրավական պրակտիկան վկայում է, որ սեփականության իրավունքը, անկախ այն բանից, թե իրացվում է առանձին կամ համատեղությամբ, երաշխավորման, ապահովման ու պաշտպանության սահմանադրաիրավական այնպիսի նախադրյալներ պետք է ունենա, որպեսզի, մի կողմից՝ անձը կարողանա բացառապես իր հայեցողությամբ տիրապետել, օգտագործել ու տնօրինել իր սեփականությունը, մյուս կողմից՝ սեփականության իրավունքի իրացումը չպետք է խախտի այլ անձանց, հանրության ու պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Համասեփականատերերից յուրաքանչյուրի համաձայնությունը սեփականության իր իրավունքի իրացման, առավել եւս՝ սեփականության տնօրինման առումով, սահմանադրական պահանջ է, որը հստակ ամրագրված է նաեւ այլ պետությունների օրենսդրական ակտերում: Օրինակ՝ Գերմանիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 747-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է, որ «...համասեփականատերերը կարող են տնօրինել ամբողջությամբ համատեղ սեփականությունը միայն համատեղ կարգով»: Այս ձեւակերպումն էապես չի տարբերվում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ մասի միարժեք պահանջից՝ բացառապես բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ համասեփականության ներքո գտնվող գույքի տնօրինման առումով:

Հետետությունն այն է, որ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք պետք է ունենա կնքելու ընդհանուր գույքը տնօ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րինելու գործարքներ՝ նկատի ունենալով, որ գործում է համասեփականատերերի համաձայնությամբ դրա տնօրինման իրավունքի, ինչպես նաև գործարք կնքող անձի մոտ գործարքը կնքելու իրավունքի ու **անհրաժեշտ լիազորության** առկայության՝ օրենքով նախատեսված նախապայմանը:

Վերոհիշյալ երկու մոտեցումների համադրման արդյունքում ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասում սահմանադրականության առումով որևէ անորոշություն կամ խնդիր առկա չէ: Ինչ վերաբերում է դատական պրակտիկայում դրան տրված մեկնաբանությանը, ապա ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումների զարգացման արդյունքում թիվ ԵԱԲԴ/1023/02/10 քաղաքացիական գործով 27.12.2011թ. որոշման մեջ տրված մեկնաբանությունը, այնքանով, որքանով շեշտադրվում է համասեփականատերերից գործարք կնքող անձի մոտ **գործարքը կնքելու իրավունքի** առկայության կանխավարկածը, անմիջական հակասության մեջ չի մտնում օրենքի նորմի սահմանադրաիրավական բովանդակության հետ: Սակայն դա միաժամանակ չի նշանակում գույքը տնօրինելու գործարք կնքող մասնակցի մոտ համատեղ սեփականություն հանդիսացող գույքի **օտարման անհրաժեշտ լիազորության առկայություն** այն դեպքերում՝

ա/ երբ համասեփականատերերի իրավունքները պետական գրանցում են ստացել եւ սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականում հստակ նշված է, որ գույքը պատկանում է կոնկրետ սեփականատերերի՝ համասեփականության իրավունքով,

բ/ երբ «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով ու դեպքերում գույքի նկատմամբ իրավունքները եւ սահմանափակումները ծագում են օրենքի հիման վրա եւ ունեն իրավաբանական ուժ՝ անկախ պետական գրանցումից:

Նշված դեպքերում գույքի օտարումը կարող է տեղի ունենալ միայն համասեփականատերերից յուրաքանչյուրի **պոզիտիվ կամաարտահայտման պարագայում**՝ համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջի: Մրանք այն դեպքերն են, երբ գույքի նկատմամբ իրավունքների ու սահմանափակումների, դրանց ծագման, փոփոխման, փոխանցման եւ դադարման վերաբերյալ պետական գրանցում կամ նոտարական վավերացում իրականացնելիս արդեն իսկ հստակ է համասեփականատերերի սեփականության իրավունքի առկայության հանգամանքն ու անհրաժեշտ է նրանց հայեցողության կոնկրետ դրսեւորումը, ինչը կփաստի նաև գործարք կնքողի մոտ անհրաժեշտ լիազորության առկայությունը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ դեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը՝ այդ մասի առաջին նախադասության դրույթների սահմանադրաիրավական այն բովանդակությամբ, համաձայն որի՝ համատեղ սեփականության մասնակիցներից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի կնքել ընդհանուր գույքը տնօրինելու գործարքներ, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց համաձայնությամբ՝ նկատի ունենալով, որ ներքոհիշյալ դեպքերում առանձին մասնակցի կողմից գույքի տնօրինման գործարք կնքելիս անհրաժեշտ է բոլոր համասեփականատերերի պոզիտիվ համաձայնությունը, ինչը կփաստի գործարք կնքող մասնակցի մոտ անհրաժեշտ լիազորության առկայությունը: Այդ դեպքերն են.

ա/ երբ համասեփականատերերի իրավունքները պետական գրանցում են ստացել եւ սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականում հստակ նշված է, որ գույքը պատկանում է կոնկրետ սեփականատերերի՝ համասեփականության իրավունքով,

բ/ երբ «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով ու դեպքերում գույքի նկատմամբ իրավունքները եւ սահմանափակումները ծագում են օրենքի հիման վրա եւ ունեն իրավաբանական ուժ՝ անկախ պետական գրանցումից:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**24 փետրվարի 2012 թվականի
ՍԳ-Ո-1009**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(64)2012

**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

**ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

Մարտի 7-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում Լեհաստանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան պարոն Ջոնսլավ Ռաչինսկուն: Դեսպանի խնդրանքով ՄԳ նախագահը նրան ծանոթացրեց ոչ միայն դատարանի վերջին որոշումներին եւ մի շարք հիմնահարցերի միջազգային քննարկումների արդյունքներին, այլեւ մեր երկրում ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ներկա առանձնահատկություններին:

Դեսպանին տրամադրվեց նաեւ դատարանի աշխատակազմի պատրաստած ամփոփ տեղեկանքը վերջին հարցի առնչությամբ, համաձայն որի՝ ընտրական գործընթացների իրավակարգավորման վերջին տարիների փոփոխությունները Հայաստանում կարելուք անդրադարձ ունեցան նաեւ ընտ-

րական իրավունքի դատական պաշտպանության ոլորտում: Դա առաջին հերթին վերաբերում է 2005թ. սահմանադրական բարեփոխումներին, երբ վերանայվեց Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, համաձայն որի՝ սահմանադրական դատարանը լուծում էր Հանրապետության Նախագահի եւ պատգամավորների **ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերը:**

Գործող Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետում ամրագրվեց նոր դրույթ, համաձայն որի՝ սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով լուծում է Հանրապետության Նախագահի եւ պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով **ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը:**

Ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության հարցում կարելուք դերակատարություն վերապահվեց 2008 թվականից Հայաստանի Հանրապետությունում գործող վարչական դատարանին: Ընդ որում, 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին ընդունված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով սահմանվեց, որ թեկնածուների ու կուսակցությունների ընտրական ցուցակները, ցուցակներում ընդգրկված թեկնածուներին գրանցելու, չգրանցելու, գրանցումն ուժը կորցրած կամ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ վարչական ակտերի իրավաչափությունը վի-

ճարկելու մասին գործերն ըստ էության քննում եւ լուծում է վարչական դատարանը կոլեգիալ՝ **5 դատավորի կազմով**: Նույն կարգով են քննվում նաեւ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նորմատիվ բնույթ ունեցող որոշումների իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերը:

Ուշադրության է արժանի եւ այն, որ համաձայն ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ հոդվածի՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով **վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն եւ ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից**:

Նկատի ունենալով ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության դատավարական առանձնահատկություններն ու ընդդատության հանգամանքը, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի մի շարք հոդվածներ նախատեսում են, որ առանձին ընտրական վեճեր քննվում եւ լուծվում են **ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով**: Մասնավորապես, համաձայն ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի՝ «Ընտրողների ցուցակներում անճշտությունների վերացման եւ ցուցակում լրացում կատարելու վերաբերյալ վեճերը **լուծվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում**»: Ընտրողների ցուցակ-

ների ճշգրտման վերաբերյալ գործերը վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում են պատասխանողի գտնվելու վայրի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանները (ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ):

Ընտրական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածը սահմանում է. «Պատգամավորի թեկնածուի գրանցումը մերժելու կամ անվավեր ճանաչելու մասին ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշումը կարող է վիճարկվել Հայաստանի Հանրապետության **վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում**»: Իսկ համաձայն 112-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «Կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակի կամ դրանում ընդգրկված թեկնածուի գրանցումը մերժելու, գրանցումն անվավեր ճանաչելու մասին կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումը կարող է վիճարկվել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում»:

Ընդ որում, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակի գրանցումը դատարանի վճռի հիման վրա ուժը կորցրած է ճանաչվում, եթե խախտ-

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

վել են սույն օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 8-րդ մասի կամ սույն օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի դրույթները»: Իսկ օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 8-րդ մասը, մասնավորապես, սահմանում է, որ «Նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի այնպիսի խախտման դեպքում, որը կարող է էական ազդեցություն ունենալ ընտրությունների արդյունքների վրա, եթե այն կատարել է թեկնածուն, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունը, կուսակցությունների դաշինքը, ապա թեկնածուին, կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի ընտրական ցուցակը գրանցած հանձնաժողովը դիմում է դատարան՝ թեկնածուի, կուսակցության, կուսակցության դաշինքի ընտրական ցուցակի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու համար»:

Օրենսգրքի 46-րդ հոդվածն իր հերթին սահմանում է. «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գործողությունները (անգործությունը) (բացառությամբ համապետական ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ որոշումների) կարող են բողոքարկվել վարչական դատարան»: Ի դեպ, նույն հոդվածի համաձայն՝ թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) ընտրական ցուցակի, ընտրական ցուցակում ընդգրկված թեկնածուի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին **դիմում կարող է ներկայացվել մինչև քվեարկության օրը:**

Ակնհայտ է, որ այստեղ հստակեցված է ոչ միայն դատական իրավագործության շրջանակը, այլև շեշտված է, թե դատավարական ինչ ընթացակարգով ու ժամկետներում այդ հարցերը կարող են քննվել եւ լուծում ստանալ:

Ասվածից հետևում է, որ ընտրական իրավունքի արդյունավետ պաշտպանության համար անհրաժեշտ է.

ա/ հստակ պատկերացնել դատական յուրաքանչյուր ատյանի իրավագործության շրջանակները,

բ/ նկատի ունենալ, որ յուրաքանչյուր մարմին իրավասու է կատարել միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված է Սահմանադրությամբ կամ օրենքով,

գ/ **օրենքով սահմանված ժամկետներում եւ կարգով** քայլեր ձեռնարկել իրավունքի պաշտպանության հարցում՝ այն դատարանում, որը դրա իրավագործությունն ունի,

դ/ հաշվի առնել, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը ոչ թե այլ դատարանների համար վերադաս դատարան է, այլ իրականացնում է Սահմանադրությամբ միայն իրեն վերապահված կոնկրետ իրավասություն:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ քննության առարկա դարձնել բոլոր այն հարցերը, որոնք պետք է նախապես քննության առնվեն եւ իրավական լուծում ստանան ՀՀ վարչական դատարանում, որի որոշումներն այդ

հարցերում, ինչպես նշվեց, **վերջնական են եւ վերանայման ենթակա չեն:**

Կարելի է նաեւ նկատի ունենալ, որ համաձայն ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի 8-րդ մասի՝ «Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը քվեարկության օրվանից հետո՝ 5-րդ օրը, հիմք ընդունելով ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքների արձանագրությունը, դատարանի վճիռները, հանձնաժողովում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքով ընդունված որոշումները, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընդունած որոշումը, ամփոփում է ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքները եւ ընդունում որոշում ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ»:

Օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 6-րդ մասն իր հերթին սահմանում է, որ «Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը քվեարկության օրվանից հետո՝ 7-րդ օրը, հիմք ընդունելով քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունը, դատարանի վճիռները, հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքով ընդունած որոշումները, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների

վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները, քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունած որոշումները, ամփոփում է ընտրության արդյունքները եւ ընդունում որոշում ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ»:

Հաշվի առնելով օրենսդրական այս դրույթները՝ ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1.-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածի պահանջները, **Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճերով սահմանադրական դատարանի խնդիրն է** պարզել՝ արդյո՞ք տվյալ որոշման ընդունման ժամանակ իրավական անհրաժեշտ հստակությամբ առկա են եղել ու հաշվի են առնվել.

ա/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով կազմված արձանագրությունը,

բ/ վարչական դատարանի իրավասության հարցերին առնչվող վճիռները,

գ/ հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքում ընդունված որոշումները,

դ/ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների որոշումները,

ե/ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունված որոշումները:

Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշման հետ կապված վեճերով սահմանադրական դատարանը պետք է պարզի՝ արդյո՞ք տվյալ որոշման ընդունման ժամանակ պատշաճ ձեռով առկա են եղել ու հաշվի են առնվել.

ա/ ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքների արձանագրությունը,

բ/ դատարանի վճիռները,

գ/ հանձնաժողովում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքում ընդունված որոշումները,

դ/ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ ընդունված որոշումը:

Նշված երկու խումբ փաստաթղթերի՝ օրենքի պահանջներին համապատասխան կազմված լինելու, վերջնական որոշում կայացնելիս դրանք պատշաճ ձեռով հաշվի առնելու հանգամանքներն ուսումնասիրելը եւ գնահատելը սահմանադրական դատարանի խնդիրն է:

Սահմանադրական դատարանի խնդիրն է նաեւ գնահատել, թե այս ամենը հաշվի առնելու արդյունքում որքանո՞վ է իրավաչափ ընտրության արդյունքների վերաբերյալ համապատասխան ընտրական հանձնաժողովի կայացրած որոշումը:

Ընտրությունների արդյունքների նկատմամբ **վստահությունը** մեծապես պայմանավորված է նրանով, թե ընտրական հանձնաժողովներն ինչպես են կատարում ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 45-47-րդ հոդվածների պահանջները եւ որքանով են հիմնավոր ու օբյեկտիվ հանձնաժողովներում ստացված դիմումների (բողոքների) քննարկման արդյունքում ընդունված որոշումները, ինչպես նաեւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ որոշումները: Դրանց առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձնեն բոլոր աստիճանի ընտրական հանձնաժողովները, իսկ վերջիններիս գործողություններն ու անգործությունը, ինչպես նշվեց, օրենքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում կարող է բողոքարկվել վարչական դատարան:

Վարչական դատարանում ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերի վարույթի կարգն ու առանձնահատկությունները հստակ սահմանված են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ գլխի 143-150-րդ հոդվածներով:

Սահմանադրական դատարանում ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերի քննության ելլուծման առանձնահատկությունները սահմանված են «Սահմանադր

րական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 74-րդ հոդվածով:

Ձրույցի ընթացքում շեշտվեց, որ անհրաժեշտ է, որպեսզի ընտրական գործընթացի բոլոր մասնակիցները նախապես նկատի ունենան ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ներկա կարգի էապես տարբերությունը մինչև Հայաստանի Հանրապետությունում վարչական արդարադատության արմատավորումը գոյություն ունեցող կարգից:

Դեսպանը շնորհակալություն հայտնեց հանգամանալի գրույցի եւ երկու երկրների դատական սահմանադրական վերահսկողության մարմինների ակտիվ համագործակցության համար:

**ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ԳԻՏՈՐԳՆԵՐԸ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

Մարտի 29-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց ՀՀ-ում խորհրդարանական առաջիկա ընտ-

րությունների՝ ԵԱՀԿ դիտորդական առաքելության ղեկավար Ռադմիլա Շեկերինսկային՝ իրավական վերլուծաբաններ Մառլա Մորրիի եւ Զսենյա Դաշուտինայի ուղեկցությամբ:

Պարոն Հարությունյանը կարեւորեց առաջիկա ընտրությունների հետ կապված դիտորդական խմբի առաքելությունը, նրանց խնդրանքով հանգամանորեն տեղեկացրեց քաղաքացիների ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ներկա առանձնահատկություններին եւ դրա համատեքստում՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ունեցած դերին: Դիտորդական խմբին տրամադրվեց նաեւ ՀՀ սահմանադրական դատարանի աշխատակազմի պատրաստած վերլուծությունը՝ ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության ներկա առանձնահատկությունների վերաբերյալ (*վերջինս տեղակայված է նաեւ ՀՀ սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքում՝ www.concourt.am/armenian/constitutions/arevmtahayeren.pdf*):

Դիտորդական խմբի բարձրացած տարբեր հարցերի շուրջ ծավալվեց շահագրգիռ քննարկում:

**V ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԽՈՐՀՐԳԱԺՈՂՈՎԸ
ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ**

Ապրիլի 13-14-ը Երեւանում անցկացվեց սահմանադրական եւ համարժեք դատարանների գլխավոր քարտուղարների V միջազգային խորհրդաժողովը:

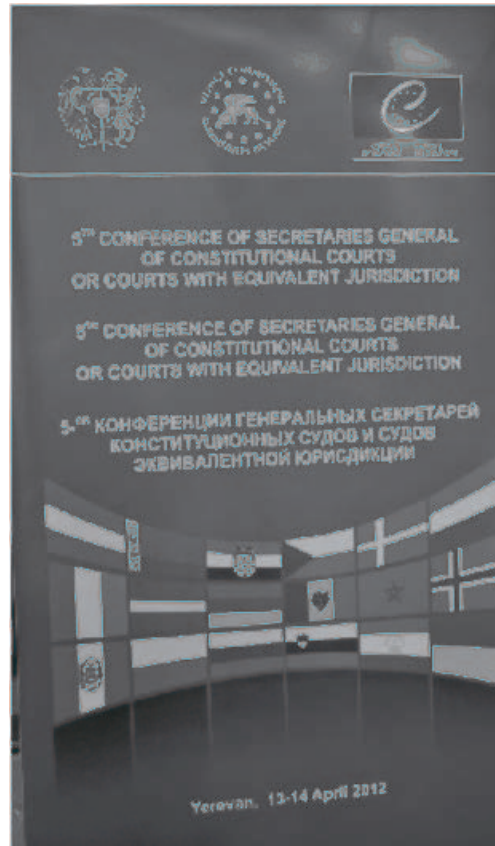
Այն կազմակերպել էին Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով Եվրոպական հանձնաժողովը (Վեներտիկի հանձնաժողով) եւ ՀՀ սահմանադրական դատարանը:

Խորհրդաժողովների այս շարքը, որ նախանձախնդիր վերաբերմունքով պարբերաբար կազմակերպում է Վեներտիկի հանձնաժողովը, տարբեր երկրների Սահմանադրական եւ համարժեք դատարանների համագործակցության, փորձի փոխանակման, քարտուղարությունների ու աշխատակազմերի գործունեության առանձնահատկություններն ու աշխատանքային մեթոդները միմյանց ներկայացնելու հրաշալի միջոց է: 25-ից ավելի երկրների մասնակցությամբ հերթական խորհրդաժողովը Հայաստանում հրավիրելը մեր երկրում սահմանադրական արդարադատության բնագավա-

ռում ձեռքբերումների միջազգային ճանաչման կարեւոր վկայություն է:

Բացելով խորհրդաժողովը, ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը արժեւորեց Վեներտիկի հանձնաժողովի նախաձեռնողական ակտիվ դերակատարությունը, որ վերջինս պատվով կատարում է եվրոպական ու համաշխարհային մակարդակով սահմանադրական դատարանների համագործակցության ոլորտում: Չափազանց կարեւոր է, որ Հանձնաժողովը մեծ ուշադրություն է դարձնում նաեւ դատարանների աշխատակազմերի եւ գլխավոր քարտուղարների՝ միջազգային չափանիշներով այսօրինակ հանդիպում-

ների կազմակերպմանը, վերջիններիս աշխատանքն առանցքային համարելով դատարանների ընդհանուր գործունեության համար:

Բացման խոսքով հանդես եկավ նաև Վենետիկի հանձնաժողովի ներկայացուցիչ տիկին Տանյա Գերեվեյնը:

Առաջին նիստը նախագահում էր ՀՀ ՍԴ նախագահ **Գ. Հարությունյանը**: Քննարկման էր դրված «Դատավարական ժամկետներ» (Ժամկետներ դիմողի եւ դատարանի համար) թեման:

Ձեկուցումներով հանդես եկան **Էրիկ Կերշեանին** Սլովենիայից, անկախ փորձագետ **Պավել Բլոխին** Ռուսաստանի Դաշնությունից, **Շրեֆան Ֆրանկը** Ավստրիայից, պրոֆեսոր **Դիանա Մեչին** Հունգարիայից:

Ձեկուցումների շուրջ կայացան համակողմանի քննարկումներ:

Առաջին օրվա նիստերից հետո գիտաժողովի մասնակիցները հյուրընկալվեցին Սահմանադրական դատարանում:

Պարոն Հարությունյանը հյուրերին ծանոթացրեց ՍԴ գործունեությանը, դատավարական առանձնահատկություններին, կարեւորեց դա-

տարանի թափանցիկ աշխատանքը, որն իրականացվում է նիստերին քաղաքացիների ազատ մուտքով եւ դատարանի որոշումներն ու միջացառումները ՍԴ-ի վեբ կայքում լուսաբանելու ճանապարհով:

Ապրիլի 14-ի նիստը նախագահում էր Սլովենիայի ՍԴ գլխավոր քարտուղար Էրիկ Կերշեանը:

Քննարկվող թեման էր՝ «**Արշազանքը դատարանի որոշումների հանդեպ բացասական վերաբերմունքի դեպքում**»: Ձեկուցումներով հանդես եկան **Ելենա Կրալչենկոն** Ռուսաստանի Դաշնությունից, **Լայլա Յուրսենան** Լատվիայից, Ֆրանսիսկո **Մորալես Սարավիան** Պերուից, **Թեոդոր Անրիչը** Խորվաթիայից, **Լիսա Լ. Ռայսինգը** Դանիայից: Հընթացս զեկուցումների՝ հարց

ու պատասխանների միջոցով կայացան աշխույժ քննարկումներ:

Խորհրդատուները հետաքրքիր, կարեւոր առաջարկություններ եղան թե զեկուցումներում եւ թե հարց ու պատասխանների ձեւաչափով ընթացած քննարկումների ընթացքում, որոնք, անշուշտ, հետադարձ հաշվի կառնեն մասնակիցները՝ իրենց գործունեության ընթացքում ներդնելով դրանք եւ օգտագործելով հարուստ փորձը: Փորձի փոխանակումը կշարունակ-

վի նաեւ գիտաժողովի նյութերի ուսումնասիրությամբ եռալեզու տեղեկագրում, ուր զետեղվելու են բոլոր զեկուցումները:

Խորհրդատուների օրերին հյուրերի համար նախատեսված էին մշակութային բազմազան միջոցառումներ: Շատերն առաջին անգամ էին Հայաստանում, եւ վերջիններիս համար անկասկած տպավորիչ էին ուղեորությունները Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, «Զվարթնոց» հուշահամալիր, Գառնի եւ Գեղարդ, Փարաջանովի անվան թանգարան:

Հյուրերը մեծ ակնածանքով այցելեցին Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր, իրենց խոնարհումը բերեցին եղեռնի զոհերի հիշատակին:

**ՄՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՎԿԱՆ
ԳԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

Գրողների համահայկական 6-րդ համագումարին մասնակցելու առիթով Հայաստանում գտնվող սփյուռքահայ մեծաթիվ գրողների խնդրանքով **Ապրիլի 23-ին** հանդի-

պում կայացավ ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի հետ:

Ակտիվ գրույց ծավալվեց սահմանադրական արժեքանության, իրավունքի եւ սահմանադրական մշակույթի, ազգային ինքնության հիմնախնդիրների եւ մի շարք այլ հարցերի շուրջ:

Հյուրերը քաջատեղյակ էին, որ ՄԳ նախագահը ոչ միայն իրավական թեմաներով բազմաթիվ գրքերի, այլեւ մշակութային թեմաներով մի շարք ուսումնասիրությունների հեղինակ է: Դրանով էլ պայմանավորված էին բազմաբնույթ հարցադրումներն ու դրանց շուրջ ծավալված քննարկումը:

Հանդիպմանը մասնակցում էին

ՀՀ սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյանը եւ ՀՀ գրողների միության նախագահ Լեւոն Անանյանը:

ԻՐԱՆԻ ԳԵՍՊԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՅՑԸ

Ապրիլի 27-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Սեյեդ Ալի Սադայիանին:

Երկուստեք գոհունակություն հայտնեցին դեսպանի պաշտոնավարման տարիներին ՀՀ սահմանադրական դատարանի եւ դեսպանության սերտ համագործակցության, մշակութային մի շարք ծրագրերի համատեղման, հայ իրանական կապերի էլ ավելի ամրապնդման համար:

Պարոն Հարությունյանը Հայաստանում իր լիազորություններն ավարտող դեսպանին հաջողություններ մաղթեց նրա հետագա աշխատանքում:

ՄԳ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 11.05.2012 թ.
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ տեղեկագիրը ՀՀ
քառօրյա գույնի որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ստորագրության համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*

Вестник Конституционного Суда Республики Армения N 2(64) 2012
Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Armenia N 2(64) 2012
Bulletin de la Cour constitutionnelle de la République d'Armenie. N 2(64) 2012